

narobe .
revija,
kjer je
vse prav.

številk 22/23

oktober 2012

Intervju
Andrej Pišl
Kristian Randelović
Stephanie Coontz

Tema
Homo turisticus

Homofobija
Policist Oliver leto pozneje

Narobe ti šenkamo!

narobe

Na naslovnici je Oliver McNally, tisti britanski turist, ki je lansko leto obiskal Ljubljano in bil žrtev grobega homofobičnega napada, ker je v enem od ljubljanskih lokalov domačinom povedal, da je gej. Z Oliverjem, ki je po poklicu policist, smo se pogovarjali leto po napadu. V tem času je postal oče. Skupaj z lezbičnim parom vzgajajo malega Charlieja.

Zadnje ...

Čeprav je bila letošnja beograjska Parada ponosa prepovedana, se je vendarle odvil paradni teden različnih dogodkov. V Beogradu so tako ob policijskem varstvu in ob številnih protestih odprli fotografsko razstavo »Ecce homo« švedske umetnice Elisabeth Ohlson Wallin. Za nekatere je razstava problematična, ker Kristusa prikazuje kot homoseksualca oziroma ga postavlja v kontekst gejevske subkulture. Srbski premier Ivica Dačić je ob tem izrazil prepričanje, da razstava žali čustva državljanov Srbije in z zaskrbljenostjo opozoril, da obstajajo paravojaške, fašistične, profašistične in nacionalistične organizacije v Srbiji, ki so pripravljene ubijati zaradi parade.

Osrednja tema tokratnega Narobe je gejevski in lezbični turizem. Na rob temi naj dodamo, da je nekaj osnovnih informacij o domačem lgbt dogajanju našlo svoje mesto v zadnji izdaji vodnika Lonely Planet za Slovenijo. Lonely Planet omenja Roza Klub, ŠKUC, Parado ponosa, Festival lezbičnega in gejevskega filma, Magnus, Legebitro, Out in Slovenija, Lingsium, spletno strani SiQRD in Slovenia for Gay Travellers, Mavrično svetovalnico in revijo Narobe. Vodnik sicer trdi, da je Narobe mesečnik (wishful thinking) in da je angleški prevod imena revije »Upside down«. It's wrong. The name is Wrong.

Enaintridesetletni portoriški boksar Orlando Cruz je naredil razkritje in tako postal prvi aktivni boksar, ki je javno razkrit gej. »Dobro se zavedam, da tekmujem v 'mačističnem športu', a menim, da nimam več česa skrivati. Zagotovo tudi v boksu nisem edini, ki sem istospolno usmerjen, a popolnoma razumem tiste, ki to skrivajo. Moja odločitev za razkritje je dozorevala kar nekaj časa, vedel sem, da bo prinesla pluse in minuse,« je dejal Cruz, ki je v dosedanji profesionalni karieri v 21-ih dvojačkih zabeležil 18 zmag, dva poraza in neodločen izid. »Želim biti dober vzgled vsem tistim otrokom, ki želijo trenirati boks in morda postati profesionalni igralci. Vedno sem bil in bom ponosen Portoričan in vedno sem bil in tudi bom ponosen gej.«

Narobe. Revija, kjer je vse prav.
Letnik VI, številka 22/23
Oktober 2012

ISSN 1854-8474

Urednik: Roman Kuhar
[roman.kuhar@gmail.com]

Sodelovali so: Aleš Zobec, Anamarija Šporčič – Janis, Ana M. Sobočan, Andrej Zavrl, Barbara Rajgelj, Brane Mozetič, Eva Gračanin, Igor Žabjek, Irena Woelle, Lothar Orel, Luka Pieri, Matej Repič, Matjaž Konvalinka, Mihael Topolovec, Mitja Blažič, Nana Weber, Nikolai Jeffs, Suzana Tratnik, Zala Hriberšek

Lektorica: Zala Hriberšek

Urednica fotografije: Nada Žgank

Fotografija na naslovnici: Oliver McNally

Oblikovanje: Irena Woelle

Izdaja: Društvo informacijski center Legebitra
Trubarjeva 76/a, 1000 Ljubljana

Vodja projekta: Simon Maljevac

Tisk: Tiskarna Pleško

Naklada: 800 izvodov

Revija je izšla ob finančni podpori ŠOU (Študentska organizacija Univerze v Ljubljani), Urada RS za mladino, Urada za mladino MOL in Študentske organizacije Slovenije.

Mestna občina Ljubljana

Revija *Narobe* je objavljena pod licenco Creative Commons [priznanje avtorstva + nekomercialno]. Licenca je dostopna na www.creativecommons.si

Narobe ti šenkamo!

Naročite si *Narobe* na dom po pošti

www.narobe.si

[rubrika: naročanje]

Narobe na

www.facebook.com

[išči: Revija Narobe]

KVIROVSKE HOMOPOROKE

»Turkish investition,« mi je pono-
sno dejal taksist, ko sem ga vpra-
šal, če je letališče v Skopju, na
katerem sem pravkar pristal, novo.
Potem sva hitro prekllopila na sr-
bohrvaščino, saj je ugotovil, da
sem »Slovenac« in zato ni razlo-
ga, da se lomiva z angleščino. V
Skopju sem se hitro počutil doma-
če. Kako tudi ne: na vsakem kora-
ku se bohota moder napis Lju-
bljanske banke, na zapuščenih
avtomehaničnih delavnicah pa še
danes lahko vidiš zelene nalepke
avtomobilskih pnevmatik Sava iz
Kranja. »Kako ljudje živijo tu,«
sem ga vprašal bolj iz vljudnosti,
saj sem odgovor poznal že vna-
prej. »Loše, loše,« je odgovoril, in
dodal, da dobro živijo le tisti, ki
so se še pravi čas znašli in izkori-
stili stanje divjega kapitalizma.
Ob tem sem se lahko le grenko
nasmehnil. Tudi to mi je bilo po-
znano od doma ...

V Skopju sem sodeloval na semi-
narju o javnem prostoru in kviro-
vskem aktivizmu. Z udeleženkami
in udeleženci smo govorili podo-
ben jezik, se zabavali ob načrtova-
nju »motenj« heteronormativnega
javnega prostora s kvirovskimi
akcijami ... vse dokler nisem po-
vedal, da sem podprl Družinski
zakonik, ki bi istospolnim in ra-
znospolnim parom prinesel enake
pravice. Nekaterim udeležencem
takšna politična pozicija preprosto
ni šla v račun. Vedel sem, od kod
izvira njihov dvom, poznal sem
teoretske pomisleke glede tovr-
stnega mainstreamovskega akti-
vizma ... in kar naenkrat sem se
počutil kot kakšen star gejevski
aktivist, ki deluje po že zdavnaj
preživelih konceptih. Ko sem po-
skušal braniti svojo odločitev, sem
pojasnjeval, da je bila podpora
takemu zakonu v okolju, ki je pre-
žeto s homofobijo, kvirovsko de-
janje *per excellence*. Lahko sem se

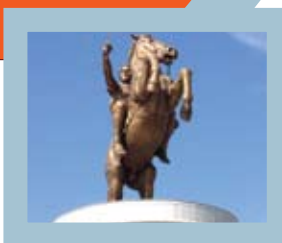
sicer strinjal s tistim, ki je menil, da
bi te pravice morale biti podeljene
vsem, ne pa samo tistim, ki so v
paru – a ta boj je možno izbojeva-
ti navkljub prvotnemu izenačeva-
nju pravic parov ne glede na spol-
no usmerjenost. Hočem reči: če bi
na mizi imel oba predloga, bi brž-
kone podprl prvega. A če sem se
kaj naučil iz aktivizma, je to zago-
tovo dejstvo, da se stvari spremi-
njajo postopoma in da se tudi
Družinski zakonik ni rodil iz nič,
pač pa se zanj lahko zahvalimo
vsaj vsem tistim, ki so se »šli akti-
vizem« od leta 1984 naprej. (In za
to bo to jesen, ko lezbična sekcija
Škuc-LL praznuje 25 let delova-
nja, dovolj priložnosti.)

Moji sogovorniki v Skopju, natre-
nirani v kvirovski teoriji, so seveda
imeli prav: izneveril sem se čisti
kvirovski ideji novega sveta. Pra-
gmatično sem podlegel dejstvu, da
bi sprejem Zakonika nekaterim
lezbičnim in gejevskim parom in
družinam izboljšal položaj tu in
zdaj, čeprav bi vse to naredil v
okviru nekih starih, heteronorma-
tivno-patriarhalnih institucij. Do-
mišljam si, da bom šele takrat, ko
bom imel te pravice, lahko tudi
rekel »ne« tej trapasti instituciji.
Pred tem pa je vsak »ne« za nekaj,
kar ti sploh ne pripada, malce na-
ivna racionalizacija diskriminator-
skega stanja. Ali kot piše Dennis
Altman v kritični recenziji nove
knjige Davida M. Halperina *How
To Be Gay*: »Blizu mi je Halperino-
vo nestrinjanje s hitrostjo, s katero
drvimo v normalizacijo, ki jo sim-
bolizirajo istospolne poroke, a
hkrati je v tem skrita nevarnost
najslabšega možnega elitizma, če
zanikamo prizadevanja tistih gejev
in lezbijk, za katere je to pomem-
ben cilj.«

ROMAN KU HAR, UREDNIK

Kazalo

- 2 Novice od tu
- 4 Novice od tam
- Intervju
- 8 Andrej Pišl: Športni funkcionar, ki je po duši antišportnik
- 11 Zgodilo se je pred ...
- Tema
- 12 Homo turisticus
- Komentar
- 17 Mihael Topolovec: Mi, iztirjenci
- 17 Lothar Orel: DNK (Dete našega kardinala)
- Kolumna
- 18 Barbara Rajgelj: Češko je biti Slovenec
- 19 Andrej Zavrl: O prijateljstvu
- Homofobija
- 20 Policist Oliver leto pozneje
- 21 Mediašit
- Komentar
- 23 Nikolai Jeffs: Kako sem bil izbrisan
- Intervju
- 24 Kristian Randelović: Na poti do pravega sebe
- Obletnica
- 28 Škuc LL: Nomadstvo sui generis
- 30 Parada
- Report
- 32 Nikaragva, Salvador in Kuba po naše
- Pravo
- 35 Nadomestno materinstvo
- Knjiga
- 38 Uroš Prah: Poetični vrezi do mesa
- 39 David Valdes Greenwood: Bliž in beda homoporoke
- 47 Plošča
- Portret
- 47 Alan Turing: Najpametnejši gej vseh časov
- Intervju
- 50 Stephanie Coontz: Povprečna družina je zgolj statistični konstrukt
- 53 Pet dobrih: Jernej Verbič
- Trans
- 54 Operacija spola v Sloveniji: Operacija (skoraj) nemogoče
- Report
- 56 Paradno romanje: Madrid, Barcelona, Sitges
- Portret
- 59 Joseph Hansen: Detektiv pred svojim časom
- 61 Jezikanja
- 62 Napovedujemo 28. festival gejevskega in lezbičnega filma
i na piko
- 64 Suzana Tratnik: Posvetitev

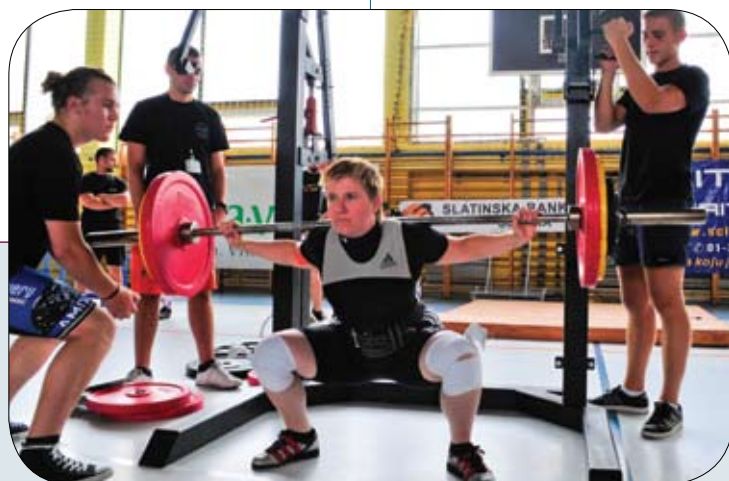
ROMAN KUHAR

Andreja Valant – triumf moči

Maja je na Bledu potekalo evropsko prvenstvo v triatlonu moči, na katerem je Andreja Valant osvojila kar štiri evropske naslove – dva posamično in dva ekipno. Konec septembra je na svetovnem prvenstvu na Slovaškem osvojila še srebrno medaljo v kategoriji 82,5 kg in za povrh v svoji kategoriji v žep pospravila tudi nov evropski rekord v počepih s 130 kilogramskimi utežmi. Čeprav poudarja, da posameznikova spolna usmerjenost pri rezultatih ne igra nobene vloge, vendarle ve, da so razkriti športniki in športnice pozitiven vzor mladim, ki se srečujejo z istospolno usmerjenostjo. Zato Andreja Valant tudi približno ne pusti prikrojiti dejstva, da je razkrita lezbijka.

Najprej iskrene čestitke za vse osvojene naslove. O tem, žal, v množičnih medijih nismo veliko slišali. Kaj sploh je triatlon moči oziroma powerlifting?

Nisem presenečena, da se o powerliftingu ali triatlonu moči pri nas ne piše veliko, saj je to (za zdaj) še precej obrobni šport, s katerim se ukvarja le nekaj navdušencev in je povsem amaterski. Vendar pa se stvari počasi spreminjajo na bolje, saj so nas pred kratkim sprejeli tudi v olimpijsko zvezo in s tem se nam je odprlo veliko novih vrat in poti. Triatlon moči vsebuje tri discipline: počep z bremenom na hrbtu (ali samo počep), težno leže, ko tekmovalc leži na klopi, utež vzame s stojala, jo spusti na prsi in dvigne, ter vleka s tal, ko je breme

na tleh, tekmovalc pa ga dvigne, dokler ne stoji v povsem zravnem položaju. Na koncu šteje seštevek v vseh treh disciplinah.

Tvoja trenerka Katarina Višnar pravi, da si bila nekoč prilepljena na kavč. Triatlon moči torej ne zahteva, da se s tem športom ukvarjaš že od otroških let in da tvoji starši vate investirajo ogromno denarja?

Res je. Včasih je bil moj največji športni podvig pot od mize/fotelja do hladilnika. Potem pa sem dobila elektronsko pošto moje sedanje

trenerke z vabilom na cross-fit in zelo počasi mi je športanje postalo zabavno. Tam sem se prvič v življenju srečala z utežmi in zame je bila to ljubezen na prvi dvig. Ko je Katarina videla, da mi gredo vaje z utežmi dobro od rok, je predlagala, da se lotim powerliftinga.

Danes, dobra tri leta pozneje, si svojega življenja brez uteži in vissenja v telovadnici ne predstavljam več. Za powerlifting (in, nenazadnje, za kateri koli šport)

Razkritje, prvič

Dva meseca pa padcu referendumu o Družinskem zakoniku je gledalce in gledalke oddaje Gospodinjje pojejo na TV Golica iz domačijskega vsakdana zdramila iskrenost ene od tekmovalk, 38-letne Darje Lasič iz Kamnika, ki je prostodušno dejala: »Živim v istospolni družini, zato sem se tudi prijavila na to avdicijo. Želim povedati, da smo čisto običajna družina, da se imamo prav fajn, da tudi skozi življenje gremo prav fajn in želim, da to vidijo tudi drugi.« Čeprav je bila zmagovalka šova Agnes Kumlanc, ki je dobila največ glasov gledalk in gledalcev, sta zmagovalki tudi Darja Lasič in njena družina.

Razkritje, drugič

V začetku letošnjega športno obarvanega poletja je odmevalo javno razkritje smučarske tekačice, Barbare Jezeršek. Za časnik Večer je brez dlake na jeziku povedala, da je istospolno usmerjena. O tem je sicer že leta 2008 spregovorila za revijo, ki jo trenutno držite v roki. Obakrat je izpostavila, da svoje spolne usmerjenosti ne skriva, da je še vedno ista oseba kot pred razkritjem, in da vsakomur, ki jo vpraša, odkrito odgovori. Čestitke, Barbara! Tudi to je aktivizem. Barbara je sicer 25-letna profesionalna športnica, članica slovenske smučarsko-tekaške reprezentance, ki je Slovenijo zastopala na več

mednarodnih tekmovanjih, tudi na zadnjih zimskih olimpijskih igrah v Vancouvru v Kanadi leta 2010. V začetku letošnjega leta je nanizala kar nekaj lepих uvrstitev na različnih tekmovanjih, med drugim eno prvo, tri druga in dve tretji mesti.

Suzana in Brane brala na Malti

Brane Mozetič in Suzana Tratnik sta se udeležila mednarodne prevajalske delavnice v okviru Malta Mediterranean Literature Festival, katerega osrednja tema je bila svetovna kriza. Na prireditvi, ki je potekala med 30. avgustom in 1. septembrom v glavnem mestu Va-

letta na Malti, je poleg dveh slovenskih avtorjev svojo prozo in poezijo predstavilo še več avtorjev in avtoric proze in poezije iz Palestine, Grčije, Sirije, Španije/ZDA, Libije, Velike Britanije, Katalonije, Italije, Maroka in z Malte. Nastopajoči so na zgodovinskem vrtu Msida Bastion prebrali svoja dela v izvornem jeziku, prebrani pa so bili tudi prevodi v angleščini, malteščini in še kakšnem jeziku udeležencev. Že tradicionalni malteški literarni festival poskuša predstavljati angažirano in, kakor so zapisali v programu, »neponarejeno« literaturo, ki ji je letos z zanimanjem prisluhnili mednarodno pisano občinstvo – na otvoritvenem večeru se je zbralo kar dvesto poslušalcev. Literarno-glasbeni večeri festivala so bili medijsko zelo dobro pokriti, pokrovitelji prireditve pa so bili EU-kultura, LAF, Malta Arts Fund in druge fundacije, za slovenska udeleženca pa Javna agencija za knjigo in Škuc. Brane Mozetič in Suzana Tratnik

nikoli ni prepozno. Jaz sem se s športom začela ukvarjati precej pozno, v poznih dvajsetih. Je pa res, da to ni eden tistih športov, kjer bi morali starši najemati kredite, da lahko treniraš. Pravzaprav je za začetek dovolj že karta za fitness. Če se s tem ukvarjaš malo resnejše, je super, če imaš ob sebi tudi trenerja, ki te zna voditi in spodbujati. Pomembna je predvsem volja in vztrajnost. Če hodiš na tekme, potrebuješ tudi psihično trdnost, saj se 3/4 dviga zgodi že v glavi.

V času olimpijade se je veliko govorilo o razkritih in nerazkritih gejih in lezbijkah v športu. Kakšno je tvoje mnenje o tem, glede na to, da si razkrita kot lezbijka?

Pri športnikih mi je precej vseeno, ali so razkriti/nerazkriti oziroma

kakšna je njihova spolna usmerjenost. Pri rezultatih to ne igra nobene vloge. Pomemben je trud, ki ga je nekdo vložil v svoje dosežke. To je pri meni glavno merilo, po katerem ocenjujem športnike. Razkritje je osebna odločitev posameznika. Sama morda s tem nimam pretiranih težav, ker se ukvarjam s precej neznanim športom, ki ga v medijih skoraj ne omenjajo.

Razkrivanje pozdravljam zato, ker služi kot pozitiven vzor mladim, ki se še iščejo in ki jih je strah. Če to komu pomaga pri iskanju in sprejemanju samega sebe, odlično. Narobe pa se mi zdi, da je to nekaj, kar športnika opredeljuje. Vsi moramo enako trdo delati, ne glede na spolno usmerjenost. Sama se s powerliftingom ne ukvarjam, ker

sem lezbijka. S tem se ukvarjam, ker je to šport, ki me veseli.

Predvidevam, da v svojem športu zaradi spolne usmerjenosti nisi bila diskriminirana. Misliš, da bi bil pritisk nate glede razkritja spolne usmerjenosti večji, če bi bil šport bolj poznan?

Ker sem lezbijka? Ne. Prej zato, ker sem punca. Na začetku so me fantje na tekmi gledali malo po strani in tudi odnos na prvi tekmi in po njej je bil temu primeren. Ni bil prijeten občutek, priznam. Že na tekmi sami se mi je vse skupaj zdelo malce neumno, ko sem brala poročila s tekme in mnenje organizatorja o »tekmovalkah«, pa sploh. Še dobro, da sem trmasta in sem vztrajala. Fantje so potem kar hitro ugotovili, da se me ne bodo kar tako znebili in tudi odnos se je

potem zelo popravil. Zdaj me tudi fantje jemljejo resnejše, me spodbujajo na tekmah in se do mene vedejo povsem normalno.

Mislim, da je powerlifting šport, ki mora najprej premagati veliko drugih predsodkov v javnosti, preden bo kdo sploh pozoren na spolno usmerjenost tekmovalcev. Najprej so tu steroidi, ki jih ljudje avtomatično povezujejo s tem športom. Potem pa tudi samo udejstvovanje punc. Na svetovnem prvenstvu na Slovaškem, na primer, je bilo 500 tekmovalcev, od tega manj kot 50 žensk.

sta se udeležila še dodatne pofestivalske prevajalske delavnice z malteškimi pisci, ki so izbor Mozetičevih pesmi in kratkih zgodb Suzane Tratnik prevedli v malteščino. Prevodi bodo izšli v skupni književni izdaji na Malti. Malteški organizatorji festivala so bili še posebej navdušeni, ker sta se letos predstavila kar dva gejevska pesnika – poleg Mozetiča še Lawrence Schimel (ZDA/Španija) in lezbijka prozaistka Suzana Tratnik.

srednji vek« in podoba papeža, ki reže mavrico na trakove, je prizadela tisti glasni del katoliškega občestva, ki mu razne parade ponosa kratijo pravice do izražanja verske pripadnosti v javnosti, mu z raznimi družinskimi zakoniki otežujejo družinsko življenje in jih v medijih prikazujejo kot nestrpne nebodijihtraba.

Čeprav je parada potekala mirno, se je Ljubljana naslednje jutro zbudila bogatejša za nekaj vizualno in sporočilno slabih grafitov na pročelju Cafeja Open in zgradbe nasproti. Zagovorniki izključevanja in pravih slovenskih vrednot so se v omadeževani slovenščini izrekli za Družino (ja, napisano z veliko začetnico), za ubijanje pedrov, proti paradi sramote, proti

LDS-kapitalu, proti ljubezni in proti enakopravnosti. Ni kaj. Tradicija mora bit'.

Festival družin 2012

Dva tedna po Paradi ponosa je dogajanje v Sloveniji popestril Festival družin, ki ga je organiziral Zavod Iskreni.net. Pred izvedbo festivala se je oblikovala civilno-družbena iniciativa nevladnih organizacij, ki delujejo na področju psihosocialne pomoči žrtvam nasilja, varstva človekovih pravic, vprašanja žensk, manjšin ter boja proti diskriminaciji, in problematizirala delovanje številnih uglednih slovenskih podjetij, ki so podprle »Festival družin«.

Pri iniciativi so bili namreč prepričani, da podjetja niso bila celostno obveščena o nekaterih stališčih omenjenega zavoda v zvezi s svobodnim odločanjem o rojstvu otrok in spolno usmerjenostjo. Nekatera podjetja so zaradi tega odstopila od podpore, na spletni strani Festivala družin pa so nekateri sponzorji še vedno navedeni. Še en seznam podjetij, ki jih lahko bojkotiramo.

Parada ponosa 2012

Letošnja Parada ponosa je 3. junija na ulice Ljubljane privabila nekoliko številnejšo množico kot prejšnje leto. S sloganom »Naprej v

Zmaga na sodišču

Na koprskem okrajnem sodišču je bil na pogojno kazen treh mesecev s preizkusno dobo dvanajstih

mesecev junija obsojen 24-letnik iz okolice Kopra, ki je poleti 2010 prek Facebooka pozival k nasilju nad udeleženkami in udeleženci 10. parade ponosa v Ljubljani.

24-letnik iz okolice Kopra je na omenjenem socialnem omrežju ustanovil skupino z imenom »Proti paradi ponosa v Sloveniji«, kjer je objavil štiri komentarje, s katerimi je po oceni tožilstva in sodišča storil kaznivo dejanje javnega spodbujanja sovraštva, nasilja ali nestrpnosti po 297. členu Kazenskega zakonika.

Obsojeni je na sodišču svoje dejanje obžaloval in dodal, da z zapisanimi komentarji ni nameral nikogar prizadeti. Pojasnil je, da takrat ni šlo toliko za njegovo nasprotovanje istospolno usmerjenim ali paradi ponosa, ampak za njegovo osebno stisko. Ker so v tistem času vsi govorili o paradi ponosa, ga je to spravljal ob živce.

Raje ne pomislimo, komu ali čemu bi nasprotoval, če bi njegova osebna stiska sovpadala z zadnjimi državnoborskimi volitvami, obiskom papeža, britanske kraljice, predsednika svobodnega sveta ...

NOVICE OD TU PRIPRAVLJA
IN UREJA EVA GRAČANIN.

Homoseksualci zaželeni

Medtem ko so bili v Bovcu zaradi »tiskarskega škrata« homoseksualci nezaželeni (glej tokratno glavno temo v *Narobe*), v Črni gori načrtujejo vključujočo turistično ponudbo. Direktor črnogorske turistične zveze (CTU) Žarko Radulović in direktor organizacije LGBT Forum Progress Zdravko Cimbalević (na sliki) sta se začela dogovarjati o načinih priznanja Črne gore za lgbt-osebe prijazne turistične destinacije.

Radulović je izpostavil, da je CTU vse svoje goste in gostje vedno obravnaval enako in da zveza ni imela in nima nikakršnih zadržkov do lgbt-oseb. Strinjal se je s Cimbalevićem, da je zaradi pogostosti homofobije in transfobije lgbt-gostom in gostjam treba jasno pokazati, da se lahko vsaj v hotelih CTU počutijo varne in so obravnavani enakopravno. Zato so se pri CTU odločili, da bodo svoje hotele označili z napisom v mavričnih barvah. V skladu z dobrososedskimi odnosi jim sporočamo, da naj se pri oblikovanju napisa pazijo homofobnih tiskarskih škratov.

Sezona parad ponosa: Balkan

Po ljubljanski Paradi ponosa se je v mavrične barve odela tudi Hrvaška, in sicer trikrat. Najprej v Splitu in na Reki, in nato še v Zagrebu. V Splitu je okrog 500 udeleženk in udeležencev parade s slo-

ganom »Enaki pred zakonom!« varovalo 900 policistov in policistov, ki so poskrbeli, da je parada potekala mirno. Kljub temu so se udeleženke in udeleženci nagledali iztegnjenih sredincev in jezikov nezadovoljnih zijal. V podporo paradirajočim v Dalmaciji so koralili tudi po ulicah istrske Reke.

Uspešen splitski prajd je odmeval naslednji teden na zagrebški Paradi ponosa, kjer so splitskega župana Željka Keruma razglasili za homofoba leta. Titule ni prevzel osebno, kar pa ni osiromašilo samega dogodka, ki se ga je udeležilo 4.000 ljudi in znatno manj policistov in policistov.

Okrog 2.000 oseb je v začetku julija korakalo v povorki 5. parade ponosa tudi v glavnem mestu Bolgarije Sofiji. Med njimi je bil poleg veleposlanikov iz t. i. svobodnega, zahodnega sveta še veleposlanik Srbije. Letos sicer ne bo prisoten na paradi v Beogradu, mogoče pa bo naslednje leto na napovedanih paradah v Podgorici

in Skopju. Mavrična zvezda, ups, zastava od Vardara pa do Triglava, od Đerdapa pa do Jadrana.

Sezona parad ponosa: Zahod in Vzhod

foto: Su-May

Na zahodu nič novega. Mogoče le to: V začetku julija je bil v Londonu World Pride, ki so ga okrnili prepiri okrog finančnih sredstev in stroškov. Udeležba je bila sicer množična, vsebina pa daleč pod pričakovanji.

V Rusiji, natančneje v Moskvi pa je sodišče potrdilo odločitev mestnih oblasti, ki so zavrnilo 102 zahtevi za dovoljenje za izvedbo parade ponosa. Ker je bila vsaka od 102 zahtev namenjena enemu letu, sodna odločba pomeni prepoved parad ponosa v Moskvi do maja 2112. Dolgoročno načrtovanje, ki mu ni para.

Sezona parad ponosa: Azija in Afrika

Parado so letos prvič organizirali v Ugandi, kjer je v parlamentarni obravnavi predlog zakona, ki kriminalizira istospolne odnose in zanje predvideva smrtno kazen ali dosmrtno ječo. Kljub temu so pogumni aktivisti in aktivistke organizirali niz različnih dogodkov, ki so vključevali zabavo, parado na obali in filmski festival.

Prvič so paradirali tudi v Vietnamu. 5. avgusta je okrog 100 kolesarjev in kolesark po ulicah Hanoja drvelo z mavričnimi zastavami in vzklikalo: »Podpiramo istospolne poroke!« Komunistični Vietnam namreč razmišlja o legalizaciji porok med istospolnimi pari, kar bi državo katapultiralo na čelo zagovornikov pravic istospolno usmerjenih v Aziji, kjer je v veliko državah homoseksualnost še vedno kriminalizirana. V bivših britanskih kolonijah je to ostanek britanske zakonodaje, se pravi zakonodaje tistih, ki so azijske družbe »civilizirali«.

Atentat na družino, prvič

Goriška pokrajinska uprava v Italiji je junija sprejela sklep, s katerim simbolno priznava istospolne partnerske zveze. Lezbični ali gejevski par, ki bi si želel priznanja svoje zveze, bo na pokrajinski upravi po novem lahko zaprosil za brezplačno potrdilo o svojih zvezah. Ta sicer ne zagotavlja nikakršnega pravnega varstva. Goriška nadškofija meni, da sklep pomeni »atentat na družino« oziroma »dejanje, ki ne spoštuje edinstvenosti družine in temeljne vrednosti, ki jo ima za našo družbo.« Seveda, tudi človek je samo eden, in sicer belopolit, moškega spola, heteroseksualen, katolik. Obstoj vseh ostalih je le nespoštovanje edinstvenosti človeka in temeljne vrednosti, ki jo ima za našo družbo.

Atentat na družino, drugič

Milanski mestni svet je na skoraj dvanajsturni seji mesec dni po sprejetju zgoraj omenjenega sklepa z veliko večino glasov sprejel odločitev o registraciji civilnih skupnosti za heteroseksualne in homoseksualne pare. Registracija skupnosti bo parom omogočala dostop do storitev, ki jih zagotavlja milanska občina. Parom ne bo podelil pravice do dedovanja ali prejemanja pokojnine po pokojni partnerici ali pokojnem partnerju, se pravi pravic, ki jih imajo poročeni pari in ki jih zagotavlja nacionalna zakonodaja. Lgbt-osebe v Italiji bodo svoje pravice očitno dobivale po sistemu »mesto za mestom, pokrajina za pokrajino«.

Atentat na družino, tretjič

Medtem nova francoska socialistična vlada načrtuje, da bo leta 2013 sprejela zakon, ki bo poročnim gejevskim in lezbičnim parom zagotavljal enake pravice in nalagal enake dolžnosti kot poročnim heteroseksualnim parom (vključno s pravico do posvojitve). S tem se bo Francija pridružila nekaterim članicam Evropske unije, in sicer Danski, Portugalski, Španiji, Belgiji, Nizozemski in Švedski. Že sedaj pa istospolno usmerjeni pari v Franciji lahko sklenejo istospolno civilno skupnost (PACS).

Še o Franciji

Francoska ministrica za zdravje in socialne zadeve Marisol Touraine (na sliki) je ob svetovnem dnevu darovanja krvi (14. junij) dejala, da bo Francija v prihodnjih mesecih odpravila prepoved darovanja krvi za moške, ki imajo spolne odnose z moškimi (MSM). Dodala je, da kriterija za darovanje krvi ne moreta biti spolna praksa ali spolna usmerjenost in da je edini kriterij lahko le rizičnost spolnega odnosa, seks moškega z moškim pa sam po sebi ne more biti rizičen faktor. Večina držav prepoveduje darovanje krvi MSM. Nekatere države, kot so Argentina, Avstralija, Brazilija, Madžarska, Japonska, Švedska, Anglija in Wales MSM dovolijo darovati kri, če v zadnjem letu niso imeli spolnega odnosa z moškim. Člen 2.1 direktive EU 2004/33/EC zelo nejasno regulira

odlog darovanja krvi za MSM, saj določa »rizičen spolni kontakt«, ne pa spolni odnos moškega z moškim. V Sloveniji zdravstvene ustanove kot rizičen spolni kontakt še vedno razumejo vsak spolni odnos moškega z moškim. Itak.

LGBT-pravice pri vstopu v EU

Tete in strici iz Evropske komisije so zapisali, da je spoštovanje pravic lgbt-oseb pravni kriterij za pridružitvev Evropski uniji. V sporočilu so citirali kopenhavnske kriterije o izpolnjevanju kriterijev za vstop v EU, 2. člen Pogodbe o Evropski uniji, ki govori o preprečitvi diskriminacije manjšin, 10. in 19. člen iste pogodbe ter 21. člen Listine Evropske unije o temeljnih pravicah, ki eksplicitno prepoveduje diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti.

Dodali so, da pravice lgbt-oseb tvorijo integralni del kopenhavnskih političnih kriterijev za pridružitvev in so del pravnega okvirja EU v boju proti diskriminaciji. Evropska komisija oboje podrobno spremlja in pripravlja letna poročila o napredku držav, ki se želijo pridružiti EU, pri zagotavljanju pravic lgbt-skupnosti.

Mavrični zemljevid

Le nekaj mesecev prej je evropska gejevska in lezbična organizacija ILGA-Europe v sporočilu za javnost napisala: »S pravnega stališča Mavrični zemljevid kaže, da nobena od evropskih držav ne omogoča popolne pravne enakosti za lgbt-osebe. Preprosto dejstvo ostaja: v povprečju ostaja raven zagotavljanja pravne enakosti zelo nizka v večini držav, tudi v tistih,

ki so že leta v EU in se na kriterije za vstop lahko poživljajo. Slovenija se je na Mavričnem zemljevidu z 9-imi točkami uvrstila na sredino lestvice, skupaj z Irsko, Češko, Slovaško in Dansko. Pred njo so 3 sosednje države: Hrvaška (10), Avstrija (12) in Madžarska (14), Italija pa z dvema točkama ostaja na repu Evrope, skupaj s Poljsko, Estonijo, Grčijo in Kosovo.

In memoriam

V poletnih mesecih sta nas zapustila ameriški pisatelj, esejist, dramatik, scenarist in politični aktivist Gore Vidal in mehiška pevka Chavela Vargas.

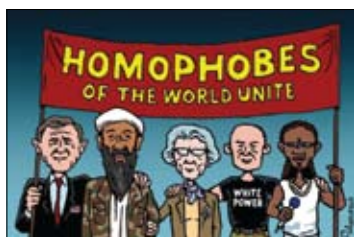
Vidal je konservativno ameriško družbo pretresel leta 1948, ko je izšel njegov roman »The City and the Pillar«, ki neposredno govori o homoseksualnosti. Od takrat je z javnimi nastopi, knjigami in svojim zasebnim življenjem redno šokiral ameriško in svetovno javnost.

Vargas je bila prva ženska, ki je pela »ranchere«, pesmi, ki so jih tradicionalno peli le moški. Pela je z globokim glasom, pila tekilo in zavračala nasvete, da naj v pesmih

spremeni zaimke ter poje moškim namesto ženskam. Svoje istospolne usmerjenosti ni nikoli skrivala, čeprav jo je uradno javno razkrila v knjigi *Las verdades de Chavela*, ko je bila stara 81 let.

Seznam homofobov

The Advocate je ob svojem 45. rojstnem dnevu objavil seznam 45-ih homofobov in homofobin, ki so javno izražali sovraštvo do gejev, lezbijk, biseksualnih in transoseb. Seznam, ki se je sprva imenoval *Phobies*, se je sčasoma prelevil v *Sissy Awards* (nagrade za mehkužneže). Z nazivom nagrade so že na začetku želeli pokazati, da homofobi in homofobinje ponižujočo besedo *sissy* (mehkužnež) uporabljajo v napačnem kontekstu. Eden od angleških slovarjev namreč besedo *sissy* razloži s pridevnikom »boječ in straho-

peten«, kar ustreza opisu oseb, ki so prejele nagrado.

Na seznamu so med drugimi: policija, saj je v preteklosti nasilno onemogočala delovanje LGBT-gibanja; zimbabvejski diktator Robert Mugabe, ki je leta 1995 izjavil, da so geji »hujši kot prašiči in psi« (A nismo vsi?); bivši ameriški predsednik Ronald Reagan, ki je bil leta 1985 razglašen za homofoba leta in se je od takrat redno uvrščal na seznam *Phobies*; Mel Gibson, papež Benedik XVI. ...

Spuži Kvadratnik je gej

Priljubljeni risani lik Spuži Kvadratnik (angl. *Spongebob Squarepants*) iz istoimenske risane serije naj bi bil gej. Njegovo spolno usmerjenost je v svojem poročilu o primernosti TV-programov za otroke razkrila ukrajinska strokov-

na komisija za zaščito javne morale. Poljska varuhinja pravic otrok pa je že leta 2007 posumila, da je telebajsek Tinki Binki gej. Občasno namreč nosi rdečo torbico, ki pa nikakor ne sodi k njegovemu vijoličastemu kožuščku. Spuži Kvadratnik je tako že drugi risani lik, ki je bil nasilno javno avtiran. Zanima nas, kateri pravični lik je naslednji. Mogoče Smrkci?

Spet nasilje

Sredi septembra so v Beogradu in Podgorici zabeležili dva homofobična napada iz sovraštva. Člani črnogorske navijaške skupine »Varvari« so brutalno pretepli

Danila Marunovića, Todorja Vujoševića in Mirka Boškovića. Marunović je režiser spota »Mi smo dio ekipe«, ki promovira pravice LGBT oseb, Vujošević je igralec v tem spotu, Bošković pa njun prijatelj in novinar črnogorske javne radiotelevizije (RTCG). Varvari so jih zmerjali in jim govorili, da bodo ubili njih in vse pedre. Ko so napadalci opazili, da Bošković leži na tleh in močno krvavi, so se umaknili.

V Beogradu so neznanci v parku v Frušgorski ulici pretepli 25-letnega geja V. M. Policija je pretepenega moškega našla v polzaveznem stanju. Na urgenci so ugotovili, da ima pretepeni hudo poškodovano glavo, vrat, zobe in obraz. Policijo je o dogodku obvestil 23-letni V. D., ki je bil med napadom skupaj s pretepenim, vendar mu je uspelo pobegniti. V noči napada sta šla prek parka do bližnjega gejevskega kluba, ko sta zaslišala vpitje »Pedri, pedri!«. Ko je V. D. opazil, da se mu približuje moški z mesarskim kladivom, je pobegnil na vrt bližnje kavarne, od koder je poklical policijo. Medtem so napadalci brutalno pretepli V. M.

Konec reparativnih terapij?

Spodnji dom parlamenta ameriške zvezne države Kalifornija je potrdil zakon, s katerim je prepovedal »reparativne terapije«. Zakon štiti mladoletne lezbijke, geje, biseksualne in transspolne osebe pred terapijami, ki jih mladim, v pripravi, da lahko »spremenijo njihovo spolno usmerjenost in spolni izraz«, predpisujejo »specialisti« za mentalno zdravje. Tovrstne prakse so večkrat kritizirale številne ameriške stanovske organizacije, kot so Ameriško psihiatrično

združenje, Ameriško psihološko združenje in druge. Zakon, ki so ga v kalifornijskem senatu potrdili že maja letos, septembra pa mu je zeleno luč dala še nacionalna skupščina, zdaj čaka še na morebitne amandaje, a kaže, da bodo na drugi strani oceana t. i. reparativno terapijo v kratkem zakonsko prepovedali. Končno.

Angelca dela sive lase nemški glbt-skupnosti

Po poročanju nemških medijev je kanclerka Angela Merkel zavrnila zahteve, da bi v prihodnje za registrirane istospolne pare veljale enake davčne olajšave, kot za poročene heteroseksualne pare. »Menim, da bi bilo dobro počakati na odločitev sodišča,« je v pričakovanju skorajšnje odločitve nemškega ustavnega sodišča o tem, ali naj davčne olajšave za poročene heteroseksualne pare veljajo tudi za registrirane istospolne pare, povedala Merkel. V nedeljskem pogovoru na ARD je poudarila, da je njena koalicija naredila veliko za izboljšanje pravnega položaja istospolnih parov: »Vendar nisem prepričana, ali se mora to odražati tudi v izenačenju davčnega statusa s poročenimi pari.« Nemško ustavno sodišče naj bi sicer o tej temi odločilo prihodnje leto.

Bogvedaj, da bi bila lezbijka

Maja je bil v reviji *Journal of Bioethical Inquiry* objavljen članek, ki opozarja na eksperimentiranje nekaterih zdravnic in zdravnikov v ZDA s sintetičnim steroidom deksametazonom. Ta naj bi pri zarodkih ženskega spola preprečeval razvoj genetske motnje, ki lahko povzroči neobičajno delovanje nadledvične žleze in s tem številne težave pri presnavljanju. V članku je zapisano, da nekateri zdravniki in zdravnice nekritično »zdravijo« nosečnice oz. zarodke z omenjenim steroidom, da bi tako preprečili razvoj atipičnih spolnih organov, maskulinizirane vedenja in/ali istospolne usmerjenosti pri še nerojenih otrocih ženskega spola.

Beograjska Parada ponosa spet prepovedana

Parada ponosa v Beogradu je bila spet prepovedana. Organizatorji parade so ob tem poudarili, da so shod pravočasno napovedali in da vlada nima pravih razlogov za prepoved: »Huligani ne bi smeli odločati, kdo ima pravico zbiranja in združevanja. Naš shod je bil namreč pravočasno prijavljen, zanj pa smo pridobili tudi vsa potrebna dovoljenja. Če bi bila Srbija pravna država, bi se parada odvila,« je povedal član organizacijskega odbora parade Goran Miletić. Prepoved parade po njegovih besedah ustvarja vtis, da

obstaja med državo in huligani koalicija. Predsednik vlade Dačić (na sliki) je pred dnevi izjavil, da želijo tisti, ki grozijo, da ne bodo dovolili parade, vzeti upravljanje države v svoje roke in da jim tega ne bo dovolil. A je dodal tudi, da če bodo »analize pokazale, da obstajajo velika varnostna tveganja, parade ne bo.« Velika tveganja seveda obstajajo, o čemer pričajo vse številnejše grožnje, ki jih prejema organizatorji. Po oktobrski napovedi navijačev nogometnega kluba Rad, da bodo 6. oktobra v centru Beograda, so neznani storilci nekaj dni pred napovedno parado vdrli v spletno stran Gejstrejt alijanse in vsebino nadomestili z napisom »Čakamo vas!«. Številni članice in člani srbske lgbt-skupnosti so sicer že dlje časa domnili, da se bo Parada ponosa v Beogradu letos dejansko odvila. »Samo čakali smo, kdaj bodo parado prepovedali. Varnost je res velik problem, vendar ga država ne zmanjšuje, saj je to dober razlog za prepoved parade,« je poudaril gejevski aktivist Predrag Azdejković.

NOVICE OD TAM PRIPRAVLJA IN UREJA
EVA GRAČANIN.

Več in obširneje –
na blogu Narobe.
www.narobe.si

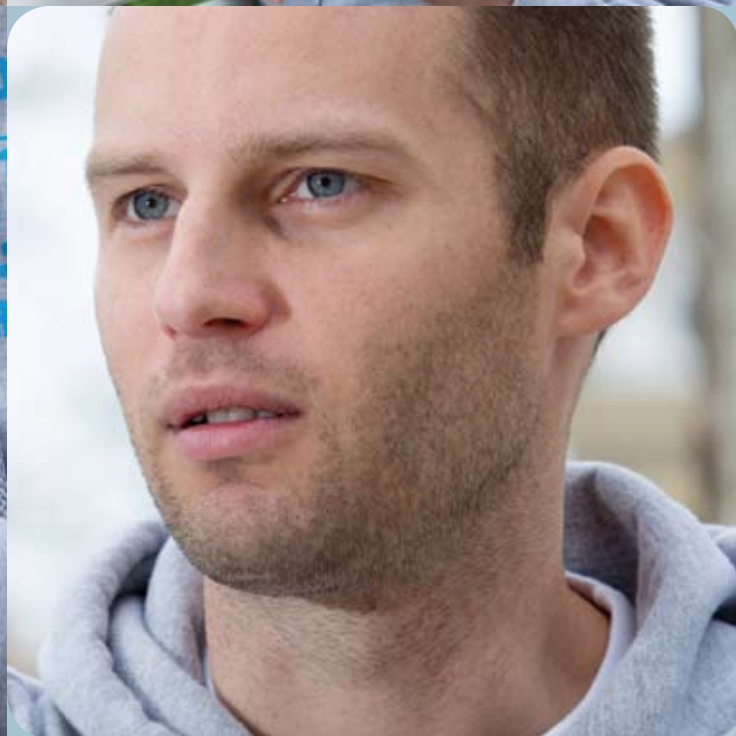
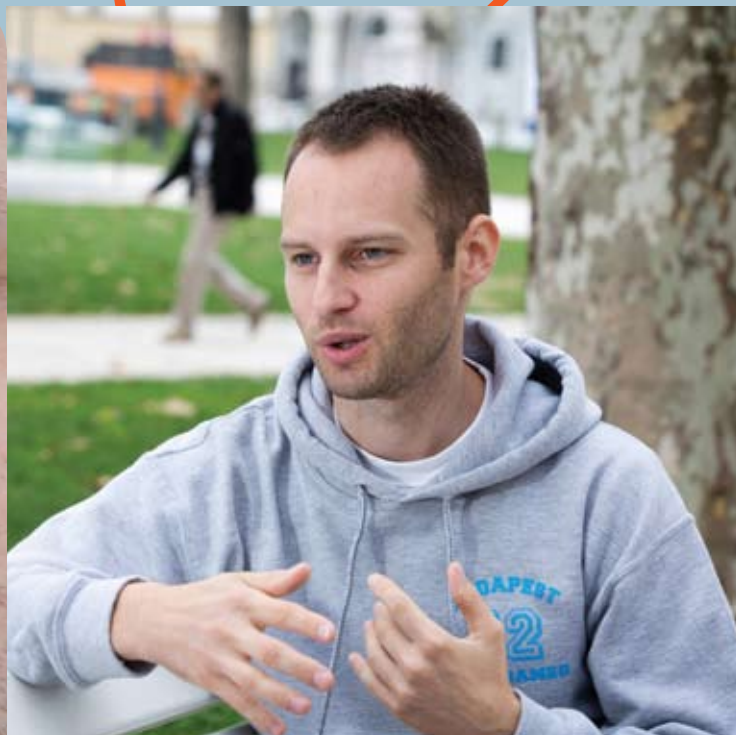

Foto: Nada Žgank/Memento

ROMAN KUCHAR

POGOVOR Z ANDREJEM PIŠLOM

Športni funkcionar, ki je po duši antišportnik

Andrej Pišl je, kot sam pravi, športni funkcionar. Pri *Narobe* bi mu bržkone prilepili še pridevnik gejevski. Gejevski športni funkcionar. Je predsednik prvega domačega športnega glbt-društva Out in Slovenija in član Evropske gejevske in lezbične športne zveze EGLSF, ki je letos na evropskem nogometnem prvenstvu v Ukrajini in na Poljskem prvič v zgodovini teh iger odprla »Hišo ponosa«, varen prostor za vse, kjer si je bilo možno ogledati tekme brez strahu, da te bo kaj udarilo po glavi, če si ob голу v navalu navdušenja objel svojega tipa. Ali objela svojo punco.

Intervju bom začel zelo neprofesionalno in priznal, da smo se ga v uredništvu vsi otepali. Ne zaradi tebe, seveda, pač pa zaradi teme, o kateri bova govorila. O športu nihče od nas ne ve dosti in bržkone pademo v tisti stereotip, da sta homoseksualnost in šport, sploh skupinski, dve izključujoči se stvari. Kot da bi bil izraz »glbt-šport« oksi-moron. Se tudi ti srečuješ s podobnimi pomisleki pri svojem delu?

V naši skupnosti, ki je majhna, je predsodek o nekompatibilnosti športa z »biti gej« precej velik. Za lezbijke pa bržkone velja ravno obratno. A dejstvo je, da se s športom tako ali drugače srečujemo vsi. Tudi odhodi v hribe, sprehodi s psom in podobno je oblika športa, čeprav temu morda ne rečemo šport, pač pa rekreacija. Priznam, tudi sam sem po duši antišportnik ... (Smeh.)

Hm, mislim, da vem, kako bo naslov intervjuja ...

No, vsaj na začetku sem bil tak, ker se v športu nisem dobro počutil. Nikoli nisem bil tipičen

športnik, ki bi zmagoval. Sicer sem se rad ukvarjal s športom, ni mi pa ustrezala tekmovalnost v športu.

Je bilo to povezano s tvojo spolno usmerjenostjo?

Verjetno. Ali vsaj s tem, da sem se počutil drugačnega, kar se je morda še najbolj manifestiralo ravno pri športu. Sicer sem že od mladih nog vsako leto treniral več vrst športov, potem pa sem v srednji šoli in deloma na fakulteti imel totalen odpor do športa.

Potem je skorajda ironično, da si zdaj aktiven član Evropske gejevske in lezbične športne zveze (EGLSF) in delegat v mednarodnih lezbičnih in gejevskih športnih zvezah (GLISA in FGG).

Res je, pred nekaj leti sem tudi sam pomislil, kako je vse to pravzaprav ironično.

In tu se zgodba sploh ne konča: tudi profesionalno delaš na področju študentskega športa. Ali med tema dvema področjema kdaj pride do izključevanja?

Koncepta glbt-športa in študentskega športa sta si neverjetno podobna.

V čem?

Najprej v tem, da se ga vsi otepajo. (Smeh.) Hkrati nihče tega športa ne jemlje dovolj resno. V Evropsko gejevsko in lezbično športno zvezo je včlanjenih sto klubov in to predstavlja več kot 100.000 športnikov. V Evropsko univerzitetno zvezo je vključenih 45 nacionalnih organizacij, ki predstavljajo ogromno število študentk in študentov. A ne glede na vse te številke, te v Evropi le malokdo jemlje zadoosti resno. Skoraj vsi dajejo poudarek samo na vrhunskem športu. Enako je pri nas: poudarek je na predšolski vzgoji in potem na vrhunskem športu, vmes pa je vakuum.

Se pri študentskem športu srečuješ s tistim, proti čemur se boriš pri glbt-športu – torej s homofobijo in podobnimi izključevalnimi praksami v športu?

Da, se. Je pa tudi res, da sem na vse to mogoče pozornejši, ker v zadnjih letih veliko delamo na teh vprašanjih. Ukvarjamo se, recimo, z enakostjo spolov, kar je bila pomembna tema na letošnjih olimpijskih igrah v Londonu, ki so bile prve olimpijske igre s tekmovalkami v vseh nacionalnih ekipah. Pri študentskem športu smo pred nekaj leti začeli paziti na to, da so vsi športi, ki jih organiziramo, namenjeni

tako moškim kot ženskam. Kljub temu se pri študentskem športu še vedno pogosto srečujem s seksizmom, s homofobijo pa sploh. Včasih, priznam, se težko osredotočim na svoje delo, ker slišim homofobične opazke.

Za kakšne primere gre?

Najprej moram povedati, da se šport ne deli samo na rekreativni in vrhunski šport, pač pa, na žalost, obstajajo tudi druge delitve, kot so »večvredni« in »manjvredni« športi. Pri tistih športih, ki jih javnost ocenjuje kot manjvredne, na primer drsanje ali badminton, na študentskih tekmovanjih pogosto slišim opazke v stilu: glej ga, kako drsa, kot en peder. In to boli. Sicer ne pride do nobenih javnih incidentov, a če tako slišiš govoriti športne funkcionarje in sodnike, potem to ni najbolj prijetno. Med študenti pa sicer ne opažam veliko homofobije.

Se v takih situacijah lahko oglasiš in protestiraš proti tem komentarjem?

Odvisno. Nisem vedno tiho. Včasih se s kom resno pogovorim, ker me to tudi osebno prizadene.

In kakšen je odziv športnih funkcionarjev, ko jim rečeš, da so njihove pripombe homofobične?

Reakcije so podobne tistim, ki jih lahko slišiš pri navijačih. Rečejo, da s svojo pripombo niso nič slabega mislili.

Letošnje leto je na področju športa leto boja proti homofobiji. Športno društvo Out in Slovenija, ki ga vodiš, je organiziralo dve aktivnosti: za slovenski prostor ste priredili razstavo Geji in lezbijke v športu, ki je bila na ogled na Fakulteti za šport in na Paradi ponosa, hkrati pa ste organizirali tudi okroglo mizo o diskriminaciji v športu.

Res je. Številni sicer mislijo, da bi morali namesto preventivnih in osveščevalnih akcij raje organizirati izobraževanja za sodnike ali kaj podobnega. Ampak sodniki, trenerji in menedžerji imajo le malo izobraževanj in tudi njih lažje dosežemo skozi omenjene akcije.

Tisto, kar je na omenjeni razstavi bodlo v oči, je bilo dejstvo, da so skoraj vsi športniki in športnice, ki so bili predstavljeni, razkritje naredili po zaključku profesionalne športne kariere.

Tudi sam sem bil nad tem razočaran, ko sem prevajal to razstavo. Je pa res, da je ravno pred

kratkim nemška kolesarka Judith Arndt, ki je tudi na tej razstavi, že drugič zapored osvojila naslov svetovne prvakinja. Na razstavi je z življenjsko zgodbo podrobneje predstavljenih dvajset športnikov in športnic, sicer pa razstava omenja 111 športnikov in športnic in nekateri so se razkrili že v času kariere. Zakaj se pozno razkrivajo? Večina pravi, da bi jim razkritost lahko prinesla probleme pri financiranju. Bojijo se, da bi izgubili sponzorje. Športniki, ki so se razkrili po koncu kariere, so omenjali tudi pritisk svojih klubov in reprezentanc, ki ne želijo, da se javno razkrijejo. Razkriti so torej zgolj znotraj svojega kluba. Tak primer je na primer skakalec v vodo Greg Louganis, ki je bil HIV-pozitiven in se je uradno razkril šele potem, ko je na nekem tekmovanju prišlo do poškodbe.

Ampak Martina Navratilova je v enem od svojih zadnjih intervjujev pozvala aktualne športnike in športnice, naj se kljub vsemu razkrijejo ...

... in dober primer tega je avstralski plavalec Matthew Mitcham ...

Spet plavalec ... (Smeh.)

(Smeh.) Ja, mogoče je kaj v vodi ... No, Mitcham se je javno razkril že pred olimpijskimi igrami leta 2008 v Pekingu, kjer je osvojil zlato medaljo. Rekel je, da mu je skrivanje vedno vzelo 5 % energije, ker je moral paziti, s kom se druži in kako, in da se zdaj, ko se je razkril, lahko popolnoma posveti športu.

Ampak on se je razkril, ko je imel v športu že neko določeno pozicijo. Verjetno je bil predober, da bi mu njegovi podporniki obrnili hrbet?

Zagotovo je to pomagalo. Tudi če bi se nekaj podpornikov umaknilo, je imel dovolj drugih. Ko se je razkril, je nekaj časa resda imel težave z iskanjem glavnega sponzorja, ker se praviloma pogodbe iztečejo po vsakem olimpijskem ciklu. Ampak ga je na koncu dobil. Dobil pa je tudi veliko podpore iz LGBT-skupnosti in tudi svoje plavalске skupnosti.

V Sloveniji nimamo takega primera, ste pa v okviru prej omenjenih akcij kontaktirali šest slovenskih športnikov in športnic in jih vprašali, če bi se razkrili.

Res je, pri pripravi razstave smo poskušali narediti dodatni pano, ki bi govoril o slovenskem športu in tako razstavo približal našemu prostoru. Seveda imamo tudi v Sloveniji razkrite športnice, ampak ne v vrhunskem športu. In tisti, ki niso del vrhunškega športa ali so vsaj na njenem pragu, niso zanimivi za medije. Po neformalnih kanalih smo torej vprašali šest oseb, a se nobena od njih ni odločila, da bi bila upodobljena na razstavi. Nekaj dni po otvoritvi razstave pa se je slovenska

tekačica Barbara Jezeršek razkrila v intervjuju za časopis Večer ...

... čeprav se je razkrila že leta 2008 v intervjuju za Narobe ...

... ampak takrat še ni bila v nacionalni slovenski reprezentanci, zdaj pa je. To pomeni, da imamo vsaj eno razkrto lezbijko v slovenskem vrhunskem športu.

In zdaj seveda sledi vprašanje, ob katerem lahko zaviješ z očmi: zakaj je v športu sploh pomembno, da si razkriti, saj so vendarle verjetno najbolj pomembni športni rezultati, ne pa posameznikova spolna usmerjenost.

Seveda ni pomembno, s kom neki športnik spi, se pa moramo zavedati, da se ljudje poistovetijo s športniki in športnicami. V športu je bil, na primer, velik problem rasizem. Pravzaprav še vedno je ... ampak vse več športnikov se v teku kariere ali tudi pozneje posveti boju proti rasizmu v športu, hodijo po šolah in o tem govorijo. Na tak način premikajo stvari na bolje. Šport – razen tega, da ima neke blagodejne učinke na telo – je v bistvu prazen: lahko ga napolnimo z zgodbami, ki športu dajejo dodatno vrednost. Te zgodbe so lahko pozitivne – kot so akcije proti diskriminaciji – lahko pa tudi negativne, kot so navijaški izgrede, šikaniranja na tribunah in podobno ...

Kako navijaške skupine reagirajo na vaša prizadevanja za manj homofobije v športu?

Naj začnem z dobrim primerom. Na Hrvaškem deluje navijaška skupina Bijeli Andeli, ki podpirajo nogometni klub Zagreb. Njihov moto je pozitivno navijanje. Že v samem statutu imajo napisano, da se zavzemajo za enakopravnost in med drugim tudi proti homofobiji. Vsako leto izvedejo kakšno akcijo na to temo. Mislim, da so se jih druge navijaške skupine že kar navadile, ker delujejo že nekaj let. Je pa res, da so včasih tudi žrtve fizičnega nasilja. Ko sem se pogovarjal z njimi, so rekli, da imajo za svoje člane nekaj priporočil in med njimi je tudi to, da so v dobri fizični kondiciji. Da lahko bežijo, če te napadejo ... Sicer pa se na homofobijo odzivajo na primer tako, kot na tisti tekmi, kjer je navijaška skupina njihovih nasprotnikov izobesila transparent »Sudija –

peder«, oni pa so razgrnili transparent v podporo Paradi ponosa. In to so naredili na svojo roko, brez sodelovanja z LGBT-organizacijami. V Sloveniji pa z navijaškimi skupinami neposrednih stikov še nismo uspeli imeti, razen kot reakcije po incidentih.

Zakaj ne?

Najprej zato, ker nas pri športnem društvu Out in Slovenija številčno ni zadosti. In vsaka stvar potrebuje svoj čas. Pred tem, ko smo delovali še v okviru Društva za integracijo homoseksualnosti in smo v okviru tedna PHARE pripravljali različne akcije – predvsem na tekmah ženske lige in mladinskih centrov v Ljubljani in Zalogu – se je napredek pokazal šele čez nekaj let. Pet let smo, na primer, potrebovali, da so nas na Nogometni zvezi, s katero smo sodelovali, sploh začeli jemati resno.

Navijaška skupina Greendragons je na nogometni tekmi razvila transparent »Stop Parada ponosa«, predstavniki Vijoli so v intervjuju na Radiu Slovenija rekli, da so za homoseksualce, ker bo potem več žensk ostalo za njih ... Zakaj je prav nogomet tako brutalno homofoben, medtem ko o podobnih incidentih v drugih športih ne slišimo?

Ampak to ne pomeni, da tam tega ni. Pri nas ima nogomet zelo razvito mrežo – od predšolskih, mladinskih do klubskih skupin. Okrog nogometa se vrti veliko denarja. Ni veliko drugih športov, ki bi dobili toliko denarja. Prav zaradi tega o nogometu slišimo več. Dejstvo, da se evropska nogometna zveza UEFA poskuša sistematično spopadati s homofobijo in rasizmom že vrsto let, pomeni, da tudi oni priznavajo obstoj tega problema. UEFA je, na primer, podala tudi priporočilo, da nogometni klubi in zveze v svojih statutih posebej omenijo prepoved diskriminacije na osnovi rase, spolne usmerjenosti in podobno. Nekatere organizacije so to naredile, pri nas pa ... kolikor vem, tega še niso naredili. Je pa res, da Nogometna zveza načeloma podpira tudi naše projekte – ne finančno, ali pa tako, da bi izvajali izobraževanja v klubih, pač pa nam dovoli, da izvajamo aktivnosti v sklopu prve ženske lige ...

... kjer pa homofobije ni ...

Tam je situacija ravno obratna: igralke se morajo soočiti s predstavo, da so vse lezbijke. S temi predsodki se spopadajo tako tiste, ki so lezbijke, kot tiste, ki niso. Tudi v ženski ligi je homofobija. Seveda pa bi bili zadovoljniji, če bi akcijo lahko izvajali v vseh ligah, na vseh tekmah – vsaj v okviru tega tedna.

Letos so bile evropske lgbt-športne igre Eurogames prvič organizirane v Vzhodni Evropi, na Madžarskem. Kako je bilo?

Igre so bile v Budimpešti organizirane v izredno homofobičnem času, vsaj kar se tiče madžarske vlade in mestnih oblasti. Bile so sicer zelo uspešne glede participacije. Sodelovalo je prek 3000 športnikov in registriranih obiskovalcev, na samih tekmah pa ni bilo nobenih incidentov. Varnost je bila na izredno visokem nivoju. Na otvoritveni slovesnosti, na kateri je bilo okoli 2000 udeležencev, je bilo hkrati tudi toliko policistov. Sicer pa so se tik pred začetkom Eurogames s to prireditvijo začela ubadati madžarska desničarska gibanja. Nekaj dni pred začetkom so javno objavili sezname prostovoljcev in prostovoljk, ki so želeli pomagati pri izvedbi Eurogames. Zaradi tega je na koncu ostala samo še tretjina prostovoljcev, vsi preostali so se prestrašili in razbežali.

Kako pa je s svetovnimi lgbt-športnimi igrami. Bomo še kar naprej imeli dvojce – Gay Games in Outgames?

Spor med Gay Games in Outgames izredno boli. Gay Games so se začele kot gejevske in lezbične olimpijske igre leta 1982 v San Franciscu. Pobudnik teh iger je bil Tom Waddell, ki se je kot športnik udeležil olimpijskih iger in bil nad njimi tako navdušen, da je želel to izkušnjo dati tudi širši gblt-populaciji. Waddell je bil namreč gej, ki je bil razkrit še preden je nastopil na olimpijskih igrah, kjer pa sicer ni dobil nobene medalje. Gay Games bi se sicer morale imenovati Gay Olympic Games, vendar so nekaj tednov pred prireditvijo morali spremeniti ime, ker Mednarodni olimpijski komite ni dovolil, da se pri teh igrah uporablja izraz 'olimpijske'. Od takrat naprej so bile Gay Games vsake štiri leta. Odprte so za vse, poudarek pa je na lgbt-populaciji. Ker pa so te igre postale ogromne, saj je sodelovalo več kot 5000 udeležencev in udeleženk, so se začele spreminjati v popolnoma komercializirane igre, pri katerih je potrebno poskrbeti za široko paleto stvari, vključno s financami. Pri tem pomembno vlogo igrajo tudi sponzorji. V Sydneyju leta 2002 je postalo jasno, da bo treba igre omejiti, ker finančno niso bile več vzdržne. Naslednji gostitelj je bil že določen – Montreal v Kanadi – in zveza Gay Games je zaradi izkušenj v Sydneyju organizatorjem začela postavljati večje restrikcije, da igre ne bi bile finančno neuspešne. Organizatorji v Montrealu so dobili veliko podporo vlade in lokalne skupnosti in so želeli igre odpreti čim večjemu številu udeležencev in udeleženk. In tu je nastal spor. Ustanovljena je bila nova organizacija – GLISA in organizatorji v Montrealu so nato organizirali svoje igre – Outga-

mes – zveza Gay Games pa je leto in pol pred igrami ponovila razpis, dobila novega organizatorja – mesto Chicago – in tam so potem leta 2006 potekale Gay Games, in sicer le nekaj tednov potem, ko so se končale Outgames. Od takrat naprej te igre potekajo ločeno.

Evropska gejevska in lezbična športna zveza podpira Outgames, kajne?

Evropska zveza podpira enotne igre. Letos spomladi sta se omenjeni organizaciji pogajali in želeli doseči skupno organizacijo iger leta 2018. Žal ta pogajanja niso bila uspešna. Kljub temu pa še vedno obstaja zelo močan pritisk organizacij, kot je EGLSF, da te igre vseeno postanejo enotne. Morda je nekaj več možnosti za to tudi po letošnji skupščini Gay Games, kjer so člani skupščine zahtevali, da Gay Games vzpostavi vsaj neko vrsto sodelovanja z Outgames, pa čeprav to pomeni, da še vedno ne bomo imeli skupnih iger v bližnji prihodnosti.

Omenil si že nekaj aktivnosti, ki jih organizira Out in Slovenija. Letos ste se po desetih letih 'osamosvojili' in postali prva športna gblt-nevladna organizacija v Sloveniji, pred tem pa ste delovali v okviru Društva DIH.

Res je. Društvo »DIH – Enakopravni pod mavrico« je sicer nastal tudi zaradi Out in Slovenija, ker je ta neformalna športna skupina obstajala že pred Dihom. Dih se je nato začel ukvarjati z množico različnih projektov, uporabniki in uporabnice športnega dela storitev pa se nujno niso prepoznali tudi v drugih aktivnostih Diha, kot je na primer aktivizem, zato je nastala potreba po ločenem društvu. Meni so zgled madžarske športne gblt-nevladne organizacije. Te so združile moči in letos organizirale Eurogames. To je bilo možno, ker so bila to društva, ki so se ukvarjala samo s športom in rekreacijo. Tudi zato se je Out in Slovenija osamosvojila in na svojo deseto obletnico neformalnega delovanja postala samostojno društvo. Zdaj organiziramo športne aktivnosti. Septembra smo, na primer, imeli teden odprtih vrat, kjer so se lahko vsi brezplačno udeležili športnih aktivnosti, ki jih organiziramo.

In katerega leta bo potem Out in Slovenija organizirala Eurogames?

(Smeh.) Kmalu.

Zgodilo se je pred ...

5. leti

Leta 2007 sta v Sloveniji začeli delovati dve neformalni lgbt-skupini. Prva je najprej združevala deset 'roza mamic' in je pozneje prerasla v Rozalijo, forum za lgbt-starše in bodoče starše. Rozalija ima danes že 385

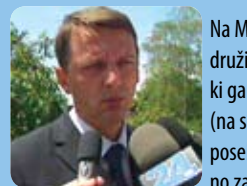
prijavljenih uporabnic in uporabnikov. Druga neformalna skupina so Medoti, ki razvijajo medvedjo gejevsko subkulturo. Poznani so predvsem po medvedjih žurih na Metelkovi.

10. leti

Maja 2002 je takratni predsednik Državnega zbora Borut Pahor sprejel Tatjano Greif in Miha Lobnika, ki sta mu predala zahteve gejevskih in lezbičnih organizacij in dosje »11 let države. 11 let homofobije«. To je bil prvi sprejem predstavnikov in predstavnic lgbt-gibanja v Sloveniji na državni ravni.

15. leti

Na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve, ki ga je vodil Anton Rop (na sliki), so ustanovili posebno ekspertno skupino za pripravo predloga

zakona o istospolnih partnerskih zvezah. V skupini sta sodelovala tudi Tatjana Greif iz Škuc LL in Tone Bricman iz Roza kluba. Čeprav je skupina pripravila osnutek zakona, ta nikoli ni bil vložen v parlamentarno proceduro.

20. leti

Avgusta 1992 je Kanal A pripravil dvajsetminutno oddajo »Roza ljubezen« o življenju gejev in lezbijk

v Sloveniji. Gre za eno od prvih televizijskih oddaj, v kateri so geji in lezbijke odkrito spregovorili o svojem življenju in svojih izkušnjah.

MITJA BLAŽIČ

Homo turisticus

Poznate tisti zoprni občutek, ko odkrijete, da vam je receptor samodejno razdružil postelji, čeprav ste ob rezervaciji obkljukali »zakonsko posteljo«? »Če sta pa dva gospoda.« Se vam je že kdaj zgodilo, da ste ob zajtrku v hotelski jedilnici zadušili spontan poljub partnerki, da bi se izognili zijanju in stikanju glav pri sosednjih mizah? Ste med počitnikovanjem kdaj zavestno potlačili željo, da bi partnerju sproščeno podali roko med sprehodom po mestnih ulicah? Bog ne daj, da bi na plesišču zaplesala skupaj! Ste kdaj na dopustu preprosto vedeli, »kako se morate obnašati«, da ne bo težav? So kljub temu kdaj vseeno bile? Ste si kdaj želeli, da vam o izražanju svoje spolne usmerjenosti ne bi bilo treba več razmišljati, pač pa bi lahko samo ... živeli suvereno? Ste že doživeli tisti občutek svobode, ko ste na ulicah San Francisc, Madrida, Berlina, Sydneyja ... (karkoli že) ... ne da bi čutili potrebo s pogledom ošiniti okolico?

Ekonomska perspektiva

Kolesja lgbt-osebam prijaznega turizma sicer v jedru najbrž ne poganja človekoljubje ali zavezanost kakšni emancipatorni ideji.

Posebej če vemo, da je vrednost turističnega lgbt-trga leta 2012 po izračunih nizozemske agencije za tržne raziskave Out Now Consulting ocenjena na dobrih 165 milijard dolarjev. Številka temelji na raziskavi »Out Now Global LGBT2020 Study«, ki je zajela 40.000 respondentk in respondentov iz 25-ih držav in jo kot kredibilno navaja tudi Globalno poročilo o lgbt-turizmu, ki so ga januarja letos izdali pri Svetovni turistični organizaciji OZN. »Z večanjem globalne vidnosti lezbične, gejevske, biseksualne in transspolne skupnosti postaja razprava o njenem vplivu na ekonomijo vse bolj privlačna. In najbrž ni to nikjer bolj razvidno, kot prav v potovalni industriji,« so zapisali v tekstu, ki v globalnem poročilu analizira ekonomske vidike rožnatega turizma. V njem uvodoma izpostavijo akronim DINK (dual income – no kids, dvojni prihodki – nič otrok) in koncepte, kot so »roza evro«, »roza ekonomija« ..., ki (re)producirajo stereotipizirano podobo istospolnih parov kot optimalnih potrošnikov, in (predvsem) gejev kot večjih zapravljevcov od lezbijk. Vendar opozarjajo, da je relevantnih ekonomskih podatkov, ki bi tovrstne koncepte potrjevali, bolj malo.

Podatki, ki jih je decembra 2011 v Letnem poročilu o gejevskem in lezbičnem turizmu objavilo podjetje Community Marketing Inc. iz San Francisc in v katerem analizirajo odgovore skoraj 7.000 respondentk in respondentov iz ZDA, kažejo, da je področje lgbt-potovanj po dveh letih padanja zaradi recesije zdaj spet v vzponu. Kot so ugotovili, so geji v zadnjih dvanajstih mesecih v povprečju potovali 4-krat, lezbijke pa 3-krat. Največkrat so izbirali srednji cenovni razred potovanj, sledijo nizkocenovna, najmanj pa so vprašani posegali po luksuzu. S pomenljivo opombo, da so tisti, ki so izbirali nizkocenovna potovanja, to največkrat storili, da bi lahko potovali pogosteje, in ne zaradi finančne stiske. Sicer pa omenjena raziskava vrednost ameriškega turističnega trga za lgbt-osebe ocenjuje na okvirno 65 milijard dolarjev letno. Ekonomska analiza rožnatega turizma v globalnem poročilu Svetovne turistične organizacije opozarja še na 3 zanimive vidike te turistične niše v vzponu.

Prvi: nevidnost lezbijk. Večina podatkov, ki jih o lgbt-turistih vendarle imamo, temelji na odgovorih gejev. Da bi zapolnili

ta informacijski manko, so leta 2011 pri največji lezbični reviji v Severni Ameriki *Curve* 1.000 lezbijk vključili

v posebno raziskavo. Preliminarna analiza kaže, da jih skoraj 30 % za letni dopust nameni 1.550 evrov, tretjina pa več kot 770 evrov. Urednica Merryn Johns (na sliki) pojasnjuje, da je za nevidnost lezbijk v lgbt-turizmu več razlogov: »Kot kaže, lezbijke na potovanjih nekoliko manj zapravljajo, bolj jih zanimajo dogodivščine kot storitve; dve ženski, ki potujeta skupaj ali z otrokom, okolica navadno dojema kot heteroseksualni, svoje pa naredijo tudi stereotipi o lezbijkah kot nizkocenovnih in skromnih turistkah. Dejstva pa kažejo, da lezbijke potujejo pogosto, zaslužijo več kot heteroseksualne ženske in na potovanjih zapravijo skoraj toliko kot geji.«

Drugi: ob vse večjem številu držav, ki so legalizirale partnerske lgbt-skupnosti, je trg homoporočnih potovanj v razcvetu. Podatki, ki so jih v njujorškem senatu pred-

stavili po legalizaciji istospolnih porok, kažejo, da bodo samo istospolne poroke v naslednjih treh letih njujorskemu gospodarstvu prinesle 240 milijonov evrov dodatnih prihodkov.

Tretji: lokalna turistična organizacija Sao Paolo Turismo je v zadnjih dveh letih raziskala ekonomske posledice tamkajšnje parade ponosa, ki je s štirimi milijoni udeležencev in udeleženk največji lgbt-dogodek na svetu. Leta 2010 je lokalna ekonomija zaradi tega dogodka ustvarila 72 milijonov evrov več prihodkov, leta 2011 pa 80 milijonov evrov.

Lgbt-turizem – globalni trend

»Gejem in lezbijkam prijazen (gay friendly) turizem ni samo produkt mednarodnega turizma, ampak je

tudi trend, turistična tržna niša v vzponu, ki bogati mednarodni turizem. To je zelo pomembno, saj se današnji mednarodni turizem sooča z razcepom na klasične, tradicionalne oziroma zrele destinacije in na nove destinacije. Gejem in lezbijkam prijazen turizem je praviloma zelo lepo sprejet in ga v nekaterih destinacijah načrtno razvijajo. To je trend v svetu. Ampak ne povsod. Kje pa ni? »Tam, kjer je močan vpliv religije

ali tradicionalnih tendenc na razvoj turizma,« pravi član slovenskega turističnega predstavništva v Bruslju za Benelux in Francijo Rok Klančnik (na sliki). Klančnik, ki je tudi nekdanji direktor komuniciranja na Svetovni turistični organizaciji, publicist in (so)avtor več knjig s področja turizma, v homoturistiki ločuje specializirani/deklarirani »gejevski in lezbični turizem« od nespecializiranega/nedeklariranega »gejem in lezbijkam prijaznega turizma«.

Zakaj je rožnati turizem, kot ste ga poimenovali v članku, objavljenem v reviji Turizem leta 2010, tako privlačen?

Nekoliko grdo rečeno, vendar res: gejevski oz. »gay friendly« turisti porabijo več denarja na dan, kot, recimo, turisti iz segmentov heteroseksualnih družin ali upokojenec. Gejevski turist ima praviloma na voljo več denarja, tudi več časa, večje zahteve, večje potrebe po kulturni izkušnji, po odličnih restavracijah, po krasnih dizajnerskih hotelih, po naravnih lepotah ... In ker je gejevski oz. »gay friendly« turist tisti, ki si želi vse to doživeti, je za gostitelja odličen in dobrodošel gost.

Koliko je v svetovnem merilu razvit lgbt-osebam prijazen turizem? Katere države prednjačijo v razvitosti te turistične tržne niše v svetu?

Predvsem prednjačijo države, ki so že v svoji politični in ekonomski tradiciji liberalno usmerjene, ki prisegajo na odprtost, na komuniciranje, na visoko stopnjo političnega sožitja. V Evropi gre gotovo

za Nizozemsko, za skandinavske države, tudi Velika Britanija in Nemčija sta zraven. Gejevski in lezbični turizem se razvija predvsem v mestnih, v mega urbanih središčih, neredko je povezan z alternativnimi subkulturami. Gre torej za masovne destinacije, ne za majhne turistične kraje. Samo tovrstni industriji se lahko razvije zavest in znanje o pomenu gejem prijaznega turizma. Če ocenim na pamet, da je lgbt-populacije med 8 in 10 %, potem je gejevskega turizma v desetih najbolj razvitih državah sveta od 5 do 6 % vsega turizma. Poudarjam pa, da je gejevski turizem v primerjavi z drugimi turističnimi nišami, skupaj z luksuznim turizmom, razvojno številka ena. Mnogo hitreje se razvija in povečuje, kot na primer družinski turizem heteroseksualcev. Tega je v času krize vse manj.

Kakšni so še trendi na tem področju (poleg splošnega neustavljivega razvoja destinacij z lgbt-prijaznimi storitvami)?

Opazam, da prihaja do dveh tendenc: ena je specializiranje za gejevski turizem. To se kaže tako, da na primer hoteli v Grčiji, na Ibizi in drugod na procelja izobešajo mavrične zastave, oziroma tako da specializirane turistične agencije v naslovju in podnaslovju naslavljajo lgbt-populacijo. Drugi trend pa je gejem prijazen turizem, pri katerem te »nihče nič ne vpraša« in ni nobenega vidnega razpoznavnega znaka lgbt-skupnosti. Vse več in več je tega, tudi v Sloveniji. In za Slovenijo, kakršna je, je ta različica lgbt-turizma izjemno pomemb-

na in se tudi razvija. Prva tendenca, ko se na primer hotelirji specializirajo za lgbt-goste, pa se pri nas, se bojim, ne bo zgodila še nekaj časa. Turistični delavci so preveč previdni in se bojijo, da bi izgubili tradicionalne goste.

Ali lahko govorimo o nekaterih skupnih karakteristikah, ki so značilne za lgbt-turiste in turistke?

Lgbt-osebe potujejo pogostejše kot ostali, so zelo mobilne, radi obiščejo več krajev, vendar ne tako površno, kot, denimo, japonski turisti, ki obiščejo dvanajst krajev v devetih dneh. Tudi višina turistične porabe je nekoliko višja od povprečne. Kar zadeva izobrazbo in ekonomsko stanje, so praviloma nadpovprečno izobraženi ljudje, praktično so vsi lgbt-turisti univerzitetno izobraženi ali višje, tudi ekonomsko stanje je praviloma nadpovprečno. Socialni interesi: praviloma izražen interes za modo, umetnost, literaturo, koncerte, festivale, nakupovanje, šport in druženje, družabno sceno. Lgbt-turisti so spričo karakteristik, predvsem sociopolitične usmerjenosti, odprtosti, komunikativnosti, vse to, kar konservativci niso. Ker gre za ljudi, ki poudarjeno spoštujejo naravo in lokalno kulturo, so zelo zanimivi tudi za trajnostno naravnan turizem.

Lgbt-turizem v Sloveniji

Vidnega razvoja na tem področju v Sloveniji ni, pravi Rok Klančnik, ki razloge za podrazvitost te turistične niše in skromno drznost

Foto: Nervous Energy

ponudnikov pri nas vidi predvsem v konservativnosti, previdnosti in finančni obremenjenosti turistične panoge v naši državi. V bližnji prihodnosti zato ne pričakuje, da bi prišlo do čisto specializiranih turističnih produktov za lgbt-osebe. Ta ugotovitev pa mu ni všeč: »Prisotnost več lgbt-turistov pri nas bi namreč pomenilo, da je Slovenija moderna, zdrava turistična destinacija.« Kljub temu je prepričan, da je lgbt-turistov v Sloveniji med 8 in 10 % vseh turistov. »Ne verjamem sicer, da bomo pri nas na katerem od hotelov kmalu videli plapolati mavrično zastavo, razen mogoče med ljubljansko Parado ponosa,« še pravi Klančnik in poudarja, da se mu pomembnejši od mavrične zastave zdita dve drugi stvari: »Prvič: če sem prej trdil, da je pri nas med 8 in 10 % vseh turistov lgbt-turistov, potem se mi zdi pomembno, da je tendenca k razvoju gejevega prijaznega turizma poudarjena. Ne deklarirano gejevskega, ampak gejeve prijaznega. In drugič: grozljivo bi bil prizadet, če bi

se kdo v Sloveniji deklariral kot gejeve neprijazen turistični prevoznik, taksist, hotel ... to bi nas pahnilo v 18. stoletje. In tega si Slovenija, kot majhna turistična destinacija s fantastičnim potencialom za turizem, nikakor ne bi smela privoščiti.«

Tudi pri Slovenski turistični organizaciji priznavajo, da je pri nas področje lgbt-turizma še v povojih. Da nimajo razvitih strategij in da se področje v praksi ne razvija prav intenzivno, smo izvedeli iz tamkajšnje službe za tržno komuniciranje in stike z javnostmi. Se pa, kot so nam pojasnili, zavedajo potenciala, ki ga izkazuje istospolno usmerjenim turistom prijazna turistična ponudba. »Zato na slovenskem turističnem portalu www.slovenia.info tudi ponujamo informacije, pripravljene izključno za istospolno usmerjene turiste. Spremljamo tudi trende s tega področja. Pri razvojnih in tržnih aktivnostih slovenskega turizma se osredotočamo na ciljne skupine, ki jih imamo določene v programu

Foto: Glt-turizem Zürich

dela kot najperspektivnejše za Slovenijo glede na turistične produkte, po katerih le-ti povprašujejo. V okviru teh ciljnih skupin so seveda zajeti tudi istospolno usmerjeni gosti, ki jih posebej ne izpostavljamo in ne ločujemo od drugih gostov,« so še zapisali pri krovni nacionalni turistični organizaciji.

Ni pa tudi pri nas vse tako črno, kot izgleda. V preteklosti je bilo kar nekaj poskusov razvoja lgbt-osebam prijaznih turističnih storitev. Naj jih nekaj površno preletimo. Pri Lokalni turistični organizaciji Bohinjskega jezera so pred desetimi leti nekatere turistične kapacitete, na primer Penzion Tripič, v lgbt-skupnosti oglaševali, kot »gejeve in lezbijke prijazne«. Podobno ponudbo so nameravali razviti pri družbi Istrabenz turizem, vendar so ostali na ravni ideje. Vrsto let so na spletnem naslovu www.sloveniaforgaytravelers.com ponujali »gejeve prijazne izlete in namestitve za obiskovalce Slovenije«.

Spletno stran so, skupaj z drugimi turističnimi kapacitetami za lgbt-osebe, nekajkrat oglaševali v brezplačnem spletnem turističnem vodniku Ljubljana in yourpocket, roza nedelje v Klubu K4 pa so svoje mesto dobile tudi v letošnji avgustovski/septembrski izdaji tega spletnega vodnika. Na spletni strani znanega gejevskega turističnega vodnika www.spartacusworld.com trenutno oglašujejo Prenočišča Fluxus in savna Gymnasivum iz Ljubljane ter Terme Olimija. Hotel Mons pa geje in lezbijke nagovarja na spletni strani Mednarodne lezbične in gejevske turistične zveze (www.iglta.org). Internetni portal SiQRD tujim obiskovalkam in obiskovalcem še danes ponuja nekoliko neažuriran spletni vodnik z informacijami o ponudbi lgbt-kafejev, klubov, barov, savn, krizing mest, namestitvenih kapacitet (B&B Somi Rooms že leta sameva na seznamu nočitvenih zmogljivosti za lgbt-osebe) in nevladnih organizacij v Ljubljani, Mariboru, Celju in drugih krajih.

ŠE NISTE PREGNALI ŠKRATOV?

»To je bolj vprašanje za vas LTO&company, dajte gospodu odgovor, meni pa pojasnilo, ali še niste pregnali škratov ;-)?«

Cezar Ostan

Na *Narobe blogu* smo konec junija obsežno poročali o homofobnih piktogramih »homoseksualci nezaželeni«, ki jih je lokalna turistična organizacija (LTO) Bovec januarja objavila v katalogu »Nastanitve na Bovškem, poletje 2012«. Kot veste, je na prijavo Legebitre posredovala Zveza potrošnikov Slovenije, ki je LTO Bovec pozvala, naj nemudoma odstrani piktogram z vseh mest, kjer je objavljen, hkrati pa naj takoj preneha z distribucijo kataloga. Sporen piktogram je namreč po prepričanju Zveze potrošnikov Slovenije primer diskriminacije potrošnikov, ki je v nasprotju z ustavo in pomeni kršitev Zakona o varstvu potrošnikov. Na prijavo Legebitre se je odzval tudi tržni inšpektorat v Novi Gorici, potrdil kršitev Zakona o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO) in odgovorne pri LTO Bovec oglobil.

Pri LTO Bovec so kataloge s spornim piktogramom umaknili s spleta in z vseh svojih distribucijskih mest v Sloveniji in tujini. Na svoji spletni strani in tudi v javnih nastopih so se odgovorni javno opravičili, objavo homofobnega piktograma pa pojasnili s tiskarskim škratom, ki da se je prikradel v naglici in obilici dela ob nastajanju kataloga. Kot je za oddajo *Preverjeno* pojasnil vodja projekta Dario Berra, je bil njihov namen sicer ravno nasproten: v Bovcu naj

Septembra lani smo dobili gejevsko potovalno agencijo Diverse travel. »Ponujamo paketa potovanja, gejevska križarjenja, izlete, rezervacije hotelskih namestitev v gejevskih letoviščih in gejem prijaznih letoviščih in nam dosto-

pnih evropskih destinacijah, kot so Kanarski otoki, Ibiza, Tenerife, Mykonos,« pravi njen direktor Anže Homovec (na sliki). »Prav tako je veliko povpraševanja po gejevskih tematskih križarjenjih (npr. za medote in ob noči čarov-

nic) na velikih križarkah ter motornih jadrnicah, predvsem po hrvaški obali in Turčiji,« nam je še povedal Homovec. »Z gejevsko potovalno agencijo Diverse Travel smo začeli sodelovati zaradi velikega povpraševanja po tovrstnih

bi s piktogramom želeli uvesti lgbt-osebam prijazne turistične storitve.

Pa pozabimo, da je težko racionalno in prepričljivo pojasniti, koliko dela si je naložil bovški tiskarski škrat: piktogram »homoseksualci nezaželeni« si je moral izmisliti, ga narisati, prevesti v več jezikov in prepričati 3 ponudnike, da so ga izbrali. Bolj zanimivo je, da trije ponudniki – Apartmaji Ostan, Gostišče Vančar in Apartmaji Cuder –, ki so v starem katalogu homofobni piktogram izbrali, v popravljeni različici kataloga novega (absurdnega) piktograma »homoseksualci zaželeni« niso.

Zanimivost je opazil tudi zagovornik načela enakosti Boštjan Vernik Šetinc in opozoril, da sporni piktogrami kršijo ZUNEO. V svojem obsežnem odgovoru je

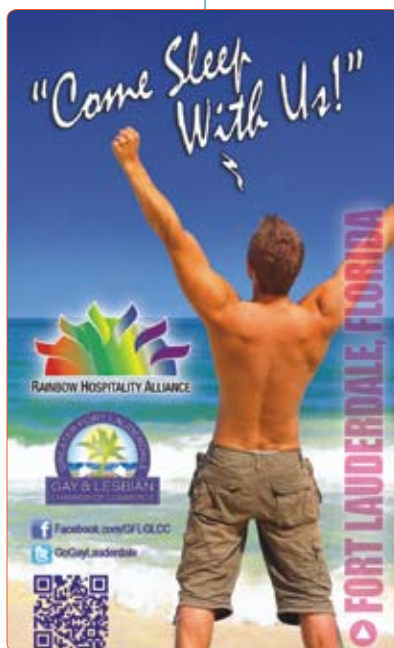
med drugim zapisal: »Zakaj v popravljenih katalogih posamezni ponudniki storitev sedaj opuščajo svoje dobronamerne spodbude. Popravljeni piktogrami so očitno na voljo, vendar jih ne ponuja prav noben ponudnik storitev nastanitve na Bovškem?! [...] Ne glede na medijske vsebine oz. izjave o domnevni pomoti, bi bilo zato smiselno pri vseh ponudnikih [...] raziskati, ali so zares ravnali v dobri veri.«

In smo raziskali. Na spletne naslove Apartmajev Ostan, Gostišča Vančar, Apartmajev Cuder in LTO Bovec smo poslali vprašanje: »Zanima nas, ali je piktogram 'homoseksualci zaželeni' pomotoma izpadel iz predstavitve treh ponudnikov v novem, popravljenem katalogu, ali ga namenoma ni? In dodatno, ali trije ponudniki svojo ponudbo predstavljajo kot gejem

in lezbijkam prijazno (gay friendly) ali ne?«

Prvi so se odzvali pri Apartmejih Ostan in naše vprašanje posredovali LTO Bovec, nam pa v vednost. Cezar Ostan je podpisal naslednje kratko sporočilo: »To je bolj vprašanje za vas LTO&company, dajte gospodu odgovor, meni pa pojasnilo, ali še niste pregnali škratov ;-)?« Pri gostišču Vančar je odgovor spisala Danica Komac: »Sem mislila, da je to že preteklost. Ne vem, zakaj ni v reviji tega piktograma. Poudarjam pa, da so v naši restavraciji zelo zaželeni vsi gostje ne glede na pripadnost, raso, miselnost in podobno. Saj smo vendar vsi ljudje.«

Lastniki apartmajev Cuder se na naše vprašanje niso odzvali, so se pa zato nekoliko obsežneje pri LTO Bovec. Direktorica Cecilija Ostan nam je pojasnila, da so katalog nastanitve za poletje 2012 pripravljali zelo na hitro, ob koncu leta pred sejmi, in se zato niso zadosti posvetili seznanjanju ponudnikov z uvajanjem novosti. »Ti so svoje podatke podajali sami, brez ustreznih navodil. Ob ugotovitvi tiskarske napake jih zato nismo posebej pozivali k izjasnjevanju glede popravkov, saj menimo, da projekta, kot smo si zastavili, nismo v celoti izpeljali. Namerali smo slediti segmentaciji potencialnih obiskovalcev naših krajev, pri čemer smo skušali nagovoriti posebej tudi ciljno skupino homoseksualcev. Projekt bomo nadaljevali jeseni, ko bomo z društvom Legebitra za člane Lokalne turistične organizacije Bovec organizirali predstavitev ciljne skupine homoseksualnih turistov,« je še povedala direktorica LTO Bovec Cecilija Ostan.

potovanjih, hkrati želimo lgbt-pulaciji tovrstna potovanja predstaviti kot zelo dostopna in odprta. Sodelujemo z lgbt-ponudniki storitev po vsem svetu, našim gostom pa želimo omogočiti predvsem hiter in preprost dostop do urejanja vseh storitev, zato skupaj z namestitvami ponujamo tudi letalske transferje, zasebne zemeljske transferje in podobno. « Največja težava pri poslovanju, pravi Homovec, je dejstvo, da se ljudje zaradi strahu pred razkritjem in ožigosanjem težko obrnejo neposredno na specializirano gejevsko agencijo, vendar zagotavlja: »Pri nas delujemo diskretno in vsi podatki so podatki zaupne poslovne narave, kot narekuje tudi zakon. « Težava je tudi v zagotavljanju ponudbe za lezbijke, saj, pravi, se ta zelo razlikuje od gejevske.

Slabe pol leta pa je stara potovalna agencija s specializirano ponudbo za LGBTQ-popotnike LetsGoRainbow. Direktor Damjan

Vavh (na sliki): »V ponudbi imamo izključno gejevske ali gejem prijazne hotele in dogodke. Ponujamo različna gejevska križarjenja, jadranja, smučanja, počitnice v priljubljenih gejevskih destinacijah, izlete na razne festivale in parade, nakupe letalskih kart, od dihe v evropskih prestolnicah, vodene izlete ... skratka ponujamo vse, kar se tiče turizma in še več! Udeležujemo se na področju LGBTQ-aktivizma v Sloveniji in želimo pripomoči k toleranci, strpnosti in brezskrbnosti bivanja vsakega prebivalca Slovenije. « Vavh izpostavlja, da je slovenski trg zelo kompleksen in majhen, poleg tega pe še nezaupljiv in netoleranten. Z možnostjo samodejnega nakupa letalskih kart in rezervacij hotelskih kapacitet se marsikdo ne poslužuje ponudb turističnih agencij, je prepričan, in to kljub temu da lahko ob prihranku časa ponudijo iste ali ugodnejše cene. »Drugi problem je prekomerna skrb 'slovenčka', da ga sosed ne bi videl vstopiti v gejevsko potovalno agencijo ali da ne bo na vaučerju oznaka LetsGoRainbow. Na neki način se srečujemo z istim problemom, kot vse LGBTQ-institucije v Sloveniji. Večina se pritožuje, da nimamo gejevskih lokalov, klubov, dogodkov in tako naprej, tisti, ki pa vendarle so, samevajo in se iz dneva v dan zaradi neobiska-

nosti in nepodpore LGBTQ-populacije borijo za preživetje,« na vprašanje, kateri so osrednji problemi, s katerimi se sooča kot turistični delavec s specializirano LGBTQ-ponudbo, odgovarja Vavh.

Med obetavnejšimi iniciativami se v zadnjem času kaže tudi pobuda Javnega zavoda Turizem Ljubljana. Na spletni strani te lokalne turistične organizacije (www.visitljubljana.com) prav v teh dneh v sodelovanju z nevladnimi lgbt-organizacijami po zgledu dunajske spletne strani (www.wien.info) pripravljajo poseben zavihek, namenjen predvsem tujim lgbt-obiskovalcem in obiskovalcem prestolnice.

Perspektive

»Kateri koli hotelir ali turistični agent, ki bo na kazalnike v lgbt-turizmu vrgel samo eno oko, bo gotovo rekel: to hočem. To so krasni gostje! To so ljudje, ki ne potujejo samo julija in avgusta, ampak tudi februarja in marca, to so čudoviti gostje za kongrese, za helijski turizem, festivale itn. Prav zato je specifična lgbt-turistika tako zanimiva v razvitem turizmu,« o svetli prihodnosti razvoja te relativno mlade turistične panoge ne dvomi predstavnik slovenskega turističnega predstavnika

štva v Bruslju za Benelux in Francijo Rok Klančnik.

V ozadju rožnatega turizma so torej, kot lahko vidimo, sicer prvenstveno interesi kapitala, kar pa ne pomeni, da razvoj te specializirane turistične niše ne bi mogel doprinesti tudi k družbenim premikom v smeri zmanjšanja homofobije in diskriminacije istospolno usmerjenih.

Ameriška raziskava »Out Now Global – LGBT Study 2020«, v kateri je sodelovalo 40.000 respondentov, je

ponudila seznam »naj« LGBT turističnih lokacij. Sodelujoči so odgovarjali na vprašanje »V katerih od naštetih krajev bi vas zanimalo preživeti počitnice v naslednjih treh letih?«

10 naj LGBT turističnih destinacij – države:
(1) ZDA, (2) Francija, (3) Španija, (4) Velika Britanija, (5) Italija, (6) Nemčija, (7) Avstralija, (8) Kanada, (9) Argentina, (10) Brazilija.

10 naj LGBT turističnih destinacij – mesta:
(1) New York, (2) Sydney, (3) Rio de Janeiro, (4) Pariz, (5) San Francisco, (6) London, (7) Buenos Aires, (8) Tokio, (9) Hong Kong, (10) Melbourne.

Foto: Nada Žgank/Memento

MIHAEL TOPOLOVEC

Mi, iztirjenci

Nas, ki smo iztirili iz gravitacijskih sil Zemlje in se gibljemo v nikogaršnjem območju med nebom in Zemljo, je vse več, ker je finančna kriza udarila v svoje kapitalistično jedro – srednji razred Zahodnega sveta. Smerne produktivnosti, ki so dolgo veljale za podaljšek narave, zdaj razkrivajo svojo uničevalno zvezanost z izkoriščevalskimi projekti neoliberalizma. Ob tako številnem vstopu novih članov v klub iztirjencev bi človek pomislil, da je edino logična vzpostavitev novih oblik solidarnosti, ki bi vsem ljudem omogočale materialno preživetje, politično enakost in družbeno dostojanstvo. Vendar za doseg te utopije očitno še nismo dovolj iztirili.

Medtem ko svet pada s tečajev, se ljudje vse bolj oklepajo starih tirnic, častijo preživete malike in se s teptanjem šibkejših poskušajo izriniti iz vse večjega kluba iztirjencev. Le kdo bi jih obsojal, saj gre za taktiko preživetja, za še eno predvidljivo fazo znotraj kapitalističnega cikla. Kmečka pamet, verjetno edina stalnica našega planeta, že dobro ve, da se Zemlja lahko vrti le v eno smer.

Morda smo se nesposobni združiti v boju proti apokaliptičnim jezdecem zato, ker dejansko živimo v vzporednih svetovih z različnimi hitrostmi. Naj podam primer svoje letošnje počitniške izkušnje. Odpravil sem se v dansko prestolnico, kjer sem lahko kot gej za vsaj par dopustniških dni zadihal s polnimi pljuči. (Bo za zdaj že držalo, da se očitno še ne uvrščam v kritičen del 'izgubljene generacije', če si lahko privoščim izlet v Skandinavijo.) Verjetno ne preseneča, da je v socialno močni državi primerno poskrbljeno tudi za lgbt-državljanke in državljane. Danski par Axel in Eigil sta z registracijo leta 1989 v Kopenhagenu postala prvi gejevski par na svetu, ki je sklenil civilno partnerstvo. Od letošnjega junija dalje pa danska zakonodaja omogoča sklenitev istospolne poroke tudi v državnih evangeličanski cerkvi, kar je še en razlog več za to, da je bila letošnja Parada ponosa v Kopenhagenu zgolj brezskrbno slavljenje raznolikosti in odprtosti mesta. Redka politično-aktivistična sporočila na Paradi so povečini opozarjala na probleme v tistih neevropskih državah, kjer se lgbt-osebe še vedno srečujejo z življenjsko nevarnostjo, kot je na primer v Ugandi.

Dejstvo, da na Danskem razumejo vstop gejev in lezbijk v cerkve kot vrhunec (zahodnjaške) enakopravnosti, medtem ko opozarjajo na probleme v Ugandi, kjer druga različica iste religije izvaja inkvizicijo nad tamkajšnjo lgbt-populacijo, se mi je zdelo čudno. Ne bi bilo bolj načelno, če bi lgbt-aktivizem naprednega Zahoda v celoti opustil cilj spreminjanja zgodovinskega in globalnega sovražnika, kot sta religija in vojska, v prijatelja? Ne bi raje svoja sredstva pomoči usmeril v doseganje sekularnih, pacifističnih in ekonomskih rešitev za lgbt-osebe po vsem svetu? Morda bi na tak način ostalo kaj več denarja, časa in energije za pomoč tistim državam, ki se ne nahajajo 'daleč od oči', ampak so del sivega povprečja, skritega v centru Evrope, pogrezojočega se pod težo iztirjenih. Ali je boj za enakopravnost res zgolj kopičenje možnosti individualnih izbir, ne oziraje se na meje pravičnosti in solidarnosti?

Ne vem. Morda sem res preveč nagnjen k problematiziranju in iskanju nemogočih povezav med različnimi svetovi, ki so pač slučajno del istega planeta. »In vendar se vrti!« ... Pa naj razume, kdor more.

LOTHAR OREL

DNK (Dete našega kardinala)

Vprašanje materinstva in očetovstva (predvsem slednjega) je v Sloveniji brezčasno priljubljena tema, spreminjajo se le oznake: *dominantni očka, odsonni očka, homoseksualni očka* ... Slednji, ki je še nedavno najbolj buril duhove in navdihoval najrazličnejše medije, je trenutno v ozadju, zasenčil pa ga je nov fenomen: očkArdinal.

Če je homoseksualno očetovstvo problematizirano z vidika »narave« – (Kako imata lahko dva moška otroke oz. kako spretno se bosta spopadala z odgovornostjo vzgoje?), pa se tukaj pojavlja moralni vidik tega vprašanja: (S kom imata dva moška – kardinala – otroke, in kako spretno se bosta izognila odgovornosti?)

Primer Urana, ki ga je Vatikan odpoklical »v tovarno« (kot se kdaj zgodi z blagom z napako, ki ne deluje po načrtu proizvajalca), je sicer rahlo zabrn timer v slovenskih medijih, a ozadje je ostalo nejasno in celotna zgodba ni uspela postati afera. Nedolgo zatem, še sneg ni vmes zapadel, pa je ponovno zabrn timer, in tokrat se hrup še ni polegel. Tudi za Rodeta, drugega v paru najbolj znanih predstavnikov RKC v Sloveniji, se šušlja, da menda ni le (dušni) pastir, ampak tudi osemenjealec. Zgodbo je v medije spravil njegov domnevni sin, ki po več diskretnih poskusih ni uspel priti v stik z očetom Rodetom.

To je Slovenijo razdelilo na pregovorna dva tabora (ki ju očitno nekaj v slovenski kolektivni zavesti neizogibno potrebuje): na del, ki se muza in z navdušenjem ali celo škodoželjno spremlja razplet dogodkov, in del, ki v tem vidi napad na RKC. V Nedelu je kolumnist razmišljal, kakšna je povezava med 550-letnico ljubljanske nadškofije in medijske pozornosti, namenjene potencialnemu starševstvu verskih veljakov; nekateri Rodetovi podporniki menda celo sumijo, da so Rodetu to godljo zakuhali Uranovi podporniki, da bi preusmerili pozornost s svojega favorita. Anton Stres, predsednik Slovenske škofovske konference, pa, kot poroča 24ur.com, »z globoko žalostjo in hkrati ogorčenostjo spremlja nov pogrom proti Katoliški cerkvi v Sloveniji preko napada na kardinala Rodeta.«

Večina zapisov se mi zdi prekomerno spotenciranih – tudi problematizacija duhovniške dece. Koncept celibata je protinaraven in procerkven – diametralno nasprotje homoseksualnosti, po kateri pogosto pljuva RKC. Vendar to ne pomeni, da so ljudje, ki se preizkušajo v celibatu, tudi sami nenaravni ali okvarjeni. Ljubezen, spolnost, partnerstvo so lepi otočki v razburkanem morju življenja in zagotovo ni nič slabega, kamoli *grešnega*, če se nekdo ustavi pri toplem ognju konsenzualne intimnosti, da se omehča in ogreje od premrlosti bivanja, odgrne svojo masko, ljubljen in ljubeč – in je preprosto človek; človek, ki hlasta in poteši.

Tudi ni nič narobe, če se potem vsak vrne v svoje tirnice.

Narobe – tak narobe, kjer ni prav nič prav – pa je, če se iz takega srečanja rodi otrok in ga nekdo zavrže v imenu hinavščine; če raje poskrbi za svoj zlagan ugled kot za potomca.

Ne sodimo prehitro – slina Petra Stelzerja in Franca Rodeta je v času pisanja tega teksta na poti v analizo in ni še jasno, če bomo kdaj izvedeli resnico. Morda pa se bo izkazalo, da je bila RKC prenačljiva v gonji proti DZAKU. Ta naj bi po njihovih navedbah omogočal homoseksualnim parom kupovanje otrok, ki jih starši ne morejo ali ne želijo obdržati – in kdo ve, mogoče bi lahko RKC s to tržno nišo v nekaj letih izdatno oplemenitila svoje premoženje?

BARBARA RAJGELJ

Češko je biti Slovenec

Na Češkoslovaško, kamor smo vsako poletje odpotovali k babički na počitnice, se je iz Jugoslavije prišlo na dva načina: zahodnjaki preko Avstrije, Čehi naokrog preko Madžarske. Mi smo sodili med prve in bilo nas je relativno malo, saj za množično prečkanje meje ni bilo posebnega razloga; sem in tja kakšen nakupovalni izlet, poceni pivo ali kraljice noči v Čeških Budejovicah. Neskončne vrste v mesnicah, podpultno mešetarjenje s pomarančami in večletne čakalne dobe na novo škodo za ljudi z druge strani železne zavese niso bili posebej zanimivi. Tudi zato smo bili tisto poletje – tako kot vsako leto dotlej – na mejnem prehodu sami. Nikjer nikogar, le sredi posušenega polja Jugoslovan (ne Slovenec, Jugoslovan) in Čehinja (ne Čehoslovakinja, Čehinja) z dvema smrkavima produktoma svoje ljubezni v rumeni opel manti. Večurno čakanje na prehod meje se je začelo pred betonsko rdečo-belo rampo. Ko se je ta dvignila, se je čakalo za njo, potem se je čakalo, kateri od številnih uniformiranih uslužbencev bo prišel po potne liste in jih za kakšnih 45 minut odnesel skozi vrata ene od sivih socialističnih zgradb, potem se je čakalo na ukaz, da se odprejo vsi kufri in iz avta zloži vsako malenkost, malo na tla malo na leseno klopico, potem se je čakalo na znak, da se lahko spodnje perilo zloži nazaj v kufre in vrečke nazaj v prtljažnik in potem se je čakalo še kar precej časa, ker je morala mama še na zagovor v eno od stavb in šele kakšne pol ure za njeno vrnitvijo so se vrnili še potni listi. A občutek, da si prepuščen na milost in nemilost ljudem, katerih funkcija je prav in edino to, da ti v kosti naženejo občutek, da si jim prepuščen na milost in nemilost, je bil kmalu pozabljen. Takoj po prihodu k babički je za naslednja dva meseca sledilo igrišče. In na tem igrišču je pomenilo biti iz Jugoslavije velik hit. Največji hit vseh hitov pa so bile v Trbižu kupljene najkice. Na drugo stran železne zavese so kapitalistični simboli namreč pricurjali le skozi posebne trgovine, kjer so lahko s tujimi valutami nakupovali diplomati in podobni privilegijanci. Najkice seveda niso bile le blagovna znamka za teniske, ampak drugo ime za dostojanstvo. Ime za to, da zadnji dan letovanja v Poreču ne menjaš tekstilnih robcev za otroško kepico sladoleda, ime za to, da si Martina Navratilova in smeš obiskati svoje starše ali oni tebe, ime za to, da ne šepetaš, ko rečeš Dubček ali *Masaryk*. In ime za vse druge vsakdanje malenkosti, ki sestavljajo svobodo. In te so Čehi imeli bistveno manj kot mi. Vse do trenutka, ko so novembra 1989 z množičnim večdnevnim žvenketom ključev na trgu Svetega Vavla dali vedeti, da je režimu odklenalo.

Od žametne revolucije dalje so se primerjave med Slovenijo in Češko začele prezrcaljevati. Leta 1995, ko je Češka postala samostojna država, je bil njen BDP na prebivalca 53 % slovenskega, danes se je povzpел na skoraj 95 %. Prvi predsednik države je bil bivši disident, in ne bivši predsednik Centralnega komiteja Zveze komunistov, demokratizacije se ni polastil najavtoritarnejši med vsemi vojniki in njegovi najzvestejši pribočniki, ampak se prispevek k spremembam priznava gibanjem, ljudem in naklonjenosti trenutka. Cerkev ni postala

glavna politična sila v državi, tujci pa ne njeni največji sovražniki. Že v devetdesetih je v Pragi živelo več tisoč Američanov, ki so sami ali skupaj s Čehi odpirali knjižarne, založbe, kavarne, arhitekturne in odvetniške pisarne, oglaševalske agencije in internetna podjetja. Skupaj z betonskimi rampami so padle številne meje v glavah, ravno nasprotno kot pri nas, kjer so tisto na Karavankah nadomestile številne nove.

Medtem ko v Ljubljani lahko naštejete do pet lezbičnih in gejevskih prostorov, jih je v Pragi okrog 80. In ko se ljubljanske Parade udeleži do 500 ljudi (če sta sreča in vreme mila), jih je bilo letos na praški 10.000. Teden pred parado je njen predsednik Czesław Walek imel polurni samostojni intervju na nacionalni televiziji v eni najbolj gledanih oddaj, ki dnevno v prime-timu gosti najvidnejše politike, znanstvenike in analitike. In zamislite si, nasproti njega ni sedel niti Aleš Primc niti pater Strehovec, ampak novinar, ki ga je spraševal popolnoma enostavna vprašanja: zakaj parada, koliko ljudi pričakujejo, kje in kaj se bo dogajalo, kako so poskrbeli za varnost in ostale banalije, ki slovenskih medijev v poplavi relevantnejših tem iz zakotka, razumljivo, ne morejo zanimati.

Ne vem točno, kje se skrivajo razlogi za to, da prva asociacija ob osebi s sandali na belih nogavicah ni več: »Joj, kako češko«. Kje je razlog za to, da so Čehi svobodo znali in zmogli vzeti še kar zares, mi pa smo se iz nekdanj najrazvitejši in najbolj napredne jugoslovanske republike prelevili v zaplankano, zatoхло domovino polizobražencev. Morda je razlog v tem, da so bile v času komunizma na čeških mejah betonske rampe, pri nas pa avstrijska Milka in prašek. Tudi ne gre odmisлити, da je bila Karlova univerza ustanovljena leta 1348, ljubljanska pa 571 let za njo. Poleg tega jezikovno ujetništvo Slovencev zajema dva milijona ljudi, njihovo pa deset. Morda pa je ključ do svobode v tem, da se Čehi vidijo z distanco in s tipičnim češkim humorjem, Slovenci pa kot popek sveta, ki mu do popolnega razcveta manjka samo še zadnji obračun s preteklostjo in z zunanjim in notranjim sovražnikom. Ob vsem tem pa zagotovo ni nepomembna vsebina popotnice, ki jo je moja mama ob odhodu v krasni novi svet dobila od babičke. Prosila jo je, naj nikoli ne prestopi v katoliško vero, ker je ta na grmadi sežgala Jana Husa.

ANDREJ ZAVRL

O prijateljstvu

Foto: Nada Žgank/Memento

Želim dopisovati z resnim, naobraženim gospodom.
Dopise na oglasni oddelek »Jutra« pod šifro »Prijatelj«.
(Mali oglas v dnevniku Jutro, 26. november 1933)

Ime česa je prijateljstvo? Namesto da bi rekel, da je ta in ta tvoj fant, rečeš, da je tvoj prijatelj. Je ta prijateljica v resnici tvoja punca? Ne, ne govorim o podobnostih in razlikah med prijateljstvom in erotično-ljubezenskim razmerjem, čeravno bom govoril prav o tem. Rečeno manj megleno: zakaj gre nekaterim tako na živce, če kdo svojega fanta ali svojo punco imenuje za prijatelja oziroma prijateljico, in zakaj drugi namerno počnejo ravno to?

Jasno, da strejti delajo isto, ampak pri glbtq gre še za nelagodje z danes prevladujočo normo obveznega in jasnega razkrivanja spolne usmerjenosti, ki se je vzpostavila z napredovanjem lgbtq-gibanja. Temu se je po svoje želel izogniti kvir, ki je pokviril vse, kar se je pokviriti dalo, a je večkrat postal le nekakšna zasilna oznaka, da ne bi bilo treba izreči česa drugega. Pa tako malo, tako malo bi bilo treba, da bi prijatelj iz Narnije postal subverziven. Samo majhen, a vendar tako nemogoč premik – za svojega fanta bi moral reči: »On je moja prijateljica.« Dobro, vem, ne bo šlo. Poskusimo z drugega konca.

K izrazu »prijateljstvo« se zatekajo tudi homofobi, ki želijo zanikati erotičnost in seksualnost istospolnih razmerij (npr. v kontekstu zgodovinopisja in biografije). Mladi moški v Shakespearevih sonetih je bil, seve, njegov prijatelj. Na ta način predvsem želijo ločiti *normalna*, neerotična (»prijateljska«) razmerja od *nenormalnih*, (homo)seksualnih. Na srečo pa zgodovina prijateljstva ni tako zlahka razločljiva od nekaterih drugih oblik razmerij, pa naj bodo seksualna ali neseksualna.

Biblijski David v svoji žalostinki za Jonatanom pravi: »Tvoja ljubezen mi je bila čudovita, / bolj kot ženska ljubezen.« Stari svet je na sploh poln herojskih prijateljskih parov, kot so na primer Gilgameš in Engidu, Ahil in Patroklos ter Hilar in Herkul. Fajdros v Platonovem *Simpoziju* pravi, da bi bila idealna polis (in vojska) sestavljena iz samih zaljubljenecv in ljubljenih dečkov, o svojem primeru prav takšnega odnosa (s Sokratom) pa poroča tudi zadnji simpozijijski govor, pijani Alkibiad, ki mimogrede doda še: »Kjer je navzoč Sokrat, ni mogoče, da bi še kdo drug imel kaj od lepih mladeničev.«

Potem je prišlo krščansko sovražstvo do spolnosti. (Oh!) Cerkevne strukture so v srednjem veku Jezusovo naklonjenost do apostola Janeza jemale kot vzor za prijateljstva med škofi, duhovniki, menihi, učenjaki in verniki, pri čemer je (domnevno) izostal erotično-seksualni vidik. Renesancna oživitev kulta prijateljstva pa je segla nazaj v antiko in oživila njegovo slavo. Eno najznamenitejših in najbolj reprezentativnih besedil je Montaignev esej »O prijateljstvu« (1580). V njem avtor primerja vročično in minljivo ljubezen do žensk s svojim prijateljstvom z Etienmom de la Boétiejem, ki po plemenitosti in sploh vsem presega vse drugo, je vseprežemajoče ter nesmrtno. Pri-

zna sicer, da bi bilo prijateljstvo s spolnostjo še »polnejše in popolnejše«, ampak kaj ko ženske prijateljstva niso zmožne. Torej? Ne, edinega logičnega sklepa ne izpelje, čeprav omenja tudi grško pederastijo in nekateri raziskovalci Montaignu pripisujejo tudi intimnejša razmerja z mladeniči.

Marginalci zmeraj iznajdejo način, kako tisto, kar je prepovedano, izraziti na načine, ki so dovoljeni. Vzemimo na primer Nizozemsko v 18. stoletju, ko je bila sodomija kazniva s smrtjo. Gert Hekma poroča, da je bila prav v tistem času med prijatelji in prijateljicami razširjena navada izdelovanja t. i. kozarcev prijateljstva, na katerih so bile vgravirane podobe, recimo, dveh oseb, ki se držita za roko, in beseda PRIJATELJSTVO. Takšne kozarce so si dali izdelati tudi nizozemski sodomiti, le da so idejo prijateljstva uporabili kot šifro za željo po istem spolu. Včasih so s posebno kombinacijo simbolov (denimo dveh parečih se petelinov) dosegli še celo javno (a obenem skrito) seksualizacijo svojih istospolnih odnosov.

Ženske so v vsej zgodovini večinoma lahko delovale manj javno, zato pa mnoga njihova zasebna pisma in dnevniki pričujejo o silovitih prijateljstvih, ki jih vsaj danes ni več mogoče razlikovati od romantične ljubezni in seksualnih razmerij. Znamenit je primer »dam iz Llangollena«, Eleanor Butler in Sarah Ponsonby, s konca 18. in z začetka 19. stoletja. Po eni strani sta veljali za najbolj slavljene devici svojega časa in model romantičnega prijateljstva, po drugi pa so se javno in zasebno pojavljali sumi in zbujali dvomi. Tako Anne Lister, eno najpomembnejših imen zahodne lezbične zgodovine, ki ju je leta 1822 obiskala, fasadi deviškega prijateljstva ni verjela.

Konec 19. stoletja je bilo z rojstvom homoseksualne identitete takšnih dvoumnosti dokončno konec: prijateljstvo je (p)ostalo čislana družbena institucija, homoseksualnost pa znamenje zla in bolezni. Afirmativna gejevska in lezbična politika takšno pojmovanje homoseksualnosti zavrača, spodbujajoč izražanje ponosa in njegovo pariranje. Mnogi pa tega ne zmorejo/želijo početi in se zatečejo k pomensko odprtemu »prijateljstvu«. Zato imata takó izmikanje nedvoumnemu poimenovanju partnerjev in partnerk (pa če gre za posledico stigme in strahu, zazrtja v čudežno deželo globoko-globoko ali pa za teoretično podprto zavračanje kategorijnih nalepk) kot tudi homofobna redukcija preteklosti isto zdravilo: vztrajati moramo na večdimenzionalnem pomenu »prijateljstva«. Kar zadeva zgodovino, se s tem izognemo prenašanju sodobnih konceptov v preteklost in homofobnemu brisanju erotično-seksualnega vidika istospolnih razmerij, kar pa današnjost, nas bo prijateljstvo morda pripeljalo še daleč. A Oscar Wilde, za katerega se samo zdi, da se iz vsega zafrkava, v resnici pa je smrtno resen, njegova površina je zmeraj globoka, nas vendarle opozarja: »Prijateljstvo je veliko bolj tragično od ljubezni. Dlje traja.«

ROMAN KUJAR

Policist Oliver leto pozneje

Lansko poletje je bila zgodba britanskega policista Oliverja McNallyja in njegovih dveh prijateljev, ki so bili v Ljubljani žrtve grozljivega homofobičnega napada, deležna velike medijske pozornosti. Na blogu *Narobe* smo prvi opozorili na omenjeni zločin in novica je dosegla rekordno število ogledov – več kot 16.600. Dobro leto potem je Oliver za *Narobe* spregovoril o posledicah napada in o tem, kako je napad vplival na njegovo življenje.

Ali nekaj več kot leto po napadu še vedno čutite posledice zločina iz sovraštva, ki ste ga doživeli v Ljubljani?

Morda se bo slišalo čudno, a v resnici je celoten dogodek imel pozitivne učinke. Zdaj sem bolj pozoren na svojo okolico, bolj sem previden, s kom govorim, če gre za neznance, na primer v barjih in podobno. Je pa res, da sem tudi sicer pazljiv, verjetno zaradi dela, ki ga opravljam.

Še enkrat hvala, da ste nas obvestili o tem zločinu. Če nam ne bi poslali tistega pisma, ne bi vedeli, kaj se je zgodilo in mediji ne bi opozorili na homofobijo, s katero se soočamo. Ste bili presenečeni nad odzivom slovenskih medijev in pozneje tudi britanskih?

Da, tak odziv me je zelo presenetil, ker nisem pričakoval tolikšnega izpostavljanja v medijih. Tega nikoli nisem načrtoval. Verjetno se mi je zdelo, da tak incident ni vreden medijske pozornosti. Ampak pokazalo se je, da je homofobija še vedno velik problem v tem delu sveta. Zato je bilo dobro, da je ta zgodba dosegla toliko ljudi,

da so lahko razmišljali o tem, vidi, kaj se dogaja. Upam, da je glavnini postalo jasno, da si nihče ne zasluži česa takega. Šlo je za grozljiv zločin. Novica je bila objavljena tudi v našem lokalnem časopisu in tega res nisem pričakoval. Vse to sem želel pustiti tam, pri vas, nisem hotel tega vleči s seboj domov. Zato me je ta članek v lokalnem časopisu kar malo razjezil, a v njen niso objavili mojega imena, tako da nisem bil zelo izpostavljen.

Kako so na vse to reagirali vaši sodelavci na policijski postaji?

Bili so zelo zgroženi. Poznajo me in vedo, da nisem problematičen človek, da ne silim v težave. Enako velja za moja prijatelja, ki sta bila prav tako napadena. Sodelavke in sodelavci so bili zelo podporni, prejel sem veliko elektronske pošte, celo od vodje okrajne policijske enote. Ponudili so mi tudi psihološko svetovanje in pomoč. Svetovanja sem se udeležil, a

sem kmalu ugotovil, da ga ne potrebujem in da sam dobro upravljam s situacijo.

Kako pa je z vašima prijateljema?

Mark, ki je bil z menoj v bolnišnici, se je s posledicami soočil enako dobro kot jaz. Seveda je to nekaj, česar ne bova nikoli pozabila. Tudi on je zdaj pazljivejši. Moj drugi prijatelj Mikey pa je že na splošno zelo pozitivno naravnan. Seveda je bil takrat jezen zaradi vsega, kar se je zgodilo, ampak tudi njemu so se poškodbe zacelile in zaradi tega nima nobenih težav.

Po vrnitvi domov ste od Slovenije zahtevali finančno kompenzacijo, ki jo država daje žrtvam kriminalnega nasilja, hkrati pa se je začel tudi sodni proces proti dvema osumljencema. Kakšne so vaše izkušnje s slovensko policijo?

Na začetku je policija svoje delo opravila zelo profesionalno – tako na kraju dogodka kot še nekaj dni pozneje, ko sem bil v bolnišnici. S

policijo sem ostal v kontaktu, vendar sem se moral vedno sam potruditi, da sem izvedel, kaj se dogaja. Moral sem jih iskati, jih klicati ... Razumem, da imajo veliko dela, tako kot ga imam tudi sam, ampak v Veliki Britaniji ima policija v svojem delovnem kodeksu zapisano, da je žrtve potrebno obveščati o razvoju dogodkov. To je nekaj, kar bi verjetno lahko prevzela tudi slovenska policija. Meni se zdi zelo pomembno, da so žrtve obveščene, kako poteka preiskava, za slovensko policijo pa se mi je zdelo, da sem jim to ne zdi preveč pomembno. A vseeno so opravili svoje delo, saj so našli dva osumljenca in tega sem zelo vesel. Z zahtevo glede kompenzacije nisem imel večjih težav. Zbral sem dokaze in kompenzacijo tudi dobil. Glede sodnega procesa pa ... Januarja letos bi moralo biti zaslišanje, a na žalost nisem uspel dobiti nobenih informacij, če se je to res zgodilo. Kontaktiral sem tudi ambasado in jih prosil, naj kontaktirajo sodišče, pa se tudi oni niso odzivali. Tako da v resnici ne vem, kaj se je zgodilo z osumljencema.

Lansko leto ste v enem od intervjujev zatrdil – in to me je zelo presenetilo – da nikoli niste bili kaj dosti pozorni na homofobijo, češ da se sami s tem v Veliki Britaniji nikoli niste srečali. Že res, da je Slovenija bolj homofobična država kot Velika Britanija, ampak kako je možno, da v svoji okolici niste videli homofobije?

Verjetno je to povezano s tem, kakšen sem kot osebnost. Imam svoj krog prijateljev, ob katerih se počutim udobno, in z njimi zahajam v gejevske bare in podobno. Morda sem živel v neakšni vati. Seveda kdaj slišiš kakšne komentarje ljudi na ulici ... ampak še tega ni bilo veliko. To pa seveda ne pomeni, da homofobija ne obstaja in da to tudi v Veliki Britaniji ni problem. Nenazadnje sam de-

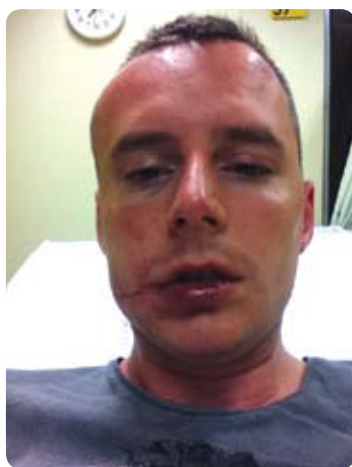
lam z žrtvami zločinov iz sovraštva. Morda sem imel samo srečo, da se osebno s tem nisem srečeval.

Zdi se mi, da ste po napadu postali bolj aktivni v boju proti homofobiji. Vključili ste se, na primer, v policijsko gejevsko organizacijo.

Zaradi tega napada sem zagotovo bolj ozaveščen in vem, da je potrebno narediti še veliko. Hkrati me stvar zdaj še bolj zanima, ker se me dotika osebno. Vključil sem se v gejevsko policijsko organizacijo Spectrum, junija pa sem se udeležil tudi evropske gejevske policijske konference v Dublinu. Policisti iz vse Evrope smo v skupinah razmišljali, kaj lahko naredimo proti homofobiji, kakšna je naša vloga pri vsem tem, kakšne so dobre izkušnje na tem področju. To, kar sem se naučil v Dublinu, poskušam prenesti tudi v svoje delo. Imamo posebno skupino policistov, ki se posebej ukvarjamo s homofobičnimi incidenti. Če si na primer žrtev homofobičnega napada, lahko prosiš, da se pogovoriš s policistom, ki je gej, ali policistko, ki je lezbijka. To hkrati spodbudi ljudi, da prijavijo takšno nasilje, ker nam bolj zaupajo. Nekateri policisti pač niso ravno najboljši pri soočanju s posameznimi deli družbe. Zame osebno je zelo pomembno, da sem zdaj del tega.

Spremembe, ki jih opisujete, pa niso edine, ki so se vam zgodile v preteklem letu. Konec maja ste postali oče in skupaj z lezbičnim parom vzgajate in skrbite za sina Charlieja.

To je zagotovo ena od najboljših stvari, ki sem jih naredil v življenju. Verjetno je vse to povezano tudi s tem, kar se mi je zgodilo v Ljubljani. Zdaj, na primer, bolj cenim prijateljstvo in poskušam bolj polno živeti svoje življenje, ker bi se to, kar se je zgodilo, lahko končalo precej drugače. K sreči

Posledice homofobičnega napada v Ljubljani.

je stvar minila skorajda brez posledic. Ko se mi je ponudila možnost, da postanem oče skupaj z lezbičnim parom, s katerim smo že zelo dolgo časa prijatelji, nisem videl nobenega razloga, zakaj tega ne bi naredil. Zelo sem ponosen, da sem del nečesa tako čudovitega, in vesel sem, da aktivno sodelujem pri vzgoji našega sina.

Parada ponosa ali frustracij?

ROMAN VODEBA
TEORETNI PSIHANALITIČAR

splošno vlogo, če se osebnostne spremembe lahko opazijo. Pri tem je treba upoštevati, da z našimi splošnimi ugotovitvami ni nič narobe. In čeprav smo doslej vselej našli, da so osebnostne spremembe posledica nekega vnosa, ki ga osebnost sprejme, vendar ne moremo zagotoviti, da gre za vzrok. Tudi če "trigalci" splošno ugotovimo, da homofobija povzroča tudi osebnostne spremembe, to ne pomeni, da homofobija povzroča tudi osebnostne spremembe. Tudi če homofobija povzroča osebnostne spremembe, to ne pomeni, da homofobija povzroča osebnostne spremembe. Tudi če homofobija povzroča osebnostne spremembe, to ne pomeni, da homofobija povzroča osebnostne spremembe.

EVA GRAČANIN

Parada nenormalnih

V časniku Večer smo lahko kmalu po ljubljanski Paradi ponosa prebrali članek samooklicanega teoretskega psihoanalitika Romana Vodeba z naslovom Parada ponosa ali parada frustracij? Članek niza trditve o paradi ponosa, s katerimi skuša dokazati, da je parada ponosa parada frustracij.

Med drugim zapiše naslednje: Parada ponosa je »rompompom«, brez katerega bi nekatere »probleme istospolno usmerjenih lahko že davno rešili, če geji in lezbijke ne bi pretiravali v vsem, kar se veže na njihovo spolno usmerjenost oziroma iz nje izhaja«. – Seveda. Brez rompompoma so si svoje človekove pravice priborili tudi temnopolti državljani in državljanke ZDA. Zgledujemo se po njih.

Geji in lezbijke paradirajo zato, ker so »zelo frustrirani in v resnici jezni na lastno spolno usmerjenost; za svojo družbeno marginalizacijo pa heterofob(ič)no krivijo vse tiste, ki so se nedavno izrekli proti Družinskemu zakoniku«. – Seveda. Tudi temnopolti v ZDA so (bili) jezni na večjo količino melanina v svoji koži in za svojo marginalizacijo rasistično krivijo vse tiste, ki še vedno menijo, da so temnopolti le polljudje.

Geji in lezbijke se borijo za svoje posebne pravice in ne za človekove pravice. Pisec sicer radodarno zapiše, da naj imajo geji in lezbijke svoje pravice, razen pravice do posvajanja otrok in »pravic, ki so

se v človeški družbi vzpostavile zaradi različnosti in kompatibilnosti obeh, torej dveh različnih spolov«. – Seveda. Geji in lezbijke naj imajo svoje pravice. Heteroseksualne osebe pa svoje. Moški svoje. Ženske svoje. Le kako bomo ohranili raznolikost, če bomo vsi imeli enake pravice?

Boj za posebne pravice gejev in lezbijk pisec opiše z bojem oseb s šestimi prsti na rokah, ki, po njegovem mnenju, od družbe in politikov ne morejo zahtevati, da se sprejme zakonodaja, ki bo posegala v industrijo izdelovanja glasbil, rokavic, tipkovnic ... Seveda. Nesmiselno je prilagajanje glasbil za ljudi brez rok, avtomobilov za ljudi, ki so na invalidskem vozičku, in tipkovnic za osebe, ki, tako kot moj oče, na tipkovnici za 10-prstno tipkanje tipkajo z dvema prstoma.

Pisec se torej s svojimi trditvami o paradi ponosa dokoplje do napačnega odgovora. Parada ponosa ni parada frustracij. Parada ponosa je parada nenormalnih, ki zahtevajo nenormalne pravice. Hvala Vodebu in Večer za ta uvid.

LUKA PIERI

Razmisle

Pomisleki ob branju osebn iskren Pomisleki ob branju zgodbe nekega ex-ge Pomisleki ob branju zgodbe nekega ge Pomisleki ob branju neke zgodbe

Luca di Tolve, *Bil sem gej*, prevedla Katja Rozman, Emanuel, 2012.

Zvezde ga včasih polomijo. Na začetku leta se je glbt-javnost ostro odzvala na spodrsrlaj igralke Cynthie Nixon, ko se je malce zarekla, češ da je bila heteroseksualka in homoseksualka, in biti lezbijka se ji zdi bolje. Številni so jo napadli, da podpira mnenje, da je homoseksualnost izbira. Tudi preden bi igralka podala pojasnilo k izjavi, je bilo v resnici jasno, da je pač biseksualka in se je nerodno izrazila.

Precej bolj ga je nedavno polomil Rupert Everett, ko je izjavil, da si ne predstavlja ničesar hujšega, kot če odraščas s homoseksualnima očetoma. Strinja se namreč z mamo, da otrok potrebuje očeta in mater, ter v isti sapi dodaja, da je mama spoznala njegovega partnerja, vendar »si vseeno želi, da bi imel ženo in otroke«. Norman Bates bi bil ponosen nanj. Kdor koli drug malo težje.

Primer omenjam, ker v njiju najdemo dva zanimiva pojava, ki se navezuje na obravnavano knjigo. Prvi je v javnosti obudil ali vsaj izpostavil problem, ki ga redko srečamo – bifobijo. Drugi pa je zabiti. No, v redu, drugi se zdi pač šolski primer ponotranjene homofobije.

Pa se posvetimo še eni zvezdi, čeprav je precej manj slavna. Pa vendar – Luca di Tolve ni kar nekdo. Je eden prvih zmagovalcev prestižnega naslova Mister Gay (1990). Spoznal je Versaceja, se družil z Dolcem in Gabbano (ki

sta fuknjena na Berlusconi, že tu bi se dalo marsikaj analizirati), hodil je na elitne zabave z Naomi Campbell in Seanom Combsom (Puff Daddy, Diddy ali P. Diddy – vprašajte di Tolveja, on se spozna na vprašanja izbirnega tipa). Vse to pa je Luca preziral. Ni bil zadovoljen, dušilo ga je, utesnjevalo. Ni bil srečen! Še en klicaj! Pa se je pač odpravil v Medžugorje in vse se je uredilo. Zanimivo se mi zdi, da mora človek, ki ni zadovoljen s svojim načinom življenja (diskači, droga, priložnostni seks), tako daleč, da bi našel rešitev. Lahko pomislim vsaj na še eno možnost: lahko bi nehal hoditi v diskače in se dajati dol v *darkroomih*. Na primer. Ampak Luca di Tolve je bil navsezadnje več potovalec, saj je idejni oče gejevskih križarjenj v Italiji (idejo je dobil v Miamiu) – organiziral je križarjenje z *naked partyjem*. Za transvestite, ker so mu všeč ženske poteze transeksualcev, kot je pojasnil v intervjuju za italijanski *Il Giornale*. No, ampak Luca se je odločil za daljšo rešitev do sreče, ob tem pa tudi ozdravel od homoseksualnosti. Dve muhi na en mah. Ni sicer jasno, kaj je bilo prej. Tako kot z jajcem in kuro. Ampak saj ni važno. Glavno je, da je Luca vselej slutil, če ne celo vedel, da njegova homoseksualnost že ni prirojena. Ne in ne. Kriva je bila mati, krive so bile vzgojiteljice, učiteljice (celo za telovadbo so imeli učiteljico!), skratka ženske. Nič čudnega, boste rekli, saj homoseksualci vendar priznavamo takšne in drugačne prehode.

Vsaj tako je prepričan dr. patologije Miran Špelič, ki v predgovoru k di Tolvejevi knjigi lepo pove, da Luca »potrjuje tezo utišanih, da spolna usmerjenost ni ne genetska niti sociološka določenost, ampak je v dobršni meri prepuščena človekovi odločitvi«. Kaj pomeni »v dobršni meri«, ni razloženo. Še boljši pa je naslednji stavek: »Zanimivo je, da bi nekateri njegovi nasprotniki še priznali možnost spremembe, a le v eni smeri, iz hetero v homo, nikakor pa ne obratno.« Kdo so ti drzni nekatere, tudi ni jasno. Skratka: sprejemamo nove člane, iz kluba pa nikogar več ne izpustimo. Kot Hotel California. Ni mi jasno, zakaj smo še manjšina.

Ko so ga učitelji v srednji šoli tako rekoč avtirali (»Tako občutljiv je. Takšni, kot je on, so vsi zelo občutljivi.«), ga je to seveda zelo prizadelo. Že ločitev staršev je bila travmatična (o tem se razpiše z doktorsko disertacijo o psihologiji vesoljnega človeštva in cepljenju DNK-ja), ampak neodgovorni učitelji niso nič manj obsojanja vredni, ker se moškost ne more razviti, razvije se narcizem, jamr jamr, ker »deček [ne vemo, ali še vedno govorimo o srednji šoli] ne more vzpostaviti pravega dialektičnega odnosa z vzgojiteljem, ki bi mu lahko pomagal razumeti, kdo je in kaj bi moral spremeniti. [...] Naj nas torej ne preseneti, če se bo kot odrasel človek razvil v homoseksualca ali ženskarja. Obe obliki vedenja namreč povzroča enaka nezmožnost vzpostavljanja normalnih odnosov z drugimi [...]«

No, lepo da ne sodi drugih po sebi.

Že tukaj me je minilo, ampak sem vztrajal. Ne do konca, ob nelogičnosti in zoprnih posploševanjih, sodbah in puhlih modrovanjih bi di Tolveja zelo težko jemal resno.

Pravzaprav že prvi dve strani predgovora povesta vse. »Zaradi svoje ranjenosti v zgodnjem otroštvu je bil še toliko bolj dovzeten za novačenje iz istospolnih krogov.« In očem skrito bistvo je bržkone zakopano v stavku, ki sledi: »Postal je odvisen od spolnega užitka kljub izkustvu in prepričanju, da ga ni mogoče nikoli v polnosti doseči. In tu odgrne zaveso in pokaže, kaj je v resnici za na videz idealno podobo veselih (gejev).«

Svet namreč še ni videl od seksa odvisnih in zaradi tega nezadovoljnih heteroseksualcev, to je gejevska ekskluzivnost. Da ne bo pomote – di Tolve sam na to opozarja, čeprav naj bi njegovo pričevanje ponujalo »razmislek brez obsojanja tistih, ki so se odločili drugače«.

Na svoj 30. rojstni dan je di Tolve po naključju odkril Nicolosijevo reparativno terapijo. Kot je zaupal v omenjenem intervjuju, je brošura, ki jo je prebral na dušek, razkrivala sveto resnico: »Leta in leta si pil, snifal koko, seksal z več partnerji obenem in v več kot tridesetih različnih položajih, ampak si nesrečen. Podnevi se skušas braniti pred tem, kar bi rad počel ponoči, ker se zavedaš, da vsak občutek polnosti izgine ob izlivu.« Rešitev? Greš živeti z žensko, pa je. Ampak – je bil torej tudi Michael Douglas gej, ko se je šel zdraviti zaradi odvisnosti od seksa? Po drugi strani – so vsi moški, ki se opredeljujejo kot geji, in ne snifajo in niso promiskuitetni, v resnici heteroseksualci in si tega nočejo priznati, ker jih je preveč sram? Škoda časa.

NIKOLAI JEFFS

Kako sem bil izbrisan

»Ne morete vsakih nekaj let spreminjati pravil igre za tiste, ki so rojeni v tujini in niso čistokrvni Slovenci! Moj najboljši prijatelj Andrej iz Črnomlja lahko jutri zaprosi za to, kar potrebujem jaz, in bo to tudi dobil. Na zahtevo. Brez zapletov.« Približno s temi besedami sem februarja letos naprej precej neuspešno skušal prepričati nekaj uradnic na Upravni enoti v Ljubljani, da mi izdajo potrdilo o državljanstvu Republike Slovenije.

Naj razložim. Rojen sem bil leta 1968 v Sheffieldu na severu Anglije. Mati je bila Slovenka, oče Britanec. Leta 1977 sem skupaj z vpisom v rojstno matično knjigo jugoslovanske ambasade v Londonu, kjer sem takrat živel, dobil tudi državljanstvo SFRJ. Malo pozneje sva se z materjo preselila v Slovenijo, kjer sem končal drugo polovico osnovne šole in srednjo šolo. Bil sem tudi vpoklican v Jugoslovansko ljudsko armado.

Ko je Slovenija postala neodvisna država, sem po pošti prejel potrdilo o državljanstvu Slovenije. Kljub dodiplomskemu in doktorskemu študiju v Angliji, sem imel stalno prebivališče v Sloveniji. Prvi slovenski potni list so mi izdali leta 1993 brez vsakršnih zapletov. Tudi Slovenska vojska me je vpoklicala na služenje vojaškega roka. A vse to ne pomeni prav nič ...

Obstajata najmanj dva scenarija o možnem razmerju med nacionalizmom in neodvisnostjo. Po prvem scenariju je z razglasitvijo neodvisnosti nacionalizem zadovoljen in zato lahko pride do upada nestrpnosti, izključevanja in nasilja nad tujci. Po drugem scenariju pa je ravno obratno: neodvisnost okrepi nacionalizem, različni ukrepi države pa poglobljajo njegovo reprodukcijo med širšim prebivalstvom.

Izbris 25.671 prebivalcev iz registra stalnega prebivalstva leta 1992 je samo najbolj znano tovrstno državno dejanje. Obstajajo pa še mnogi drugi: zaprtje meje za begunce iz Bosne in Hercegovine in njihova posredna obsodba na smrt; uvedba novih vizumskih režimov; šengenska meja; etnično čiščenje Ambrusa; neenakost istospolnih partnerjev pri uveljavljanju pravic socialnega zavarovanja; diskriminatorno zmanjševanje pokojnin določeni populaciji; sodelovanje v neoimperialističnih vojnah v Iraku in Afganistanu ...

Moja zgodba, dasiravno mala, ni zato nič manj pereča, kajti diskriminacija se lahko legitimizira tudi tudi tako, da se relativizira doslednost spoštovanja državljanskih in človekovih pravic. Ekstremna verzija tovrstne argumentacije gre nekako takole: ravno zato, ker se sistematično ne pobija raznovrstne »drugačne« populacije med nami, so pač vse druge oblike izključevanja, s katerimi se posamezniki in posameznice soočajo, marginalni in individualni pojavi. Zato so tudi povsem sprejemljivi.

Spomladi leta 2012 sem šel na Upravno enoto po nov slovenski potni list, kajti stari mi je potekel. Uredil sem, kar je bilo potrebno. A nekaj dni pozneje sem namesto potnega lista dobil pismo, da se moram ponovno zglediti in predložiti novo dokumentacijo: originalni rojstni list

iz Anglije in poročni list svoje matere in očeta. Oba prevedena v slovenščino in overjena z žigom apostile. Kaj pa je bilo narobe s starimi dokumenti, na podlagi katerih sem dobil državljanstvo, in ki so vsebovali identične podatke kot novi? In kaj ima opraviti poročni status moje matere in očeta pri izdaji potnega lista?

Razložili so mi, da je prišlo do spremembe matičnega registra in združevanja evidenc. Ljudi, ki imajo podobne težave kot jaz, naj bi bilo kar nekaj. Nobenega od njih niso posebej obvestili, ampak čakajo, da se sami javijo na Upravnih enotah, ker njihove primere pač individualno rešujejo.

Alarm v glavi. To o skupini ljudi, ki jo administrativni ukrep postavi v posebni položaj, v katerem so njihove pravice kršene, država pa krivdo za to prelaga na te ljudi same in individualizira njihove primere, sem že slišal. Pri izbrisu.

Začutil sem, da je potrdilo o državljanstvu edini papir, ki me lahko vsaj malo zaščiti pred kakšnimi nadaljnjimi arbitrarnimi ukrepi družbe in/ali države. Zatorej tudi zahteva in nastop, s katerim sem začel to pisanje. Potrdilo sem po dolgotrajnem pregovarjanju, do katerega nikakor ne bi smelo priti, resda dobil. Kot da se mi želi opravičiti, je uslužbenka, ki je bila zadolžena za moj primer, stalno poudarjala, da so pravila pač takšna, kakršna so, in da se jih mora držati. A to ni dovolj. Sodelovanje pri ustvarjanju krivic je vedno najprej stvar osebne odločitve.

Uslužbenka bi lahko nadrejene obvestila o anomaliji, ki nevarno spominja na elemente izbrisa, in zahtevala spremembo prakse. Lahko bi moj primer vseeno dala naprej in ga zaključila brez novih dokumentov. Če bi jo kdaj odkrili, bi se lahko zagovarjala, da je zadevo spregledala. Lahko bi postala anonimni »whistleblower«. Lahko bi se odločila za javno državljansko nepokorščino in se odkrito konfrontirala z oblastjo. A to bi lahko storila le, če bi tudi sama spoznala, da nikakor ni sprejemljivo, da se eno skupino državljanov drugače obravnava kot drugo.

Priznam. Tudi sam sem klonil. Nisem se uprl. Za pridobitev in ureditev zahtevane dokumentacije iz Britanije sem plačal malo manj kot 400 evrov. Dokumentacijo sem predložil, a ko sem dobil potni list, me je čakal nov šok: potrdilo, ki je črno na belem pričalo o tem, da sem vendarle drugorazredni državljan. Leta 2003 je država namreč za nekatere spremenila način vnosa podatkov v potne liste. Če ste rojeni v Sloveniji in ste državljan ali državljan Slovenije, si vzemite trenutek in pogledajte v svoj potni list. Tamkaj bo zaveden tudi kraj rojstva. Mi, ki smo rojeni v tujini, imamo ob kraju rojstva sedaj v svojih slovenskih potnih listih označeno tudi državo rojstva.

Vi ste univerzalni, mi pa smo izjema, za katero je treba še dodatno poudariti, da je po izvoru od drugod. Smo manjšina, ki jo temeljni dokument države obravnava drugače kot večino. Pristajamo na to. In to je zaskrbljujoče. Še bolj zaskrbljujoče pa je, da je mnogim tovrstni drugačni tretma, ki odpira vrata še drugim diskriminatornim praksam, povsem samoumeven in nič kaj problematičen.

Foto: Domen Pal/Memento

ROMAN KUCHAR

POGOVOR
S TRANS-AKTIVISTOM
KRISTIANOM
RANĐELOVIĆEM

Na poti do pravega sebe

Kristian Randelović si je pri devetnajstih letih izbral novo ime. Čeprav mu je bilo pri srcu ime Sebastian, se je bal, da bi takšno ime v Srbiji zvenelo čudno, zato se je raje odločil za Kristiana. To ime ga spominja na Christine Jorgensen, eno od prvih oseb na svetu, ki je spremenila spol. A zadrega z novim imenom je bila še najmanjša težava, s katero se je Kristian soočil na svoji poti do pravega sebe. Danes se z vprašanji transspolnosti kot aktivist ukvarja v srbski nevladni organizaciji Gayten LGBT in evropski trans organizaciji TransGender Europe. V Sloveniji je gostoval letos avgusta na povabilo Legebitre.

Katarina Župevc, ki raziskuje transseksualno skupnost v Sloveniji, je na okrogli mizi v Cafeju Open pripovedovala o zanimivi zgodbi enega od svojih respondentov, ki ji je dejal, da je transseksualnost tako kot ura z alarmom: sproži se, a ti pritisneš na »snooze«. In potem se alarm ponovno sproži in spet ga prestaviš, dokler nekega dne ne moreš več predstavljati alarma in je potrebno vstati iz postelje. Kolikokrat in kdaj je alarm zvonil pri tebi?

Alarm je zvonil, ko sem bil star tri leta. Šlo je za nekakšen občutek nepripadanja. To je prva stvar, ki

se je spomnim in bolje tega ne morem opisati. To je bil občutek nelagodja s samim seboj. Nekaj ni delovalo tako, kot bi moralo. Seveda takrat nisem vedel, kaj je to. Menil sem, da imam vse, kar mi pripada. Ko sem pozneje ugotovil, da to ni tako, se je pojavila želja, da glede tega nekaj naredim. Do svojega osemnajstega leta starosti sem že precej raziskal, kaj je mogoče in kako.

Je alarm z leti zvonil vse glasneje in so se občutki, ki jih opisuješ, intenzivirali?

Da, seveda. V puberteti je prišlo do eksplozije. Ampak pri meni se je puberteta – verjetno zaradi vsega tega – začela precej pozno. Tako sem iz ene pubertete vstopil v novo puberteto. Druga puberteta je bila povezana s spremembo spola pri devetnajstih letih starosti. S prilagoditvijo sem začel takoj, ko nisem več potreboval privoljenja staršev: sedem dni po svojem osemnajstem rojstnem dnevu.

Prilagoditev? Torej ni šlo za spremembo?

Sam temu ne želim reči sprememba. Medicinsko gledano je to sicer bila sprememba, ker so »zamenjali« organ, zame pa je bila to le prilagoditev, ker se sam nikoli nisem počutil kot deklica. Če bi šlo za spremembo, bi morali spremeniti moja notranja občutja – teh pa nihče ni spreminjal. Vedno so bila taka, kot so še zdaj. Rečeno drugače: nekatere organe sem prilagodil preostalim svojim organom.

Zgodba je pravzaprav še nekoliko bolj zapletena. Praviš, da si svoj spol spremenil oziroma prilagodil dvakrat. Zakaj?

Rojen sem bil kot interseksualen otrok, eden od mnogih, ki se rodi jo na tem svetu, čeprav se to dejstvo na veliko skriva. Interseksualne otroke večinoma operirajo

kmalu po rojstvu in jih spremenijo v enega od dveh spolov. V Srbiji deluje posebna komisija, ki v sodelovanju s starši na osnovi različnih parametrov določi, katerega spola si.

Kakšni so ti parametri?

Veliko jih je. Pomagajo si, recimo, s falometrijo, kjer velja – preprosto rečeno – da je dva centimetra in pol meja, kjer se začne organ, ki mu rečemo penis. S tem se ukvarjajo tako zdravniki kot ginekologi, genetiki, urologi. Kolikor vem, obstaja 23 različnih tipov interseksualnosti, in če je le mogoče, otroke operirajo v ženski spol, ker je to pač lažje. O tem se sicer skupaj odločijo starši in strokovna komisija, je pa še nekaj časa nazaj veljalo, da v primerih, ki so zahtevali manjši operativni poseg, starši o tem sploh niso bili obveščeni.

Kdaj so ti povedali, da si se rodil kot interseksualna oseba?

Nikoli, to sem sam odkril. In ravno v tem je težava interseksualnih oseb: ponavadi jim tega nihče ne pove in svojo interseksualnost odkrijejo bolj ali manj naključno na osnovi kakšnih indicov. Moji starši mi niso povedali ničesar. Oče mi je dal neke namige, ampak o tem nikoli nisva govorila. To je bilo pri nas zelo tabuizirano.

Interseksualno gibanje v svetu si prizadeva za pravico posameznika, da se sam odloči za operacijo, ko je polnoleten in lahko odloča o lastnem telesu. Kaj meniš o tej zahtevi? Bi lahko bil interseksualni otrok žrtev še večjega nasilja, kot je to, da ga brez njegove volje spremenijo v enega od dveh spolov?

Posameznik mora imeti pravico do samoopredelitve. Seveda pa bi bile lahko s tem povezane tudi težave. Ampak če nekdo intervenira v tvoje telo, potem si prikraj-

šan za samospoznanje, za izkušnjo svojega telesa takega, kot je. Jaz, na primer, nisem dobil možnosti, da bi se spoznal, da bi spoznal svoje bistvo ... in zato sem moral narediti prilagoditev, da sem lahko našel samega sebe. Nivo samospoznanja s seboj zagotovo nosi probleme, ampak ... zakaj bi sploh morali pristajati zgolj na dva spola? Samo zato, ker družba tako pričakuje? Ker nas deli na dve polovici, ki se tako ali tako pogosto ne marata? (Smeh.)

Je možno primerjati razkritje spolne usmerjenosti pri geju ali lezbijki z razkritjem pri transseksualni osebi? Ima razkritje enako pomembno mesto v procesu oblikovanja identitete, kot pri lgb-osebah?

Da, ima. Razlika je v tem, da se mora transspolna oseba kar naprej razkrivati oziroma je – še pogostejše – avtirana. Spremembe ni mogoče narediti drugače kot z medicinsko pomočjo in te ne dobiš, če zdravniku ne poveš, da se počutiš »ujet v telesu nasprotnega spola«.

Teorija o ujetju v telesu nasprotnega spola se sliši precej arhaično. Nastala je konec devetnajstega stoletja, ko se začne razvijati psihiatrija in to, čemur danes pravimo seksologija. Je ta prisposoba sploh resničen opis občutij transseksualne osebe?

Je. Jaz sem se zagotovo tako počutil – ujetega v nekem telesu. Pravzaprav je šlo za problem duše: moja duša se ni mogla izraziti, ker je bila ujeta v nekem tujem telesu. In to je pomembno: ljudje se prepoznavamo po telesih, kako smo videti, ne po dušah, ki jih ne vidimo. Seveda se z ljudmi družimo zaradi tega, kar so, ampak identificiramo pa jih vendarle prek teles in videza. A če se vrnem k vprašanju razkritja: pri gejih in lezbijkah je pri razkritju v ospredju vprašanje seksualnosti, pri transosebah

pa je to v ozadju. V ospredju je vprašanje identitete spola. Prvi coming out je zato priznanje samemu sebi, da si »ujet« v napačno telo. Šele pozneje razmišljaš o tem, kdo te seksualno privlači in ali boš s tem telesom vstopil v seksualna razmerja z drugo osebo.

V procesu spoznavanja tega »ujetja v drugo telo« veliko transspolnih oseb najprej pomisli, da so morda istospolno usmerjeni. Zakaj?

Zato ker se je lažje prepoznati v nečem, kar je relativno dobro poznano in raziskano. Obstajajo besede, ki jih poznaš. »Transseksualna terminologija« zagotovo ni tako poznana v splošni javnosti, kot so izrazi homoseksualnost, gej, lezbijka ... Skozi te identifikacije transoseba lahko pojasni del tega, kar občuti. A to je le faza, ki ji kmalu sledi vprašanje: če sem gej, zakaj mi potem moje telo ni všeč? In to je bistveno težje razložiti. Kako pojasniti samemu sebi, da organ, ki ga imaš, ni tvoj? Ko to razlagam drugim ljudem, mi takoj rečejo: pa saj marsikomu kakšen organ ni všeč. Ampak jaz ne govorim o všečnosti, govorim o ne/pripadanju.

Kje si se naučil pravih besed, s katerimi lahko opišeš svoje občutke? Ko si bil star devetnajst let, informacije o transseksualnosti bržkone niso bile dostopne za vsakim vogalom.

Takrat ni bilo skoraj nobenih informacij, a v Srbiji je vendarle izšlo nekaj časopisov s članki o transseksualnosti. Vse to sem zbiral in natančno preučeval. Zdi se mi zanimivo, kako ti članki, ki so izhajali v osemdesetih, niso bili napisani tako senzacionalistično, kot jih pišejo danes. Ampak zame je bila ključna neka televizijska oddaja, ki je nikoli ne bom pozabil. To je bila ena od tistih zdravniških oddaj, ki so jo predvajali ob poznih večernih urah, od desetih do polnoči. Spomnim se, kako me je bilo strah, da kdo od domačih ne bi videl, da gledam to oddajo. Televizijo sem dal tako potih, da sem komaj še slišal, kaj so govorili. Zapisoval sem si vse informacije, ki so jih posredovali, in zabele-

žil sem si imena vseh zdravnikov, ki so nastopili v oddaji, da bi z njimi lahko vzpostavil kontakt. Ker sem bil takrat star sedemnajst let, nisem imel osebne izkaznice, zato tudi nisem mogel dobiti napotnice za zdravnika, ne da bi bili o tem obveščeni moji starši. Razmišljal sem, kaj lahko storim in akcijo sem izpeljal prav po partizansko: zlomil sem si roko in tako dobil napotnico za zdravnika. Potem sem zanalasč zamudil na zdravniški pregled, tako da sem na vrsto prišel čisto zadnji. Zdravniku sem povedal, kaj me teži in tam me je napotil k psihiatru – in tako so bila vrata končno odprta.

Pred vsem tem pa o svoji transseksualnosti nisi govoril z nikomer?

Sem. Takrat sem bil sicer zelo asocialen in se nisem veliko družil z drugimi ljudmi, a v šoli sem se zaljubil v sošolko. Zame to takrat ni bil problem, ker sem sebe razumel za moškega in mi ni bilo povsem jasno, zakaj drugi iz tega delajo problem. Takrat je bila živa še moja mama, ki me je peljala k nekemu psihologu, da bi se o tem pogovorila. Njemu sem poskušal razložiti, kako se počutim, a mu vse skupaj ni bilo preveč jasno. No, ta terapevtski proces smo potem kmalu zaključili.

Proces prilagajanja si začel pri osemnajstih, pri devetnajstih si bil operiran. Kakšen je bil postopek, ki je pripeljal do operacije?

To je standardni postopek. Najprej psihiater naredi evaluacijo tvojega stanja. Ključno pri tem je, da mora dati »diagnozo«, da si transspolna oseba in da je s teboj vse v redu, kar je skregano z osnovnimi principi človekovih pravic ...

... ampak taka diagnoza je potrebna, da se postopek sploh lahko začne, kajne?

Transseksualnost je namreč še vedno definirana kot duševna motnja.

Res je, čeprav je to neumna definicija. Saj nas ne boli duša. Nenazadnje, duševne bolezni se ne zdravijo s kirurgijo – pri transseksualnosti pa je operacija ključna. No, ta postopek pri psihiatru je trajal vzporedno z raziskavami pri endokrinologu. Medtem mi je umrla moja mama, tako da so na pogovor poklicali samo mojega očeta ...

... torej mimo staršev zgodba vendarle ni mogla iti ...

Ne, ni, ampak tukaj je šlo za vprašanje podpore. Če oseba živi sama, potem gre skozi proces sama. Če živi s starši ali s partnerjem, potem so ti ljudje del procesa – transosebi naj bi nudili podporo. No, moj oče o vsem tem ni hotel ničesar slišati, kar sem tudi pričakoval.

Tranzicija je zelo naporna in človek takrat potrebuje podporo. V času tranzicije se, na primer, pojavi tako imenovana faza ogledala. To je takrat, ko oseba na svojem telesu opazi, da se nekaj spremeni. V prvih treh mesecih se skoraj nič vidnega ne spremeni, od tretjega do šestega meseca pa so že vidne spremembe. Takrat ogledalo končno postane tvoj dober prijatelj: ogleduješ si vsako najmanjšo spremembo. Vsi ljudje, ki jih poznam in so spremenili svoj spol, so v tej fazi izredno poudarjali vsako spremembo – na primer prvo dlako na obrazu – in ljudje okrog njih, bodisi starši ali partnerji, so morali te spremembe potrjevati, si jih ogledovati in tako naprej. Za ljudi okrog nas je to zelo naporno in že skoraj tečno, mi pa se takrat obnašamo kot pubertetniki. Hormoni namreč igrajo pomembno vlogo v puberteti in tako se zgodi tudi ob ponovni puberteti, ko si v procesu spremenjanja spola. Ko je meni zrastle prva dlaka, sem jo gledal ves dan. (Smeh.)

Kako te danes kliče tvoj oče?

Kristian, ker je po nekem času vseeno prišel do spoznanja, da

drugače ne gre. Ampak imava zelo površen odnos. Me je pa pred leti obiskala teta iz Kanade, ki me je vztrajno naslavljala za žensko, čeprav sem imel takrat že brado, sem bil neobrit in tako naprej. Rekel sem ji, glej, ljudje tebe čudno gledajo, ne mene, ker ne vedo, koga naslavljaš. Sam s tem nisem imel težav, tako kot tudi ne s tem, da sem sebe naslavljal v moški obliki. V svoji glavi sem se tako ves čas naslavljal. Po tranziciji je bilo torej lažje, probleme sem imel pred tem, ker sem moral o sebi govoriti kot o ženski. Vem, da sem poskušal govoriti čim bolj nevtrarno, kar je v naših jezikih, ki poznajo spol, zelo težko. Spomnim se, da sem govoril v nekem idiotskem arhaičnem jeziku, vse se je dogajalo v nekem čudnem slovničnem pol-času ... (Smeh.) Res sem komaj čakal, da se na telefon oglasim ... kot jaz. Moški.

Kako reagirajo znanci, ko jih po tranziciji prvič srečaš na ulici?

Mene se ljudje zapomnijo po mojih očeh, zapomnijo si nekakšen obris. Neštetokrat se mi je zgodilo, da so me gledali v oči, jasno je bilo, da se jim v možganih nekaj dogaja, da obstajam nekje v njihovi kartoteki, ne morejo pa ugotoviti, kdo sem. In potem gredo samo naprej po ulici. Ampak dobivam poglede, ki mi govorijo: od nekje te poznam ... Sam sicer nisem spremenil mesta prebivališča, čeprav sem nekaj časa živel v tujini, sicer pa obstaja pravilo ali vsaj nekakšno priporočilo, da oseba v času tranzicije spremeni mesto bivanja. Temu se reče »real-life test« in je del psihološkega postopka, v katerem oseba poskuša živeti v spolu, v katerega se spreminja in se tako pripravlja na svoje novo življenje. No, jaz sem zamenjal prijatelje in ljudi, s katerimi se družim, nisem pa spremenil kraja bivanja.

Kakšne so tvoje izkušnje s transfobijo? Si bil po tranziciji žrtev tovrstnega nasilja?

Sam sem v Srbiji precej javna oseba: intervjuji na televiziji, v časopisih in tako naprej. Poskušam sicer, da se ne pojavljam pogosto s

svojim obrazom. A ne zaradi tega, ker bi me bilo strah, pač pa zato, ker so moji prijatelji začeli dobivati grožnje, ko se je nekajkrat moj obraz pojavil na televiziji. Ključno vprašanje je, kakšne medijske podobe se sprožijo, ko nekdo začne govoriti o transseksualnosti, kakšne asociacije so glede tega vzpostavljene v določeni kulturi. V Srbiji je prva asociacija s trans – transvestit – in kmalu za tem seksualno delo. Konkretno pri nas je prva asociacija Merlinka, ki je v javnosti najbolj poznan transvestit in ki je bil deležen grozljivih, tudi nasilnih reakcij. Žal se prepogosto transfobija izteče v smrt – tudi pri nas sta poznana dva smrtna primera. Potrebno je poudariti, da transseksualci najpogosteje ne izberejo seksualnega dela, pač pa so v njega prisiljeni zaradi denarja, nemoči in podobno.

Po drugi strani pa je Beograd znan po tem, da imate tam precej razvito kirurgijo, povezano s spreminjanjem spola. Kako to?

To se tudi sam sprašujem. No, v Beogradu smo imeli genialnega zdravnika dr. Sava Perovića, ki je umrl pred tremi leti in je bil zagotovo pionir v tovrstnih operacijah. Bil je zdravnik in raziskovalec, ki je poskušal uresničiti svoje ideje. No, v resnici je na ljudeh izvajal eksperimente, le da ti niso vedeli za to. Perović je sodeloval tudi z ljubljanskim zdravnikom Markom Gotovino. Skupaj sta izvajala operacije. Perović je imel odlične ideje, kako oblikovati organ, kje kaj vzeti ... kajti organ, ki ti ga naredijo, je narejen iz tvojega telesa, ne iz silikona. Z vsemi temi idejami in eksperimenti pa so se seveda zgodile tudi napake ...

Si bil tudi ti njegov eksperiment?

Da, a tega nisem vedel. Se je pa k sreči vse dobro končalo. Meni je samo povedal, da je vse mogoče ... ampak to ni res. No, eksperiment sem bil v tem, da sem po operacijah imel določene komplikacije, ki so zahtevale še vrsto novih operacij. Sicer pa se transfobija pojavlja tudi med zdravniki

samimi. Vem, da so se v devetdesetih zdravniki, ki so delali operacije spola, skrivali pred svojimi kolegi. Operacije so izvajali popoldne po četrti uri, ko je bilo konec delovnega časa. Po drugi strani pa so bile te operacije kot nekakšen javen dogodek. Pri moji operaciji je bilo, na primer, prisotnih osem zdravnikov. Eden od njih se mi je naslonil na glavo in gledal, kako me operirajo. Samo še kokice so manjkale, pa bi bilo, kot da smo v kinu.

In bržkone transfobija obstaja tudi v gejevski in lezbični skupnosti ...

Seveda. V Beogradu obstajajo gejevska in lezbična zbirališča, bari, v katere niso spuščali transoseb. Razlika je v tem, da geji lahko skrijejo svojo spolno usmerjenost, transosebe pa ne morejo skriti, da so trans. Če ne drugega, morajo kdaj pokazati osebne dokumente, na katerih je jasno vidno, da so se rodili v drugem spolu. Kulturološko gledano gejevska skupnost išče določen spolni organ – vem, zveni grdo, ampak ... in transosebe jim tega ne moremo dati. Transmoški v gejevski skupnosti tako rekoč nimajo nobenih »šans«, ker nimajo dovolj dobrega organa. Seveda pa med transosebami obstajajo tako heteroseksualci kot homoseksualci.

Zakaj so transosebe tako pogosto žrtve nasilja?

Transosebe so najpogosteje napadene zato, ker napadalcu ne morejo ugotoviti, ali je ta oseba moški ali ženska. Nedoločljivost jih iritira.

Pred kratkim sem prebiral poročilo o pravnem položaju transoseb v Evropi. Poleg tega, da v marsikateri državi sploh ne obstajajo politike, ki bi uravnavale to področje, v oči bode dejstvo, da veliko držav zahteva sterilizacijo kot pogoj za spremembo spola.

V večini držav je sterilizacija obvezna. V organizaciji Transgender Evropa, v okviru katere delujem, si prizadevamo, da bi transosebam ohranili reproduktivne organe. Ta prizadevanja so pomembna tudi s sociološkega vidika, ker se na tej

točki prepletajo vprašanja, kaj je biološki, kaj družbeni spol, in kaj je družina. V ozadju vsega tega je seveda tudi vprašanje, kaj je svoboda. Ta je zagotovo omejena, če si prisiljen v sterilizacijo. V večini držav sicer ne obstajajo posebni zakoni glede tega. Gre za vprašanje zdravniških standardov in k sreči vse več zdravnikov v Evropi transosebam pušča izbiro glede reproduktivnih organov. To v praksi pomeni, da transmoški lahko zanosijo. S tem je sicer povezano vprašanje, kako so hormoni, ki so del terapije, vplivali na te organe, ampak na tem področju še ni naredeno veliko raziskav.

Se je v Srbiji mogoče dogovoriti z zdravnikom, da te ne sterilizirajo.

Zadnja informacija, ki jo imam, je, da zdravniki v tem primeru transosebam priporočajo, naj rodijo otroka, preden spremenijo spol.

Kateri spol je zapisan na tvoji osebni izkaznici?

M. Ampak pred tem je bilo Ž. To sem spremenil takoj, ko sem lahko. Glede na to, da je bilo to v času vojne, je stvar potekala relativno hitro. A ker niso imeli nobene pravne podlage za tako spremembo, so si domislili svojo birokratsko rešitev: spremenili so dokumente, češ da je bila na izvornih dokumentih narejena napaka. Šlo je torej za popravo napake.

V Srbiji osebne izkaznice torej niso problem?

Pri nas je možna sprememba imena, emša in oznake spola na osebni izkaznici šele po spremembi spola. Za to potrebuješ dokazilo, ki ti ga napiše zdravnik. Z njimi smo se zdaj dogovorili, da to potrdilo izdajo takoj, ko se začne operativni postopek, ki ima več korakov, kar pomeni, da oseba hkrati lahko začne tudi s pravno spremembo. Sicer pa si prizadevamo, da bi bila pravna sprememba možna takoj, ko posameznik pride k psihiatru. Posameznik se namreč lahko že oblači v skladu z nasprotnim spolom, na osebni izkaznici pa ima še vedno svoje stare podatke. Pomislite, kako je, ko vas usta-

vi policist in zahteva vozniško dovoljenje.

Kaj pa se dogaja na evropski ravni. Kaj je na politični agendi Transgender Europe, prve evropske trans organizacije?

Vzpostavljamo mrežotrans oseb po vsej Evropi in širše. Hkrati pa beležimo tudi nasilje nad transosebami, umore itd. Številke umorov so, žal, zelo velike. Eden od ciljev organizacije pa je seveda tudi vzpostavljanje večje zavesti o obstoju transoseb. S tem področjem je povezanih tudi kup pravnih vprašanj – od zaposlovanja do statusa starša in partnerja, če si pred operacijo poročen ali imaš otroke, vprašanje dedovanja, vdovske pokojnine in tako naprej. Čisto konkretno si trenutno prizadevamo, da bi bilo po vseh evropskih državah mogoče spremeniti osebne dokumente. To zaenkrat ni mogoče povsod. In tudi tam, kjer je, ni nujno regulirano. V Beogradu, na primer, dokumente lahko spremeniš v petnajstih dneh, na severu Srbije v Subotici v dvanajstih dneh, na jugu Srbije pa v šestih mesecih. Tudi to je problem. Če hočeš dobiti zaposlitev, potrebuješ dokumente. Jaz sem, recimo, brez težav spremenil dokumente, moji kolegi na jugu Srbije pa so pred dvema letoma pred spremembo dokumentov zmerili genitalije ... Uradnica na občini je zahtevala, da gre na sodno medicino, kjer so ji zmerili genitalije, čeprav je s seboj imela celotno medicinsko dokumentacijo, ki je potrebna za spremembo dokumentov. In ta punca je seveda vse to naredila, ker ni vedela, da je to kršitev človekovih pravic in da ji tega ni potrebno storiti. Transosebe doživljajo najrazličnejše stvari: od tega, da uradnik, ki mu prineseš papirje, na glas pred vsemi reče: a vi boste pa spremenili dokumente, ker ste spremenili spol ... do tega, da uradnica komaj zadržuje smeh, ko ji prinesete zahtevo za spremembo dokumentov.

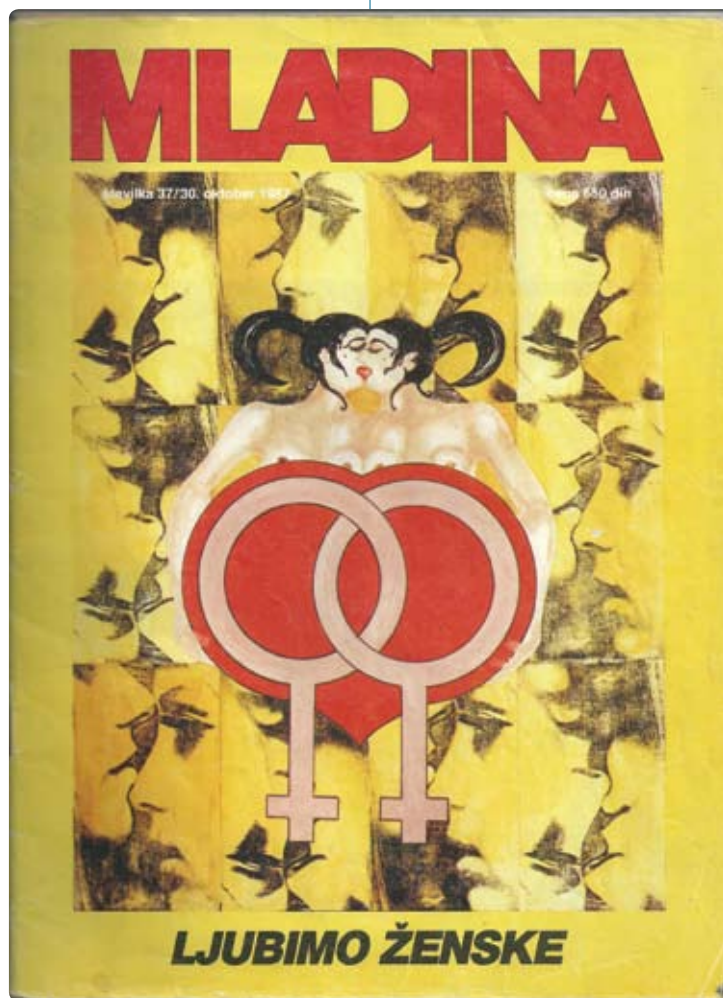

SUZANA TRATNIK

PETINDVAJSET LET LEZBIČNE SEKCIJE ŠKUC-LL

NOMADSTVO SUI GENERIS

Konec osemdesetih še pomislila nisem, da bomo kdaj praznovala tako pomembno obletnico lezbičnega gibanja. Da bi to sploh bilo kdaj mogoče. Da bi gibanje sploh obstalo. Da bi sploh kdaj prišlo tako daleč, kot je petindvajset let. Petindvajset let lezbičnega aktivizma – natančneje: ustanovitve Lezbične sekcije LL pri Škucu in njenih dejavnosti – je zame tudi petindvajset let svojevrstnega nomadstva. Čeprav uspešnega nomadstva. Petindvajset let življenja in preživetja v nenaklonjeni, zlasti pa v tuji družbi, ki je bolj ali manj še danes takšna, tuja in nenaklonjena, čeprav na nove in bolj perfidne načine, zato naj se gredo solit vsi tisti medmeti o tem, kako da je danes že čisto drugače in boljše, še malo pa bomo ukinitili lgbt-skupnost in razglasili konec gibanja, bojda homofobije skorajda ni več opaziti, razen če si histerik ali histeričarka in se tako rekoč hraniš z »napačnimi predstavami« o homofobiji. Če na začetku aktivistične poti leta 1987 lezbištvo ni smelo obstajati v javnem prostoru oziroma se je o tem le vljudno šepetalo, pa danes ne sme več biti homofobije, ne sme se je preveč poudarjati in ne sme se je »videti povsod«. Tudi s prajdom in drugimi ekscesnimi prireditvami se ne

sme izzivati, pa bomo še hitreje enakopravni – saj to so že stare zgodbe, čeprav mlajše od petindvajset let. Zakaj nomadstvo posebne vrste? Vstop v lezbični aktivizem oziroma na porajajočo se sceno leta 1987 je bil zame in za mnoge druge kot odhod v drugo deželo. Kot prestop. Leta 1986 sem šla na lezbično konferenco ILIS v Ženevo, ki je bila zadnja tovrstna lezbična masovka z več kot 800 udeleženkami, in ta izkušnja mi je za vedno spremenila življenje in utrdila mojo, prej bolj megleno lezbično identiteto. Po konferenci sem se vrnila v takratno Jugoslavijo, vrnila sem se k študiju, staršem, prijateljem in prijateljicam, v »svojo« domovino, jezik in kulturo – ker mi ni preostalo nič drugega. A v resnici se nisem nikoli zares vrnila. Kajti okolje, v katerem sem živela, ni bilo več isto kot prej, ker sem se sama počutila tako predrugeče. Imela sem državljanstvo, a bila

sem apatrid. Lezbična apatridka z neuporabnim strejtovskim državljanstvom. Ne da bi bilo to mogoče pojasniti, ne da bi mi kdo to verjel. Oziroma so mi/nam govorili enako, kakor govorijo tistim, ki fizično zapuščajo svojo domovino, ker so se odločili za življenje ali za potepanje drugod: ne hodi nikamor, doma je najlepše, potem se ne boš mogla več vrniti, razdvojena boš – ne tu ne tam, vse domače ljudi boš izgubila, pozabila boš naš lepi jezik, nekaj se ti bo zgodilo, ugonobili te bodo, v tuji ni ti bo hudo, ostala boš sama in osamljena ...

Veliko »dobrohotnih« svaril pred razkritim lezbičnim življenjem in udejstvovanjem sem bila deležna tudi sama. Presenetilo me je, da so mi celo najbližji prijatelji – no, zlasti prijateljice – svetovali, naj se »v svoje dobro« ne izpostavljam, naj nikomur več ne razlagam, kako živim, in naj ne obešam na veliki zvon tega, da sem lezbijka,

a ne bi vendarle še malo razmislila, ali sem res to, »kar se mi zdi«, saj pri meni ni bilo nikoli opaziti, da bi res sovražila moške, naj pomislim na svoje starše in najbližje, naj pomislim na to, da bom zaradi neprikrite homoseksualnosti postala nezaposljiva oseba, da bodo vsi izvedeli, kaj sem, in potem se tega ne bo več dalo popraviti za nazaj. Že zdavnaj se ni dalo več popraviti. A ugotovila sem, da je moje svetovalke še bolj strah kot mene. Potem me je bilo včasih strah že zato, ker se mi je zdelo, da se morda premalo bojim. Kaj če res obstajajo policijski sezname? Brez rdeče partijske knjižice pa še lezbijka – četudi mi bo uspelo diplomirati, morda res ne bom imela nobene šanse dostojno preživeti s svojim delom ... Kakor koli že, s takimi izjavami so mi moji bližnji in daljni nehoti potrdili, da sem res apatridka in da lahko le še emigriram ali pa poiščem sebi podobne. Izstopim iz anonimnosti in upam, da nas bo več. Ki bomo izbrale to neizgovorljivo ime in ga nadele tudi skupini, četudi se nam sprva skoraj nobena, razen nekaterih iz feministične skupine Lilit, ni hotela pridružiti. Najprej je bil mali krog v okviru Lilit, iz katerega je 30. oktobra 1987, ko je izšla priloga »Ljubimo ženske« v *Mladini*, nastala podskupina Lezbična Lilit – LL. Pravzaprav smo jo razglasile ravno v prilogi. Svoj manifest smo potem objavile še večkrat in z vsako objavo dobile vsaj eno članico, ki si je upala priti »v živo« na se-

stanek LL. Predstavitev skupine z vabilom smo pošiljale tudi na tako imenovane »male oglase« v revijah in časopisih, saj v tistih časih ni bilo druge možnosti za zmen-karije.

Ko danes vstopim na lezbično sceno v Monoklu, Cafeju Open, na Festivalu lezbičnega in gejevskega filma ... in zagledam tudi več kot dvesto lezbijk na kupu, pomislim, da za nami ni le prestop, ampak tudi zares velik preskok. In da smo bile zraven! Toliko obrazov, toliko srečnih, nesrečnih, zabavnih in neverjetnih zgodb, toliko tekstov, poljubov, namigov, razmerij, seksualnih srečanj, knjig, razhajanj, pesmi, iniciativ, politično in organizacijsko obarvanih sporov, projektov, odhodov, videoklipov, ustanavljanja drugih skupin in iniciativ izven ŠKUC-LL, socialnih, političnih in kulturnih projektov in podvigov, da je nemogoče naštet vse in to tudi ni namen tega razmisleka.

Vse to je natančno popisano v sveži knjigi *Lezbična sekcija LL: kronologija 1987–2012 s predzgodovino* (Škuc-Vizibilija, 2012) Nataše Velikonja in Tatjane Greif. Nastanek lezbičnega gibanja in aktivnosti sekcije LL kot prerez časa v osemdesetih pa vse do danes so v dokumentarnem filmu *Razmerja. 25 let lezbične sekcije ŠKUC-LL Ljubljana* ovekovečile avtorice Marina Gržinič, Aina Šmid in Zvonka T. Simčič (Produkcija: Zavod CCC, Ljubljana 2012). Podobno kot prvi bilteni, prvi plesni žuri in sploh prvi projekti lezbične sekcije LL sta tudi jubilejni dokumentarni film in knjiga narejena tako rekoč brez ficka, samo z močno voljo in s sposojeno opremo. Pa saj sem že na začetku govorila o kulturnem nomadstvu in lezbičnem apatridstvu, za katerega skorajda ni mogoče dobiti omembe vredne finančne podpore. Vse nekdanje »pionirke« lezbičnega gibanja sekcije LL smo zvečine še vedno krepko v časovno omejenih projektih in svobodnih oziroma ume-tniških poklicih na robu preživetja. A to je pač davek, ki ga terja zgodnji aktivizem: da namreč se-ješ tisto, kar sam bržkone ne boš

mogel obrati. Tako kot tudi ne bomo doživele »konca gibanja«, saj je tak konec morda dobran-merna, a povsem utopična laž. Konec osemdesetih sem le počasi zaključevala študij, ki se mi je ne-nehno podaljševal tudi zaradi akti-vizma – seveda, moja lastna kriv-da. In bila sem prepričana, da po diplomi ne bom ostala v Jugoslavi-ji, pač pa bom šla nekam na Za-hod, kjer je lezbična skupnost že vzpostavljena in lezbična eksisten-ca razmeroma varnejša. Bilo nas je vse več, ki smo želele na tuje. A neka Nemka nam je rekla, da smo zelo pomembne za položaj lezbijk v Jugoslaviji. Ta državna tvorba je resda kmalu razpadla in pristale smo v demokratični državi Slove-niji. Še vedno nomadke in apatrid-ke. (Razen nekaterih družbeno uspešnih, skritih ali heteroseksua-liziranih lezbijk, kakopak, a tale jubilejni prispevek ne govori o njih.) Od daleč podobno temu, da so nekateri ostali izbrisani. In da še danes kot suhe veje odpadajo mnogi drugi, neprilagojeni kapita-listični miselnosti. To, da je nekdo ali nekaj »in«, pač vedno zahteva, da je nekdo ali nekaj na drugi strani »out«.

Lezbično gibanje je še kako »in«, vedno znova so aktualne lezbične in feministične iniciative, še pose-bej v časih manipulativnih in tudi nevarnih trditev, da je vsaj femini-stično gibanje že doseglo vse, zato se preprosto mora končati, lezbijke in geji pa potrebujejo le še poroko in kup otrok, kar je pač njihova »osebna odločitev«, zato lahko s političnimi zahtevami končajo že zdaj. Toda vse te navi-dezno osebne izbire so vedno bile in še vedno so politične odločitve. Tudi zato je moj zapis ob petin-dvajsetletnici lezbične sekcije LL tako oseben.

Preberite tudi: Prečuta noč za lezbični manifest, pogovor z Natašo Sukič in Suzano Tratnik [www.narobe.si/stevilka-4/intervju-z-nataso-sukic-in-suzano-tratnik.html]

Program praznovanja 25. letnice Škuc LL

29. oktober 2012

Galerija ŠKUC, 11:00

Predstavitev knjige *Lezbična sekcija LL: kronologija 1987–2012 s predzgodovino* (Nataša Velikonja, Tatjana Greif)

3. november 2012

Kinoteka, 18:00

Projekcija dokumentarnega filma *Razmerja. 25 let lezbične sekcije Škuc LL*.

Kinoteka, 20:30

Performans *Dol s praznovanjem belske queerovske prevlade* (Marissa Lobo)

Monokel, 23:00

Otvoritev razstave *Dokumentirana preteklost* (odprto vsak dan od 17-ih do 19-ih)

Stand-up *Lezbična mafija* (Urška Sterle)

Revoltaža (Female's'cream)

4. november 2012

Open, 14:00 – 16:00

Delavnica poslikave majic

Open, 18:00

Projekcija kratkih filmov (Marina Gržinič, Tjaša Kandler)

5. november 2012

Open, 18:00

Okrogla miza o lezbični umetnosti

Open, 20:00

Otvoritev razstave *Lezbične vizualije*

6. november 2012

Open, 19:30

Literarni večer lezbičnih avtoric

7. november 2012

Open, 18:00

Projekcija filma *Rojena v plamenih* (ZDA, 1983), režija Lizzie Borden, 90'

8. november 2012

Open, 19:00

Okrogla miza *Refleksija ob 25. obletnici gibanja*

9. november 2012

Open, 18:00

Slepi tir (Ponovivajo), 20'

Open, 18:30

Moderirana skupščina in pogovor o sceni (vodita Nataša Sukič in Suzana Tratnik)

Open, 20:00

25: K4-Monokel-Open Ekspres (DJ Kamasutra in VJ Perikleas)

10. november 2012

Monokel, 23:00

Kabaret z Meto E. & Co.

Monokel, 24:00

Zaključni žur *Hospitalizacija s parado DJ in VJ* (samo za ženske)

Moje dekle

Moje dekle je pa lezba, ja, ja,
moje dekle je pa lezba, ja, ja,
moje dekle je pa lezba, ja, ja,
pa sploh ne vejo še doma.

Žabja svatba

Babe svatbo bi imele,
a to pri nas ne more vsak.
S tipom bi že zdavnaj smeje,
lezba z lezbo pa še mau počak,
čak, čak.

Privedbe: Ansambel bratov Kavsenik
featuring Slon&Sadež.

Pleši, pleši črni kos

Pleši, pleši, črni gej,
kak bom plesal, nisem frej.
Pleši, pleši brez skrbi,
tvojga tipa ni.

Moj očka ima konjička dva

Moj frend ima pa očka dva, oba sta lepa, lepa, uštimana.
Hojlarita ti rita ti rita ti drom, veselo je zdaj, ko se sme.

Gej, gej, kdor ne skače, ta ni Slovenc,
lohk da bomo dones na urgenc ...

En hribček bom kupil

Otroka bom kupil, ga bom posvojil,
ga bom posvojil, ga bom posvojil.
Sosedu ga vzamem, če neum ga dobil,
če neum ga dobil, če neum ga dobil.

Referendum pravi, da še nekaj let,
jaz ne morem svojga froca met,
svojga froca met, vsaj še nekaj let,
razen naskrivaj u klet.

Na juriš!

Na kurac, na kurac, na kurac,
vpijemo dvignjenih tičev
izpred ljubljanskih kafičev,
objemi, zažvali,
če za je, opali,
pred nami pokončen je dan,
svobodni smo geji u Lublan.

Na kurac, na kurac, na kurac,
vpijemo dvignjenih tičev
izpred ljubljanskih kafičev,
veseli te bomo,
sploh če si homo,
če nisi pa reči juhej ...
vsak izmed nas je mal gej.

Po Koroškem, po Kranjskem

Po Koroškem, po Kranjskem pa pedrov sploh ni,
pa pedrov sploh ni, pa pedrov sploh ni.
S Primorske, Dolenjske so tud že odšli,
ker zdej v Ljubljani so vsi ... to ste vi.

U Lublan pr Šestic

U Lublan pr Šestic dela en nabildan stric,
dela en nabildan stric, dela en nabildan stric.

Dej no dej, mau se smeje, da bom vedu, da si gej,
da bom vedu, da si gej, da bom vedu, da si gej.

Kam bi deu, kam bi deu, da bi froca s tabo meu,
da bi froca s tabo meu, da bi froca s tabo meu.

Noum nardiu, noum nardiu, bom kr enga posvojiu,
bom kr enga posvojiu!

Na Roblek bom odšel / Si OK? / Guantanamo

Na Robija bom šel, bom Klemna s sabo vzel,
morda se čudno zdi, a naj stvari so tri ...
kremšnito, ta veliko kremšnito ...

Dej povej si okej, zdaj ko trkaš na moja vrata,
dej povej, če nis' gej, zakaj pol drkaš na mojga brata?
Gejtanamera ...

Sin iz omare, prihaja sin iz omare,
pripravi ta stare, prihaja sin iz omare.

U Lublan pr Šestic dela en nabildan stric

Na letošnji Paradi ponosa v Ljubljani je – v skladu z domačijsko-patriotsko logiko – nastopil narodnozabavni ansambel Toplih bratov Kavsenik. Objavljamo besedila njihovih pesmi, ki jih lahko prepevate ob dolgih zimskih večerih. Predlagamo, da jih še posebej naglas pojete med 19. in 20. uro, ko so na televiziji osrednja poročila. Vajo lahko ponovite tudi ob desetih zvečer.

BRANE MOZETIČ

Nikaragva, Salvador in Kuba po naše

Že kar nekaj let je minilo, kar sem potoval po svetu na lastne stroške. Potovanja, na katerih sem si lahko privoščil anonimnost in seveda oddih. Skoraj sem že pozabil, kako lagodno si je ogledovati mesta, pokrajine, ljudi, zvečer pa neopažen skočiti v »naše« lokale, savne, štrikališča in kar še takega ponuja glbt-scena. Moja potovanja so postala le še »literarni turizem«, kot temu pravijo nekateri. Zaradi svoje eksplicitno gejevske literature seveda nisem mogel več biti seksualno nedoločen, gostitelji so vselej vedeli, koga vabijo, in nemalokrat so me vabili prav zaradi tega. Pomislil sem že, da iz mene delajo nekakšnega »pedrškega misijonarja«, še zlasti zato, ker so me in me še vabijo v dežele, kjer glbt-poezija ni prav pogosta ali pa je sploh ni. Ne samo to, da potrebujejo nekoga, ki bo izrekel tisto, česar v njihovi deželi nihče ne izreče, hkrati jih glbt-vprašanje tudi zanima. Tu je treba dodati, da so ti gostitelji skoraj vedno strejt, a očitno dovolj vedoželjni, včasih tudi nagajivi, ali celo ljubitelji malih provokacij. Zato verjetno ni čudno, da povabil iz držav bivše Juge ne dobivam, tam verjetno takih organizatorjev ni. Se mi pa zato dogodijo tudi stvari, ki jih v svetu literarnih prireditev ne bi pričakoval, saj je nenazadnje ta svet precej bolj tradicionalen, konformističen in konvencionalen, kot bi človek pričakoval. Tako si bom zapomnil gejevsko-lezbični lokal v kolumbijskem Medellinu,

nu, velikosti Tiffanyja, ki je bil v nočnih urah nabito poln. Organizator tamkajšnjega največjega svetovnega pesniškega festivala je imel celo toliko takta, da mi je za branje prevodov izbral igralca geja, in ta me je pripeljal v omenjeni lokal, se dogovoril z lastnikom in zimproviziral mali literarni nastop, ki je prekinil žur, a bil vseeno gromko pospremljen z aplavzom in odobravanjem. Ne prej ne kasneje nisem imel tako poskočne glbt-publike. Ali pa pravega eksperimenta v Indiji, ko smo v Majsuru brali pred kakimi dvesto seksualnimi delavci in delavkami, ki so nas prekinjali z vzkliki in s ploskanjem. Kje drugje pa so gostitelji ostajali na pol poti, dajali so mi posebna navodila, kje in kdaj sem lahko bolj direkten in kdaj manj, v deželah Magreba, kjer je poleg arabščine prisotna tudi francoščina, se je ta delitev pojavila celo na nivoju jezikov, torej v arabščini bolj in v francoščini manj diskretno. V neki odročni španski vaški cerkvi so mi naročili, naj berem le v slovenščini, brez prevoda, kar me je seveda tako ziritiralo, da sem sam prebral španski prevod, njih pa je to krepko ujezilo.

Ko sem prejel vabilo pesniškega festivala v Granadi, v Nikaragvi, sem takoj vedel, da tam ne more biti tako. Spomnil sem se, da so imeli svojo socialistično revolucijo, ki jo je Jugoslavija podpirala, bili so nekakšni naši bivši bratje. Kake druge predstave pa o tej državi nisem imel. Sedanji predsednik je res bivši revolucionar (menda to revno državo financira kar s trgovino z mamili), toda od te revolucije je kaj malo ostalo. Morda izredna dojemljivost in ljubezen do poezije, ki ju malokje srečaš. Njihov veliki pesnik Ernesto Cardenal, tudi nekoč revolucionar, je pravi narodni junak, čeprav njegova preprostost tega ne odraža. Granada je slikovito staro kolonialno mesto, s komaj nekaj več kot sto tisoč prebivalci in enotedenski pesniški festival z več kot sto pesniki iz petdesetih držav je za njih osrednji dogodek. Večernih branj na osrednjem trgu se udeleži staro in mlado, kot se reče, več kot dve uri zbrano poslušajo tuje jezike in seveda prevode. Glbt-scene tu ni ali je ni zaslediti. Kasneje mi je bilo žal, da nisem ostal še par dni v prestolnici Managua, kjer je nočno življenje

pestrejšje. Strani za stike na medmrežju so navadno dober pokazatelj stanja v določeni deželi ali mestu in brskanje po Gayromeu tudi veliko pove o odprtosti dežele. Po drugih kanalih sem odkril, da premorejo vsaj enega pesnika, ki vsaj na glbt-straneh ni v klozetu. Šlo je za mlajšega, že uveljavljenega pesnika Hectorja Avellana, ki se na samem festivalu ni tako razkrival. Med udeleženci so bile vsaj tri lezbijke, ki sem jih poznal že od prej, dve bolj prikriti, in pa Američanka kubanskega rodu Achy Obejas, že zelo amerikanizirana, ki je kupovala obleko za svojo ženo in mi kazala slike njunega dojenčka, hm. V ZDA je izdala že več lezbičnih proznih del – žal mi kljub obljubam ni poslala še nobene svoje knjige. Določeno zadržanost vseh štirih pa je presenetljivo presegal 65-letni majhen in droben pesnik iz Salvadorja, Ricardo Lindo. Večerno branje na valentinovo, preko tisoč poslušalcev na trgu, ki so dosti bolj kot jaz razumeli njegov nagovor v španščini, da bo prebral pesem za svojega dolgoletnega partnerja, s katerim se ljubita že vrsto let. Še celo meni so se odpr-

Kopanje sredi Havane

la usta, zdelo se mi je nekaj neverjetnega, nekje v mestecu Srednje Amerike ima nekdo tak pogum, da se pred tolikšno množico takole razgali. In doživel je buren aplavz.

Ter seveda vse moje simpatije, saj sem poznal prakso razvitega Zahoda »ne sprašuj, ne razlagaj«, ki mi ni nikoli simpatična. Kasneje sem od njega izvedel, da

Jezero v Nikaragvi

izvira iz diplomatske družine, da je živel marsikje po svetu, nekaj časa v Parizu, in da ima kar odgovorno funkcijo na kulturnem ministrstvu Salvadorja – ali je razkrit

tudi doma, mi tedaj ni bilo jasno. Ker festival poskrbi tudi za veliko glasbe in pijače, so se s pomočjo slednje še komu razpletle besede. Prevode tujcev so brali učenci

gledališkega profesorja srednjih let iz Manague in ta mi je šele proti koncu festivala zaupal, da ima rad fante oziroma da je eden od bralcev v bistvu njegov ljubček, da živi pri njem itd. V svetu latino krvi seveda ne gre brez dram, tako da sem bil zadnjo noč, ki smo jo preživeli ob plesu in poceni rumu, lahko priča njunim komedijam in tragedijam. V bistvu me je potem profesor še kaka dva meseca po mejilih obveščal o sprotih dogodkih njunega pestrega življenja. Festival je pripravil še celodnevno pesniško parado skozi mesto in vse do obale ogromnega Nikaragovskega jezera, največjega v Srednji Ameriki. Poleg pesnikov in publike so svoje barve in plese prikazovale številne skupine iz vse države in nekje čisto na repu celo gejevska skupina. Imel sem občutek, da v tej revni (infrastrukture je malo, nobene železnice, nobene avtoceste), a lepi neokrnjeni državi vulkanov (vsepovsod se kadi iz zemlje) in potresov ne gojijo posebnega sovraštva do glbt-populacije. Ljudje, bolj čokoladni in sloki, so prijazni, zazibani v svojo glasbo, plese in rum, kot da jim ni kaj dosti do tega, da bi imeli kaj več, kot da jim ni do pridobitništva in potrošništva. In to je gotovo dober razlog za potovanje v to deželo.

Z Ricardom sva ostala v stikih in kaj kmalu je prišlo vabilo na pesniški festival v Salvador – v tem delu sveta strašno ljubijo festivale in jih imajo celo vrsto. Ker se je datumsko dopolnjeval s podobnim na Kubi, sem seveda oba združil, saj sem zelo naključno prejel vabilo tudi od tam. Festival v San Salvadorju ni bil državno podprt, pač pa je to bolj projekt zanesenjakov, levo usmerjenih, kot so nasploh vsi organizatorji podobnih festivalov Srednje in Južne Amerike. Dr-

žava je bistveno bolj kapitalistična in katoliška, to je čutiti na vsakem koraku. Brali smo večinoma pošolah, da so se dijaki lahko muzali, a vseeno srečevali s temo, o kateri bolj malo slišijo. Glbt-scena v tem velikem razvlečenem in precej brezobličnem mestu sicer obstaja, a nekako nisem našel volje zanj. Več časa sem preživel z Ricardom in njegovimi mladimi prijatelji, ki brezskrbno živijo iz dneva v dan. Če sem odkrit, mi je bilo kaj malo všeč, teden se mi je vlekel, zabavala me je le pesnica iz Kostarike, ki me je prosila za mojo knjigo v španščini. Najprej je rekla, da sumi, kasneje da ve, da je njen brat gej, a se o tem še nikoli nista pogovarjala. Hotela mi je podariti mojo knjigo, da bi ta zid molka nekako narušila. In seveda, po branju na fakulteti sta nekje v temi pritekli k meni dve dekleti, vidno v zadregi, in se mi strašno zahvaljevali za branje, tako da mi je bilo jasno, kam sodita. A ju nisem želel spraviti v še večjo zadrego. Zadreg pa nisem čutil od ostalih pesnikov festivala, ne tu ne v Granadi, kar je name delovalo zelo blagodejno, saj sem vajen zadreg slovenskih kulturnikov.

Havana je bila sploh brez zadreg in me je takoj prevzela. Festival sicer sploh ne, zdel se mi je projekt zvitega zakonskega para, ki zadevo spretno izrablja za poljenje lastnega žepa. Seveda dobi za to državno in mestno podporo, pa vendar je vse skupaj precej slabo organizirano, zato ne bom izgubljal besed. Ker je o Kubi že bilo govor v tej reviji, mislim da pred leti, se bom omejil le na nekaj ko-

ristnih podatkov – in seveda le na Havano. Preko Gayromea sem si našel gejevsko zasebno namestitev, ki jo moram priporočiti – <http://www.hospedajeslahabana.blogspot.com> ali preko profila habanaboy. V hiši živita Arian in njegov partner ter oddajata več opremljenih sob. Po želji priskrbita vse informacije o glbt-zabavah, ki jih je v mestu kar nekaj, ali vam nudita informacije o drugih glbt-namestitvah po vsej Kubi. V sobo lahko pripeljete gosta in za vašo varnost mu do odhoda pobereta osebno izkaznico. To je še posebej pomembno, saj to v hotelih ni možno, da ne omenjam njihovih cen. V mestu lahko zapravite veliko, če se boste gibali v restavracijah, lokalih in hotelih za tujce. Če pa se boste pomešali med domačine, boste živeli zelo poceni. Kubanci niso nadležni, vam bodo pa radi kaj ponujali, od droge do lastnega telesa, seveda tudi Kubanke. Sicer je v samem mestu kar nekaj štrikališč. Okoli Capitolia, ki je bil za vogalom mojega domovanja v starem mestu, je bilo zvečer na desetine fantov, vseh starosti, transvestitov, mačotov in drugih, ki so vsi iskali seks, pa seveda manjšo nagrado po njem. Vprašanje, kaj jih je bolj zanimalo, saj so cene lahko nenavadno spuščali, tudi pod pet evrov, samo da bi prišli do seksa. Dobil sem občutek, da zelo radi dobro in veliko seksajo, da ne gre za zahodnjaško podobo prostituta, pač pa prej za podobo strastnega latino ljubimca. Take najdete tudi na gejevski plaži Mi Cayito, do katere pridete z busom, ki vozi izpred hotela Inglaterra sredi mesta. Proti plačilu dobite ležalnik in senčnik, v ozadju pa je prisoten policaj, ki skrbi za vašo varnost. Očitno je bilo, da od vseh fantov pobira dajatve, preden jih spusti na plažo na lov za turisti.

Čeprav naj bi bila Kuba mačistična družba, pri fantih, ki sem jih lahko opazoval, ni bilo čutiti kakih frustracij, zadreg in vseh psihičnih motenj, ki so mi znane iz zahodnjaških okolij, morda pa parku in v lokalih so sproščeni, po mestu pa morda ne bodo hodili z vami, že zato, ker je policija dolga leta preprečevala stike domačinov s tujci. Sam sem opazil zelo malo policije ali drugih znakov režima. Vsekakor se morate za Kubo posebej pripraviti in izvedeti za vse drobne malenkosti, od tega, da je težko priti do interneta, da je težko telefonirati iz države, lahko pa pošiljate sms-e, da boste s karticami bolj malo opravili in je treba prinesti evre ter jih zamenjati v njihove konvertibilne pesose itd. A kljub vsem težavam, razrušenim hišam in cestam, kljub vročini, prahu, nalivom, je zelo verjetno, da se boste v Kubo zaljubili. Žal do njihove literature nisem prišel, tudi jezik je velika ovira. A gotovo po Reinaldu Arenasu in Lezami Limi obstajajo še drugi avtorji, ki govorijo o naših temah. Konec prejšnjega leta je izšla posebna antologija kubanske lezbične proze in videl sem jo kar v par vitrinah knjigarn – kar veliko pomeni. Tudi pri filmu se premika. Leta 1994 so posneli znani film *Jagode in čokolada*, ki so ga predvajali na državni televiziji šele leta 2007. Toda lani so posneli nov film *Zeleno, zeleno*, ki ga bomo videli na letošnjem filmskem festivalu. Da ne omenjam, da je velika borka za glbt-pravice prav hčerka sedanjega predsednika Raula Castra, Mariela Castro. Ali kot pravi skoraj 80-letni režiser najnovejšega filma: »Stvari se strahovito spreminjajo na bolje«.

MAG. NANA WEBER

Nadomestno materinstvo¹

Nadomestno materinstvo je ena od možnosti, ki se jo poslužujejo tako heteroseksualni kot homoseksualni pari, ko se odločijo ustvariti družinsko življenje z otroki. Ob tovrstnem »ustvarjanju« družin se zastavlja vrsta moralnih in političnih vprašanj. Tema je pogosto uporabljena in še pogosteje zlorabljena v javnih razpravah o različnih oblikah družin, kar je nenazadnje pokazalo tudi dolgotrajno sprejemanje Družinskega zakonika.

V pričujočem tekstu moralna in politična vprašanja postavljamo ob stran. Zanimajo nas pravni vidiki nadomestnega materinstva, ki ga zakonodaja pri nas ne dopušča. Vedno več parov zato po otroka odide v tujino, nato pa v Sloveniji naletijo na vrsto težav.

Pojem nadomestnega (surogatnega) materinstva zajema v najširšem smislu vse primere, ko se ženska s pogodbo zaveže, da bo v zameno za neko korist ali pa tudi »brez-

plačno« donosila otroka in ga po rojstvu trajno »izročila« drugi stranki pogodbe, »naročniku« (nameravanim staršem). Naročnik je po navadi par, ki otroka ne more spočeti po naravni poti ali s pomočjo postopkov oploditve z biomedicinsko pomočjo (OBMP). Nadomestno materinstvo je praviloma posledica postopka OBMP, ki pripelje do nosečnosti nadomestne matere na drugačen način kot s spolnim odnosom. Kako do nosečnosti pride, ni pomembno, najbolj tipična načina sta znotrajtelesna oploditev z umetno osemenitvijo, ki pripelje do oploditve v ženskem telesu, in zunajtelesna oploditev z vnosom zarodka. Če se oplojene jajčne celice prenesejo v maternico druge ženske (nadomestne matere), ima tako rojeni otrok dve (potencialni) materi: genetično mater (darovalko jajčne celice) in mater po rojstvu (gestacijsko mater, ki ga je nosila in rodila).

Poznamo tradicionalno in gestacijsko nadomestno materinstvo. Pri tradicionalnem nadomestnem

materinstvu, kjer je naročnik heteroseksualni par, nadomestna mati »posodi« svojo maternico in daruje jajčno celico, partner ženske, ki ne more roditi otroka, pa prispeva seme. Otrok je genetsko in gestacijsko otrok nadomestne matere. V državah, kjer lahko tudi istospolna partnerja izkoristita možnost nadomestnega materinstva, to pomeni, da lahko seme prispevata eden ali oba. Pri gestacijskem nadomestnem materinstvu, kjer je naročnik heteroseksualni par, ženski in moški genetski material pripadeta partnerjema, ki ne moreta sama spočeti otroka, če je neploden moški, pa se lahko uporabi tudi seme darovalca. Pri istospolnih partnerjih to pomeni, da genetski material pripada njima. Če nadomestna mati dobi plačilo, govorimo o komercialnem nadomestnem materinstvu, sicer pa o nekomercialnem.

Slovenska zakonodaja

Vzemimo primer Janeza in Petra, ki se z Majo dogovorita, da jima rodi otroka in jima ga izroči. V

skladu z veljavno zakonodajo bi se to izvedlo preko umetne oploditve, vendar bi hkrati to povzročilo več težav.

Kot prvo, nadomestno materinstvo pri nas sicer ni prepovedano, vendar ga je praktično nemogoče izvesti, saj dva zakona (Zakon o zdravljenju neplodnosti in postopki oploditve z biomedicinsko pomočjo (ZZNPOB) in Kazenski zakonik (KZ-1)) prepovedujeta biomedicinsko pomoč pri njegovi izvedbi. Prvi zakon določa denarne kazni v razponu od 209 do 20.864 evrov za zdravstveno ustanovo ter za odgovorno osebo zdravstvene ustanove in zdravnik, ki opravi postopek OBMP zaradi nadomestnega materinstva, drugi zakon pa grozi zdravniku z zaporno kaznijo do treh let. Kot drugo, Maja je upravičena do postopka umetne oploditve le, če je v zakonski ali zunajzakonski zvezi z osebo nasprotnega spola in je neplodna ali zmanjšano neplodna oziroma je neploden njen partner. Če bi zdravnik vedel, da bo po umetni oploditvi oddala

¹ Viri za ta prispevek so na voljo v uređništvu in bodo v doktorski disertaciji, ki je v pripravi: Weber, N.: Pravna ureditev položaja spolnih manjšin in družbena realnost. Podrobneje glej: Weber, N.: Dileme nadomestnega materinstva; Kako obiti neplodnost; Istospolni partnerji – starši?, vsi trije prispevki so sprejeti v objavo v časopisu za pravna vprašanja Pravna praksa (www.gvzalozba.si/si/revije/pravna-praksa).

otroka, bi bil kaznovan, za Majo pa zakon kazni ne predvideva. Obstaja sicer možnost, da bi Maja zatrjevala, da je Janez (lahko tudi Peter) njen zunajzakonski partner, in bi zdravnik moral izvesti postopek umetne oploditve. Od zdravnika se namreč ne terja, da ugotavlja obstoj zunajzakonske skupnosti, zato bi bil postopek umetne oploditve izvedljiv. Vendar pa bi bila majhna verjetnost, da bi bil otrok genetsko povezan z moškim, za katerega bi Maja zatrjevala, da je njen partner. Recimo, da je to Janez. Ker se za umetno oploditev lahko uporabijo le darovane jajčne celice ali samo darovane semenske celice, darovalci pa so anonimni, bi bil otrok vedno genetsko povezan z Majo, z Janezom pa le, če bi njegovo seme uporabili pri umetni oploditvi. Če bi bil neploden Janez, bi se uporabilo seme tretjega. Če bi bila pa neplodna Maja, bi se uporabila darovana jajčna celica in Janezovo seme. Hkratna uporaba darovanih jajčnih in semenskih celic ni dovoljena. To pomeni, da bi bil otrok vedno genetsko povezan z Majo ali Janezom ali pa obema. Genetsko bi bil otrok povezan z obema, če bi Maja in Janez zatrjevala, da ne moreta zanositi s spolnim odnosom, druge oblike zdravljenja neplodnosti pa bi se izkazale za neuspešne. V takem primeru je možno poskusiti z zunajtelesno oploditvijo (z združitvijo Majinih jajčnih celic in semenskih celic Janeza zunaj telesa in vnos v Majino telo. Gre z t.i. ICSI metodo – neposredni vnos semenčice v citoplazmo jajčne celice. Druga možnost je ET metoda – vnos zarodkov v maternico. V tem primeru se Majine jajčne celice po oploditvi s semenom Janeza prenesejo v inkubator, kjer poteka razvoj oplojene celice, v roku tri do pet dni pa se prenesejo v njeno telo). Legalno bi v vseh primerih štela za otrokovo mater Maja, za očeta pa Janez. Peter do otroka ne bi imel nobenih pravic, tudi če bi zanj skrbel.

Po veljavni zakonodaji je možno, da istospolni partner posvoji otro-

ka svojega partnerja. Izvedba ni težka, Maja se namreč lahko odpove svojim starševskim pravicam ali da soglasje za posvojitev. Njeno soglasje pa ni potrebno, če ji je odvzeta roditeljska pravica ali če trajno ni sposobna izraziti svoje volje.

Druge možnosti

Boljša možnost je, da bi se Maja dogovorila z Janezom in Petrom, da jo eden od njiju oplodi. Maja bi otroka rodila in se odpovedala svojim starševskim pravicam, za otroka pa bi skrbela Janez in Peter. Legalno bi bila v rojstnem listu Maja vpisana kot otrokova mati, kot otrokov oče pa bi se vpisal tisti, ki bi pripoznal očetovstvo. Težava pri tem je le, da bi vse temeljilo na zaupanju, saj bi Maja namreč otroka vedno lahko »terjala« nazaj.

Kljub vsemu obstaja pravno dopustna možnost istospolnih parov za pridobitev otroka, in sicer preko instituta priznavanja tuje sodne odločbe o posvojitvi otroka. To dokazuje primer slovenskega gejevskega para, ki je v ZDA dobil deklico preko nadomestne matere iz Kalifornije in jo tam tudi posvojil. Vrhovno sodišče RS je 28. januarja 2010 s priznanjem tuje sodne odločbe priznalo veljavnost posvojitve otroka istospolnih partnerjev. Svojo odločitev je utemeljilo s tem, da priznanje tuje odločbe ne nasprotuje javnemu redu. Menim, da je odločitev Vrhovnega sodišča RS pravilno argumentirana in temelji na dobrem tehtanju interesov, najpomembnejše pa je ravno dejstvo, da bi, če bi bila odločba o priznanju posvojitve razveljavljena ali spremenjena, nastala negotova situacija, saj so se otroku biološki starši odpovedali, v Sloveniji pa ne bi bil zanj nihče pravno odgovoren.

Podobno stališče je zavzeto tudi v sklepu nepravdnega sodišča I R 226/2010 z dne 26. aprila 2010, ki je pravnomočen in kaže na to, da je sodna praksa že presegla okostenelost pravne sistema. Obe

pravnomočni odločitvi, v katerih sta bila predlagatelja istospolna partnerja, sicer ne pomenita, da se v postopku priznanja tuje sodne odločbe odloča o tem, ali bi v Sloveniji istospolni pari lahko posvojili otroke, in tudi v ničemer ne spreminjata dejstva, da to glede na trenutno veljavne predpise sploh ni mogoče. Je pa posledica ista. Menim, da bi bilo v skladu z omejenjo odločitvijo Vrhovnega sodišča RS pričakovano, da bi do enake posledice, t. j. starševstva, privedli vsi tisti primeri, kjer bi istospolni partnerji veljavno postali starši v državah, kjer je to dopustno.

V tujino

Istospolni partnerji v Evropi lahko postanejo starši na podlagi dogovorov o nekomercialnem gestacijskem nadomestnem materinstvu v Grčiji, o nekomercialnem na Irskem, Islandiji in v Veliki Britaniji ter o gestacijskem ali tradicionalnem (ne glede na plačilo) v Ukrajini. V ZDA je ta možnost zakonsko priznana v Kaliforniji, sodna praksa pa je istospolnim partnerjem priznala veljavnost dogovorov o nadomestnem materinstvu v Connecticutu in New Jerseyju.

V Grčiji je od leta 2002 možno gestacijsko nadomestno materinstvo. Umetno oploditev in nosečnost nadomestne matere mora odobriti sodišče. Par (heteroseksualni ali istospolni) podpiše pogodbo z nadomestno materjo in njenim zakonskim partnerjem, če je v zakonski zvezi. Sodišče odobri nadomestno materinstvo, če je nadomestna mati dobrega zdravja in sposobna zanositi, pri lezbičnem paru pa mora biti podana zdravstvena nezmožnost obeh partnerk, da sta noseči. Nadomestna mati mora biti zdravstveno in psihološko pregledana. Pogodba mora biti neodplačna, čeprav je možno plačilo nadomestni materi, ki zajema stroške umetne oploditve, nosečnosti in poroda ter izgubljeni zaslužek v tem času. Čeprav grški zakon prepoveduje komerci-

alno nadomestno materinstvo, pa je večina nadomestnega materinstva v Grčiji komercialne narave. To je razvidno iz sodne prakse, ki večinoma obravnava primere, kjer se nadomestna mati (Grkinja) dogovori s parom iz tujine, da bo zanj rodila otroka. Sodišča tudi te dogovore dopuščajo, čeprav so nezakoniti. Na podlagi sodne odločbe postaneta partnerja tudi legalno starša otroka.

V Ukrajini je od leta 2002 pravno dopustno gestacijsko nadomestno materinstvo. Zakonske določbe niso omejene le na heteroseksualne pare, zato lahko to možnost izkoristijo tudi istospolni pari. Opravi se postopek umetne oploditve, kjer se lahko uporabijo darovane spolne celice, možen pa je tudi prenos zarodka. Soglasje za postopek morajo dati vsi darovalci in nadomestna mati, ki v trenutku spočetja otroka izgubijo vse pravice do njega.

Na Irskem je dovoljeno nekomercialno nadomestno materinstvo. Kot starši otroka, rojenega na podlagi dogovora o nadomestnem materinstvu, se štejejo nadomestna mati (tudi če je nameravana mati dala svojo jajčno celico) in biološki oče. Pri istospolnih partnerjih se starševstvo prizna le tistemu od partnerjev, ki je biološki starš otroka.

Na Islandiji je zakon iz leta 2006 dopustil istospolnim partnerkam, da postanejo starši na podlagi umetne oploditve. Od leta 2009 pa je dopustno nadomestno materinstvo, če je pogodba sklenjena v pisni obliki, tudi za istospolne partnerje (torej tudi moške), ki legalno štejejo za starše tako rojenega otroka.

V Veliki Britaniji je možno nekomercialno nadomestno materinstvo pod pogojem umetne oploditve in pisne pogodbe. Od leta 2010 lahko možnost nadomestnega materinstva izkoristijo tudi istospolni pari in samske ženske. Težava je le v tem, da dogovori o nadomestnem materinstvu niso

iztožljivi, kar pomeni, da si lahko nadomestna mati vselej premisli in otroka obdrži.

Nadomestno materinstvo v ZDA še danes ni urejeno na zvezni ustavni ravni, temveč le zakonsko in le v nekaterih državah. Pogodbe o nadomestnem materinstvu temeljijo na načelih pogodbenega in družinskega prava, zato so v pristojnosti posameznih zveznih držav. Le kalifornijska zakonodaja ne nasprotuje sporazumom, v katere so vključeni istospolni pari. Sodna praksa nadomestno materinstvo v Kaliforniji priznava že od leta 1993, v Connecticutu od leta 2008 in New Jerseyju od leta 2009.

Vsebinska pogodb, ki je načeloma ena večjih problemov, je v ZDA dokaj tipska. Navsezadnje je to nujno potrebno, da je čim manj možnosti za nesporazume. Treba se je dogovoriti o starševskih pravicah, o plačilu (če je dovoljeno), medicinskih postopkih, ki jim bo podvržena nadomestna mati, pomemben je dogovor o možnosti splava, kadar gre za mnogoplodno nosečnost ali če se ugotovijo bolezn ploda ali ogroženost življenja nadomestne matere. Navadno se stranke pogodbe dogovorijo tudi, kdo bo imel starševsko pravico v primeru, če v času med spočetjem in rojstvom otroka nameravana starša umrta. S pogodbo se po navadi dogovori tudi način življenja nadomestne matere med nosečnostjo (na primer način prehrane, prepoved alkohola in kajenja ter nekaterih aktivnosti in vzdržnost spolnih odnosov) in pravica para, da vrši nadzor nad spoštovanjem določil pogodbe.

Druge težave

Tudi če bosta Janez in Peter legalno postala otrokova starša na podlagi sklepa sodišča o priznanju tuje sodne odločbe, pa vseeno ne bosta mogla v polnosti uživati starševstva kot heteroseksualni pari, ki otroka dobijo bodisi po naravni poti bodisi v postopku umetne oploditve bodisi posvoji-

tve. Tako med drugim ne bosta mogla izrabiti porodniškega ali očetovskega dopusta ter dopusta za nego in varstvo otroka. Ker so vse vrste starševskega nadomestila (porodniško, očetovsko ter nadomestilo za nego in varstvo otroka) vezani na pravico do izrabe starševskega dopusta, tudi tega ne bi dobila.

Petru in Janezu veljavno pravo daje pravice, ki so vezane na posvojitelje, kar pomeni, da lahko koristita posvojiteljski dopust v trajanju 150 dni, če je otrok star od enega do štirih let oziroma v trajanju 120 dni, če je otrok star od štiri do deset let. Glede na razlike med pogoji za izrabo posameznih pravic posvojiteljev in okoliščinami takih primerov, ko istospolni partner posvoji otroka v tujini, bi lahko izpeljevali tudi večji obseg pravic (vsaj očetovski dopust, porodniški dopust ter dopust za nego in varstvo).² A glede tega ni izoblikovane sodne prakse, prav tako pa te pravne praznine ni mogoče napolniti v okviru veljavne ureditve. Navsezadnje je to razumljivo, saj tovrstnih situacij naše pravo ne predvideva. Je pa to vprašanje, ki ga bo treba rešiti, če ne drugače, preko sodne prakse, ki se bo s temi primeri slej kot prej srečala.

Veliko vprašanje pa je, kdo bi prevzel skrb za otroka, če bi Peter in Janez umrli, preden bi bila odločba o posvojitvi veljavna. Otrok namreč legalno ne bi imel staršev, torej tudi sorodniki ne bi mogli poskrbeti zanj, ti pa ne bi bili dolžni poskrbeti zanj niti v primeru, če bi bila odločba o posvojitvi že veljavna. Skrb za takega otroka bi morala prevzeti država z eno od oblik nadomestne skrbi (posvojitve, rejništva ali skrbništva).

2 Porodniški dopust je vezan na mater, torej v tem primeru na nadomestno mati, na pravico do porodniškega dopusta pa je vezana pravica do dopusta za nego in varstvo otroka, kar pomeni, da ga spet lahko izkoristi le mati. Očetovski dopust pa lahko koristi le oče ob rojstvu otroka.

Realnost: vprašanje financ

Istospolni partnerji lahko torej kljub veljavni zakonodaji izkoristijo več možnosti, da postanejo starši na podlagi nadomestnega materinstva. V skladu s tem niti ni mogoče v celoti preprečiti, da se najdejo rešitve, ki vodijo v enako posledico, in tudi zato bi bila zakonska dopustitev nadomestnega materinstva tudi v takih primerih dobrodošla. Pravo bi namreč tako sledilo življenjski resničnosti in družbenim potrebam ter ju mnogo ustrežnejše uokvirjalo. Navsezadnje povzroča nedopustitev nadomestnega materinstva v takih primerih dodatno neenakost, ki je utemeljena na socialni razslojenosti in je povezana z uresničevanjem pravice do družinskega življenja, ki jo štiti 8. člen Evropske konvencije o človekovih pravicah. Kompenzacija za nadomestno mater znaša od 10.000 do 30.000 ameriških dolarjev, lahko tudi več. Celotni stroški postopka, vključno s plačilom odvetnikov, agencije, klinike in zdravstvene oskrbe, znašajo dodatnih 45.000 do 60.000 ameriških dolarjev, k čemu je treba prišteti še stroške prihoda v tujo državo in bivanja v njej. Na koncu se torej izkaže, da pravo ne zmore preprečiti »nedopustnega« vsem, temveč predvsem tistim, ki si tega iz finančnih razlogov ne morejo privoščiti. S tem pa se ena njegovih osnovnih funkcij dodatno »sfiži« in bi bil že zato potreben vnovičen, tehtnejši razmislek o teh vprašanjih.

Za več informacij o nadomestnem materinstvu predlagam ogled naslednjih spletnih strani:

Grčija

Embryolab: Source of Life
[www.embryolab.gr]

Ukrajina

De La Vita Felice, Surrogate Motherhood Center [<http://mother-surrogate.com/>]
Glejte tudi forum:
<http://mother-surrogate.com/question/page7.html>

Velika Britanija

Seznam klinik je na voljo na SOTS (Childlessness overcome through Surrogacy)
[www.surrogacy.org.uk/ClinicList.htm]

ZDA

Kalifornija
Earthly Angles
[www.earthlyangelsconsulting.com]
Surrogate Alternative
[www.surrogatealternatives.com],
The British Surrogacy Centre of California
[www.britishsurrogacycentre.com]
Connecticut
North East Surrogacy Partnership LLC
[www.nespartnerships.com]
New Jersey
New Jersey Fertility Center [www.ivfnj.com/gestational-surrogacy].

ALEŠ ZOBEC

Poetični vrezi do mesa

Uroš Prah, *Čezse polzeči*, Center za slovensko književnost – Aleph, 2012.

»Kakšna bitja smo to, da bi samo malo ljubili,« se na nekem mestu v svojem prvencu sprašuje mladi pesnik Uroš Prah (1988), ko pa vendar »moja slina na moji koži ne diši kot tvoja slina na moji koži ali moja slina na tvoji koži.« Pesniško zbirko lahko označimo kar z njenim naslovom: je čezse polzeča. Z umetelno rabo jezika namreč vseskozi kaže čezse, onkraj samega zapisa kot motivnega popisa in dokončne pomenske zakoličenosti. Pesnik je – čeprav mestoma kar hermetičen – eksplíciten in svojega homoerotičnega poželenja ne skriva v megličastih skrivajskih višavah: naguban tič, drkanje, fafanje, fukanje, sperma ... Estetika in apologija teles(a) in telesnosti torej, ki je po eni strani brezkompromisno groba, a tudi nežna: »Prišel bi vanj. Najin sok bi se mu pocedil iz zadnjice. Ljubila bi.« Prah pravi, da je skušal z jezikom prodreti tja, kamor z jezikom ne more. Ne vemo, če je s svojim prvencem že »tam«, gotovo pa je vsaj na (eni izmed) poti ... pač, »tja«. Namreč: kako globok mora biti jezikovni, jezični vrez, da bo do mesa, je vprašanje brez dokončnega odgovora. Torej vprašanje, ki »zvezdnemu prahu« pušča, da gre svojo pot.

Ocena ★★★★★

Pogovor z Urošem Prahom

Tvoja pesniška zbirka bi se gotovo prilegala tudi zbirki Lambda ...

S tem se ne bi popolnoma strinjal ...

... namreč veliko tvojih pesmi je eksplicitno homoerotičnih. V Wildovi Sliki Dorian Graya reče slikar, da mu je šele srečanje z Dorianom omogočilo poustvariti svet, ki mu je bil poprej prikrit.

Mislim, da ta izjava nima veliko opraviti z mojo poezijo, lahko pa glede homoerotike povem tole: v knjigi gre predvsem za odnos med dvema telesoma, to pa je univerzalna stvar, ki ni vezana na spol. Slučajno so subjekti mojega poželenja pač fantje. Vendar s temeljnim doživetjem te poezije to nima prav dosti. Morda je bil moj pesniški *drive* z dejstvom, da sem gej, poudarjen v tej smeri – v še večji odločenosti, da raziskujem, kaj se dogaja z mojim telesom in s telesom drugega, kateri svetovi se razpirajo vmes. To je bil zagon zame kot pesnika, za pesmi same pa to ni bistveno.

In kako bi reagiral, če bi te kdo opisal kot gejevskega pesnika ali pa tvojo poezijo kot gejevsko poezijo?

Sem pesnik in sem gej. To dvojse seveda prepleta, ampak če rečeš gejevski pesnik, to izzveni kot glavna stvar, ki definira tisto pesništvo. Če že potrebujeva pridevnik, potem sem telesni pesnik. Sicer pa je razslojevanje intime politično dejanje, ki ga ponavljam še iz prejšnjega stoletja. Danes gre za to, da povsem neobreme-

njeno imenuješ subjekt svojega poželenja, v kolikor ga seveda poznaš, in ga s tem demistificiraš. Mislim, da je to čisto dovolj. Torej ne pretiravaš s tem, ne postavljaš tega v ospredje za vsako ceno. Take stvari večinoma počnejo slabši pesniki. S tem, ko tega ne postaviš v ospredje, inavguriraš svojo zmago.

»Priklenjeni na postelje / udobno trpimo.« Je to opredelitev sedanjosti?

Definitivno. V bistvu je celoten tretji sklop knjige analiza naše sodobnosti. Ta dvovrstičnica kar dobro povzema to, kar si o njej mislim. Mislim čakanje: čakamo, da se bo kaj zgodilo, sami pa smo precej nesposobni se zagnati v svet ali svet kot tak zagnati. Smo v krču časa. In s tem ni nič narobe. Res je, da nas to pogosto bremeni, vendar je to podobno breme, kot so ga tako ali drugače nosili mladi večine generacij pred nami. Razlika je predvsem v tem, da v našem času družbeno-politično gledano ni videti priložnosti, ki bi očitno čakala na nas. Zato mi čakamo nanjo. Večji del dneva sedimo in gledamo novice in nadaljevanke, igramo igrice, morda celo preberemo kakšno knjigo, morda celo kaj napišemo, če smo pridni, celo kaj, za kar potem dobimo neki droben honorar. Otroci konca zgodovine smo; čakamo torej, da se zgodovina znova začne.

Spremljaš lgbt-literarno-umetniško ustvarjanje? V eni štirivrstičnici omenjaš Allena Ginsberga.

Seveda. Sploh, ko sem bil nekoliko mlajši. Ko sem se še boril s svojo seksualnostjo, je bilo zelo

fascinantno brati avtorje, kot so Ginsberg, O'Hara, Kavafis, Genet ... in kajpak Brane Mozetič. Branje teh avtorjev mi je detabuiziralo gejevsko tematiko. Lažje sem se soočal z njo, hkrati pa je postajala vse manj pomembna. V začetnih pesmih sem zmeraj pazil na to, da spola slovnično nisem opredelil. Potem sem prvič naletel na takšno literaturo in jo z naslado prebiral med policami Mariborske univerzitetne knjižnice, sede na tleh, s skrčenimi nogami zakrivajoč erekcijo.

Tudi sam imam podobno izkušnjo. »Odkritje« Mozetiča in njegove zbirke Pasijon ...

... s čudovito naslovnico! Vreza-no, pospermato telo. Ranljivost telesa, izpostavljenost telesa ... to v teh letih zadane v črno. Nekatere moje pesmi, recimo *Plastenje*, so rasle natanko iz takega vzdušja. Raztelesenje telesa, neidentifikacija z lastnim telesom, zakrčenje telesa, ki skuša priti do sebe. Tu so korenine telesne poezije. Kasneje ranljivost sicer ostaja v jedru poezije, ampak se ne dozdeva več kot hendikep, temveč kot zaklad. Preko doživetja svojega ranljivega telesa do ranljivega doživetja drugega telesa in napetosti med dvema ... do sveta, ki se vzpostavi kot instanca med njima, in se nato napihne v kozmos. Tej strukturi sledi moja knjiga.

O prihodnosti pišeš: »jutri bo še slabše«.

Načeloma zrem sorazmerno pesimistično v oči zveri, ki je naša prihodnost. Hkrati pa mi je v lastni koži čisto lepo. Zadovoljen sem s smerjo, v katero rastem, morda preveč, to je od nekdaj moj problem. Čeprav kot večina mojih prijateljev nimam pojma, od kod bo prišel moj jutrišnji denar.

ROMAN KU HAR

Blišč in beda homoporok

David Valdes Greenwood, *Homo domesticus*:
Zapisi iz istospolnega zakona, prevedla Lili
Potpara, Modrijan, 2012.

Homo domesticus bi lahko bila še ena (avtobiografska) knjiga o radostih in tegobah partnerskega življenja, če je iz množice tovrstnih knjig ne bi reševalo dejstvo, da partnerstvo, o katerem govori, sestavljata dva moška. Čeprav se avtor knjige zaveda te svoje 'prednosti', je ne izkoristi na prvo žogo. To sicer ne pomeni, da svojo zgodbo na silo tlači v všečne heteronormativne okvire, pač pa jo, kot je dejal tudi v pogovoru za *Narobe*, dela politično tako, da jo predstavi kot nič posebnega. Davidova in Jasonova zgodba, iskrena, preprosta, tudi pocukrana in mestoma pretresljiva se tako vrti okrog klasičnih partnerskih vprašanj: od spoznavanja in prve zaljubljenosti do bolj ali manj uspešnega izogibanja z dolgočasnosti v partnerskem razmerju, ki se skorajda raztrešči, a ima na koncu vendarle ameriški hepiend. To je knjiga za prijeten konec tedna, ki jo brez strahu lahko podarite tudi svojim staršem.

Ocena

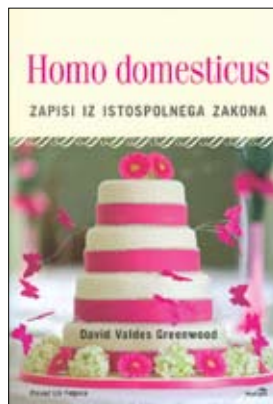
Pogovor z Davidom Valdesom Greenwoodom

Ob prebiranju vaše knjige sem imel občutek, da je v prvi vrsti napisana za splošno bralstvo, čeprav povsem uspešno nagrajuje tudi gblt-bralce in bralke. Se eni in drugi različno odzivajo na knjigo?

Knjigo sem pisal z glasom, po katerem sem poznan. Pred deseti mi leti sem namreč začel pisati kolumno z istim naslovom (*Homo*

Domesticus) za gejevsko revijo in namenoma sem se odločil za preprost, enostaven pogled v življenje neke osebe. Ciljal sem na humor in iskrenost, politiki pa dopuščal, da je vstopala v moje tekste tako, da sem istospolno partnerstvo obravnaval, kot da ni nič posebnega. Leta 2004 so me pri vodilnem lokalnem časopisu *The Boston Globe* povabili v skupino kolumnistov, ki v rubriki »Coupling« pišejo o svojih partnerstvih. S tem sem poleg svojih gblt-bralcev in bralk pridobil tudi splošnejše bralstvo. Tako je prišlo tudi do knjige: založnik, ki so mu bile vseč moje kolumne, me je prosil, naj popišem spomine na najino partnersko življenje. Tudi v knjigi sem obdržal enak ton pisanja kot v kolumnah, le v nekaterih poglavjih sem izpostavil stvari, ki so splošnemu občinstvu bržkone nove – na primer, v poglavju »Flirtaj, a ne šlataj!«. Knjige zagotovo ne razumem kot napisane za eno samo občinstvo, tako kot tudi ne obstaja ena sama gejevska izkušnja. In tudi če bi, to zagotovo ne bi bila moja.

Kar se tiče reakcij, so te podobne: tako splošni kot specializirani gblt-mediji so se na knjigo odzvali pozitivno. Še sanjalo pa se mi ni, kako bo ta knjiga blizu heteroseksualnim ženskam. Neki gejevski kritik je menil, da v knjigi manjka seksa, a to ni posledica tega, da bi želel ugajati določenemu občinstvu, pač pa bolj odseva mojo osebnost – preprosto se ne vidim v tem, da pišem o svojem seksualnem življenju. Knjiga je kot ena izmed redkih neakadskih knjig

o istospolnih porokah dostopna v javnih knjižnicah in tudi v šolah, tako da pogosto dobivam elektronsko pošto bralk in bralcev. Na primer, pisal mi je neki pakistanski študent, ki ni razkrit in je moral knjigo brati na skrivaj.

Svojo pripoved končate s posvojitvijo otroka. Kaj se je zgodilo potem, po koncu knjige? Kako je biti gejevski oče v homofobični družbi?

Kaj se je zgodilo potem? Zabavno vprašanje! Starševstvo je eno samo norenje: voziva jo v šolo, dogovarja se za skupne igralne ure, pomagava ji pri težavah s prijatelji, učiva jo vrednot, predvsem pa se vozimo po podežlju in iščemo igrišča, plaže in podobno. Ker živiva v zvezni državi, kjer istospolne poroke in družine niso zgolj legalne, pač pa tudi že nekaj običajnega, se nisva veliko srečevala s homofobijo. Sva del naše lokalne skupnosti, dobro naju poznajo na šoli in v resnici sva obkrožena z ljubeznivimi družinami – istospolnimi in raznospolnimi. S homofobijo se srečujeva bolj izven države: moja mama, ki ji plačujem njene račune in zato opravljam dve službi, je, na primer, glasovala proti istospolnim porokam v njihovi zvezni državi. Še vedno meni, da sva nemoralna, čeprav ima mojega moža in hčerko rada. Sicer pa se ljudje pravzaprav bolj spotikajo ob dejstvo, da vzgajava otroka, ki ni iste rase kot midva, kot pa ob kaj drugega.

Čeprav ton vašega pisanja ni zelo političen (a v družbi, kot je slovenska, je izdaja te knjige politično dejanje per excellence), se vendarle na kratko ustavite pri vpraša-

nju homoporok in queerovski kritiki politike, ki si prizadeva k pravnemu priznanju homoporok. Se vam zdi, da je gejevsko in lezbično gibanje v ZDA (in drugod) postalo preveč mainstreamovsko, ker želi vstopiti v institucijo, ki je, zgodovinsko gledana, vendarle heteroseksualna institucija?

Ne zdi se mi, da bi bilo gibanje preveč mainstreamovsko, ker zahteva pravno zaščito svojih partnerstev. Preprosto smo postali bolj praktični, saj je osnovni način, kako zaščititi skupne interese, še vedno vezan na zakonodajo o zakonski zvezi. Seveda se sprašujem, ali je primerno, da je poroka – pa naj bo homo ali hetero – tista, ki prinaša pravice in obveznosti, ki jih neporočeni nimajo. V idealnem svetu bi, po mojem mnenju, morale te pravice pripadati vsem, ne glede na poročni status.

Kako ste izvedeli, da bo vaša knjiga prevedena v slovenščino, v jezik države, kjer zakonodaja ne dopušča ne istospolnih porok ne skupnih posvojitve?

Bil sem v službi in nekomu sem moral na hitro poslati naslovnico knjige *Homo Domesticus*, zato sem sliko naslovnice poiskal na Googlu. Eden od zadetkov, ki sem ga dobil, je bila slovenska naslovnica knjige z belo in roza torto. Prej za to sploh slišal nisem, saj me založnik o tem ni obvestil. No, nekaj tednov pozneje je po pošti prišla pošiljka s slovenskimi knjigami. Če bo knjiga gejevski in lezbični skupnosti v Sloveniji v podporo in spodbudo, splošni publikli pa bo ponudila vpogled v življenje gejevskega para, potem je to odlično.

ANDREJ ZAVRL

O življenju in drugih rečeh

Katarina Majerhold, *Živeti*, Študentska založba, 2012.

Filozofsko-esejistična knjiga Katarine Majerhold spada v tradicijo obravnav velikih filozofskih vprašanj – prijateljstva, sreče, vrline, dobrega, ljubezni, resnice, svobode, lepote. Pa tudi seksualnosti in homoseksualnosti; no, saj ne pravim, da tu ne gre za velika filozofska vprašanja.

Majerhold začne s prijateljstvom, ki ga zastavi kot nasprotje neoliberalističnim načelom koristi, moči, in užitka posameznika in posameznice – torej individualne koristi. Prijateljstvo, na drugi strani, naj bo brez kakršnegakoli preračunavanja. Zanimive so tudi obravnave ljubezni (od trubadurjev do postmoderne sotočne ljubezni) in seksualnosti, ki jo Majerhold začne s tezo, da je v naši družbi preveč seksa in da ga je obenem premalo. Nato poda zgodovinski pregled konceptov seksualnosti, kjer je še sploh intriganтно vprašanje, ali bi Adam in Eva seksala, tudi če ne bi bila izgnana iz raja.

Če se »filozofski« komu zdi sinonim za zatežen, vas bo Majerhold prepričala o nasprotnem, če pa se vam Sullivan (ki je označen za filozofa, kar najbrž ne drži povsem) in Paglia zdita problematična, opozarjam, da se avtorica kar dosti sklicuje nanju. Opozoril bi še, da v poglavju »Homoseksualnost in multikulturalizem« drugi pojem ostaja precej v ozadju in da lastninjenja žensk (»Beauvoirjeva, Paglijeva, Listerjeva«) v takšnih študijah ne bi smelo biti, saj gre za hočeš nočeš več kot le slogovno oziroma lektorsko vprašanje.

Ocena ★★★★★

MATEJ REPIČ

Bolje govoriti kot molčati

Mohamed Šukri, *Goli kruh*, prevedla Mohsen Alhady in Margit P. Alhady, Center za slovensko književnost, 2012.

Šukri nas s svojim knjižnim prvencem popelje v Maroko, natančneje v Tanger. Svoje čase je bilo mesto zahodnjakom znano kot meka vsakovrstnih prepovedanih užitkov. Vanj so zahajali tudi mnogi homoseksualni pisatelji: Paul Bowles, Tennessee Williams, Jean Genet, William Burroughs, Allen Ginsberg, Truman Capote, Gore Vidal ... Šukrijevo avtobiografski roman nas vodi skozi svet številnih tabujev, kot so prostitucija, fizično in psihično nasilje, detomor, kulturna diskriminacija, alkoholizem, posilstvo, izkoriščanje mlade delovne sile, fašistoidni patriarhat, brezdomstvo, delinkventnost, zloraba, lakota, tihotapljenje, smrt ... Skozi opise krute realnosti, ki jih Šukri opisuje skoraj faktografsko, pa vendar nenatančno, zmedeno in brez izrazitega slogovnega razkošja, bliskovito, da pripoved obvisi nekje med grozo, šokantnostjo in strahom, nam postane jasno, da Šukri svoje življenjske zgodbe ni želel ali mogel zapisati drugače, delovala bi namreč lažno in to tam, kjer ne sme biti laži, estetsko, kjer je pisatelj videl grozo, in poetično, kjer je bilo konfužno. Nasilje, ki je osrednja os romana, nas vodi skozi celotni *Goli kruh*. Šukri opisuje nasilje, storjeno nad njim, hkrati pa z globoko refleksivnostjo opisuje nasilje, ki ga pisatelj sam izvrši nad drugimi. Refleksivnost pisatelja pripelje do popolne iskrenosti z bralcem, saj ta svojih dejanj niti ne poskuša opravičevati ali zanikati, pač pa mu roman služi kot terapevtsko sredstvo izpovedi, kakršnakoli naj že bo. Roman tako že postane obsodba nasilja in ga premaga, hkrati pa pomeni upor družbi, ki si pred takšnimi dejanji zatiska oči.

Ocena ★★★★★

ANDREJ ZAVRL

Kaj ostane od vseh bolečin?

Aldo Busi, *Seminar o mladosti s Seminarjem o starosti*, prevod Dean Rajčič, Cankarjeva založba, 2011.

Aldo Busi (1948), ki velja za enega najprovokativnejših in najplodovitejših, če že ne evropskih, pa vsaj italijanskih gejevskih piscev, čeprav zavrača simplistične oznake, kot je po njegovem lahko tudi »gejevski pisec«, v svojih besedilih homoseksualna dejanja pogostokrat predstavlja kot normativno vedenje. Tudi Busi sam je že večkrat poskrbel, da se njegov sloves kontroverzne medijske pojave dobro ohranja – znani so na primer njegovi televizijski nastopi, kjer se je pojavil v preobleki, izražal kontroverzna stališča ipd. Potem ko je pri štirinajstih letih razkril svojo homoseksualnost in bolj ali manj zbežal iz rojstnega mesta, je delal kot natakar v Milanu in nato živel v različnih evropskih mestih, se naučil jezikov in prevajal. Njegov prvenec, *Seminar o mladosti*, je doživel mnoge predelave in natis, vsega skupaj je vanj vložil več kot štirideset let dela. Slovenski prevod je nastal po (za zdaj) zadnji različici iz leta 2010. V napol avtobiografskem *Seminarju o mladosti* se Barbino, mladenič iz severne Italije, v osmih epizodah potika po Italiji, Franciji in Angliji ter se zapleta in odpleta z moškimi in ženskami (ni rečeno, da ne tudi seksistično in mizogino), čemur je dodan še *Seminar o starosti*, nekoliko melanholičen pogled nazaj, na mladost. Sodobna klasika.

Ocena ★★★★★

ROMAN KUHAŘ

V kuhinji in spalnici

Darja Zaviršek, *Od krvi do skrbi*, Aristej, 2012 / Ivan Bernik in Irena Klavs, *Spolno življenje v Sloveniji*, Aristej, 2011.

Naključje je hotelo, da sem sočasno bral obe knjigi in izkazalo se je, da skupaj rišeta enotno zgodbo: Zaviršek pojasnjuje, kaj se dogaja v naših kuhinjah, Bernik in Klavs pa pokažeta, kaj se zgodi, ko v kuhinji ugasnemo luč in se odpravimo v spalnico.

Knjiga Darje Zaviršek, v kateri boste našli vse – od statističnih podatkov do socioloških teorij in anekdotičnih zapisov – je pravzaprav intelektualno jedno zavrnjenega Družinskega zakonika. Avtorica v vsebinsko bogatem besedilu analiza različne pojave oblike socialnega starševstva in pokaže, da fenomen ni tako nov, kot se morda zdi. Prav zato je pravni zaoznanek za družbeno realnostjo še toliko bolj nerazumljiv ... a tudi ta paradoks ne ostane nepojasnen, saj avtorica kritično dekonstruira diskurze, ki se napajajo v biologiji in ideologiji krvi – in prav ti deli razprave so najbolj inspirativni.

Knjiga Ivana Bernika in Irena Klavs temelji na ogromni bazi statističnih podatkov, kar je ponavadi garancija za neskončno dolgočasne knjige – a tokrat je to daleč od resnice. Avtorjema uspe podatke podajati v zmerenih dozah, okrog njih pa zgradi pretanjeno pripoved o družbeni konstrukciji spolnosti, v katero se bralec ali bralka nehoti ves čas umešča in išče svojo lastno »normalnost« – avtorja se namreč definiciji te pametno izogneta. Že res, da v knjigi ne boste izvedeli prav veliko o spolnih navadah homoseksualcev, a že to, da v delih, kjer so homoseksualci omenjeni, ni nobenih terminoloških »felerjev«, je za isto spolno usmerjenega bralca ali bralko pravo olajšanje.

Ocena ★★★★★

V GLEDALIŠČE HODI (IN DRAMO ZGANJA)
ANDREJ ZAVRL.

Živela lenoba!

Nebojša Pop Tasić, *Salto mortale*, režiser, avtor lutk, scenograf in kostumograf Silvan Omerzu, Lutkovno gledališče Maribor, 2012.

Nastopita Lovec Gracchus, ki žrtve polovi, in Smrt, ki jih pokonča. A to se v tem mestu ne bo zgodilo, ne pod tem županom, saj oba prišleka zapodi iz mesta in smrt je samo še neboljena pregnanka. V Mestu nesmrtnih vladajo križanci med živalmi in avtomati, ki pojejo, plešejo, seksajo, trgujejo s prekajenimi joškami, možgani itn. Smrtni grehi, skratka. Vendar brez smrti. Celo samomorilec vsako jutro zaman binglja z drevesa, upajoč na konec, ki ga ni. Le Lenuh kvari zabavo, Lenuh nič ne dela in se ne vključi v vsesplošno idilo. Zato nastopi medicina, ki ga razstavi in spet na novo sestavi po pričakovanjih družbe. Lenuh postane marioneta (dobesedno, seveda, saj gledamo lutke), a obenem se izmuzne iz okvira sveta meščanov, njegov veliki skok, *salto mortale*, pa uspe priklicati smrt, malo, nežno smrt, ki pride ponj. Predstava želi biti filozofsko premišljevanje o umetnosti umiranja in smrti, o prepletanju mrtvaškega in vidovega plesa in je lahko interpretativno plodna, vendarle pa je gledališko nekoliko nevznemirljiva, saj je vsaj mene preveč spominjala na poslušanje radijske igre s par ilustracijami.

Ocena

Pandur, ponovitev

Evripid, *Medeja*, režiser Tomaž Pandur, HNK Zagreb, Dubrovniške poletne igre in Pandur. Theaters, 2012.

Pandurjeva estetika je vsekakor značilna in prepoznavna, in zlahka bi jo označili za gejevsko-kempovsko (navkljub vsej PR-ovski poduhovljenosti), kar moramo, glede na to, kje živimo, zelo pozdraviti. Se pa po drugi strani zdi, da ne glede na to, katero predstavo gledamo, pri tem režiserju že deset let gledamo eno in isto. Medeja? Ena temeljnih podob zahodne mitologije? Lahko bi bilo tudi karkoli drugega. Tomaž Pandur resda pravi, da režiser celo življenje dela eno predstavo, ampak ali ni morda tega vzel preveč dobesedno? Saj ni brez domišljije, saj ni neduhovit, saj ni dolgočasen, saj ni neslikovit, ampak ponavlja se, in to zelo ... preveč. Nekatere domislice smo v prav enaki izvedbi videli že v kakšni njegovi drugi predstavi: npr. skupinsko prekrizanje nog, rezanje zelenjave, slamo, značilne kostume in – seveda – paradiranje mladih, golih, lepih, razgaljenih moških teles. Tudi prav.

Ocena

Gledališko samoizpraševanje

Re-/de-/konstrukcija: Razredni sovražnik, avtor koncepta in režiser Borut Šeparović, Mladinsko gledališče, 2011.

Originalna uprizoritev *Razrednega sovražnika* (režiser Vito Taufer), ki ga ta predstava re-/de-/konstruira, je nastala leta 1982 v istem gledališču in velja za antologijsko in v nekaterih pogledih neponovljivo. Kako se jo (spet) lotiti? Šeparović to počne z nešteti postopki razgradnje, komentiranja, ponavljanja in reflektiranja. V prvem delu predstave gledamo video posnetek izvirne predstave in njeno hkratno ponavljanje v živo na odru (jasno, z mnogimi potujitvenimi primesmi). Potem pride znamenita scena popolnega uničenja učilnice, nakar dolgo razpravljanje igralcev (tistih, ki so bili tudi v prvi postavitvi, in drugih, ki igrajo tiste, ki so bili) o predstavi, gledališču itn., ki prepleta vloge ter prvotne in sedanje igralce. Zadnji del je namenjen premisleku o možnostih političnega gledališča in o političnih spremembah nasploh (pomembno vlogo ima ironizacija Žižka in nekaterih njegovih odmevnejših nastopov). Vsekakor gre za predstavo, ki ji poševnice v naslovu zelo ustrezajo in ki ljubiteljev vsemogočega navzkrižnega sklicevanja ne bo pustila zdolgočassenih.

Ocena

Vile in vilinci

William Shakespeare, *Sen kresne noči*, režiser Damir Zlatar Frey, SNG Drama Maribor, 2012.

Precej skrajšano/prirejeno različico Shakespearove poročne komedije zmešnjav iz kraljestva vilinskih bitij je Zlatar Frey postavil v bleščeč spektakelski svojevrsten muzikal z mnogimi odrskimi efekti, ki jih na odrih ne vidimo prav pogosto. V tem smislu je predstava prava paša za oči. Za ušesa žal nekoliko manj, saj je ozvočenje precej slabo, zaradi česar se peti deli slabo razumejo. Vlogo Spaka igra (ves čas lebdeča in pojoča) Maja Keuc, vloge ženskih (kot pri izvirnih elizabetinskih postavitvah) igrajo moški, kar pa večkrat počnejo na način, ki se ga ne bi sramovale niti najboljše kraljice preobleke. Ne manjka niti tisti najbolj nujni in klasični element vsakega *drag šova* – snemanje lasulje, ki opozarja na performativnost vsega možnega. Kakor vsaka prava ljubezensko-erotična komedija tudi Shakespearove ure sničujejo (čeprav le na odru) potlačene erotične fantazije, preizprašujejo vsakovrstne normativnosti in ponujajo pokuk v svet (čeprav samo začasen in omejen z odrskimi konvencijami), ki bi lahko bil drugačen. Vsaj do epiloga.

Ocena

Blišč »sprevrženega«

Somrak bleščavih sprevrženec: apokalipsa, Teater Tiffany, 2012.

Vsake toliko časa se koordinate prostora in časa, vzporednih vesolj in oddaljenih galaksij staknejo na posebej bleščav in obenem somračen način. Takrat lahko za nekaj kratkih trenutkov ugledamo bitja, ki se zdijo zelo drugačna od nas, a so v resnici del nas, bolj ali manj potlačen del vsakega od nas. V kabaretu *Somrak bleščavih sprevrženec* nas tako obiščejo mrtvi in nemrtvi, živi tudi, svobodno zvezani fantje in ulete fantazije, kraljice, Kristusi (»personal Jesus«) in Marjetke z avstrijskih pogorij. Takšna bitja se prikažejo samo v mraku, še raje v somraku, in čeprav bi jih marsikdo imel za sprevržene, v resnici prihajajo kot odrešitelji in odrešiteljice vseh nas. Greh, ki nas ga morajo odrešiti, pa je zatrtost. S svojimi pripovedmi in podobami nam namreč odpirajo skrinjice, ki jih sami najraje zaklepamo s prav posebnim ključem. Ali pa – seveda – tlačimo v podzemlje in subkulture.

Ocena

Terapija dobro dene

Terapija, režiserka Tamara Dervišević, 2012.

V prostoru skupine za samopomoč se znajde šest nelagodnih posameznikov in posameznic. In kakšna steklenica alkohola. Pa kljuka se polomi. Torej so bodoči duhovnik, kompulzivni babjek, čisto zmešana pesnica, blondinka (z vsem, kar v ljudskem humorju to pomeni), hladna poslovница in čefur obsojeni na družbo drug drugega. Brez terapevte. Kakor se za pravo komedijo zapletov spodobi, nihče ni čisto to, za kar se predstavlja, in zato ni presenetljivo, da ob nelagodju do drugih izkazujejo tudi precejšnje nelagodje do samih sebe. Saj, zato pa so prišli na terapijo. Čeprav najprej vsak zase misli, da je boljši od drugih, se na koncu izkaže, da je bila skupina izoblikovana smiselno in da imajo člani in članice več skupnega, kot bi na začetku radi priznali.

Postavitev temelji na komičnih dialogih, ki so zabavni in včasih sladko-grenki, razplet pa je pravi beadle-blairovski preobrat, ki deluje v smislu predstav za dobro počutje. Iz skupnosti za skupnost – *Terapija* je pravo zdravilo.

Ocena

Samotni moški

Bernard-Marie Koltès, *V samoti bombaževih polj*, režiser Ivica Buljan, Mestno gledališče Ptuj, Mini teater Ljubljana, Novo kazališče Zagreb in Maribor 2012 – EPK.

Junjske izvedbe predstave *V samoti bombaževih polj* (ljubljanska premiera je načrtovana za jesen) so bile postavljene v ogromno tovarniško halo v Kidričevem, ki bi bila skoraj lahko resnično prizorišče izmenjave, ki se zgodi pred nami. Pri Buljanu smo že vajeni, da čustva iz moških bruhajo s silo, večkrat skozi nasilje in v tej predstavi gre za še eno od variacij na to temo. Ko se v halo v starem mercedesu pripelje Kupec (Robert Walzl), se spopad z Dilerjem (Marko Mandić) lahko začne. Spopad med osebama pa se odvije preko dialoga (ki je tako rekoč filozofski traktat), z besedami, ki v divjem ritmu niti malo ne predahnejo in za katerimi trdno stoji telo, za njim pa želja. A želje ni mogoče kar tako enostavno opredeliti, kaj šele izreči. Kaj ponuja kupec, kaj trgovec? Zakaj se tako privlačita in odbijata obenem? Zakaj sta si tako blizu in vendar neznansko daleč? Odgovor je v znoju, blatu in med sencami. In kratkih, seve (pri)silnih poljubih in ravsanju. Prav gotovo pa tudi v vseh nešteti niansah, zgodovini, zapletih in užitkih, ki določajo odnos med prostitutom in stranko ali pa med osebama, ki iščeta seksualno potešitev v samoti polj, parkov, železnic ali tovarniških hal.

Ocena

S kavljev pod giljotino

George Büchner, *Dantonova smrt*, režiser Jernej Lorenci, Mladinsko gledališče, Mestno gledališče Ptuj in Maribor 2012 – EPK 2012.

Zgodovinski Georges Danton (1759–94) je bil izjemen govorec in eden najpomembnejših ljudi začetka francoske revolucije. Takrat je opravljal tudi najvišje funkcije v novi republiki. Bil je Robespierrov zaveznik, a se je kasneje uprl njegovemu radikalizmu in krutosti revolucionarnih sodišč. Za revolucijo gre, a Lorencijeva postavitev *Dantonove smrti* (1835) se še zdaleč ne ustavi pri kakšnem pedagoškem ponazarjanju revolucije in njenih notranjih trenj. Obračun med Dantonovim krogom in Robespierrom, ki ga kot blazno krepostnega in krepostno blaznega pezdetka inspirirano uprizori Blaž Šef, je spopad z nikoli do kraja enoznačnim razpletom. Tudi Robespierrova zmaga ima kratko sapo: kmalu po tem, ko Danton (Matija Vastl) in njegovi s kavljev odplešejo v smrt, ostane brez glave tudi klavec sam.

V smislu preizpraševanja (vprašanj o življenju, morali, smislu in etiki) so tudi mnogi potujitveni postopki, ki prežemajo predstavo. Torej: ves čas se igramo revolucijo in igrali se bomo toliko časa, dokler revolucija ne bo odigrala nas.

Ocena

Džizs!!!

Tim Rice, Andrew Lloyd Webber, *Jesus Christ Superstar*, režiser in koreograf Mykal Rand, Bronowski Productions (Festival Ljubljana), 2012.

Na predstavi o superzvezdniku Jezusu Kristusu se je v Križankah zgodil čudež; čudež, ki je čisto v sozvočju z verskimi čudeži nasploh: zgodi se zamaknenje in izgubi se stik z resničnostjo. Nisem še namreč doživel, da bi tako slabe predstave doživljale tako ekstatične stoječe ovacije. Sploh v prvem delu ni bilo mogoče verjeti, da je predstava JCS lahko tako cenena in tako na hitro skupaj zmečkana (obenem pa si organizator upa naviti takšne cene za vstopnice!). Scenografija obup, rekviziti obup biblijskih razsežnosti, kostumi prav tako. Nekateri »efekti« niso bili čisto nič nad kvaliteto ta zadnje amaterske predstave. Režije in koreografije ni bilo. Zdelo se je, da smo na vaškem koncertu kakšne še posebej zavzete krščansko-rockovske skupine. Edino, kar je treba izločiti, je osvetljava, ki je dosegla nekaj sublimnih učinkov, in petje, ki tudi ni bilo posebej slabo. Šele v drugem delu se je stvar nekoliko izboljšala, malo več je bilo kostumske domišljije, več mizanscenske fantazije, spektakla in celo kakšen kempovski drobci. Ah, morda pa vendarle ni šlo za čudež, ampak za škandal – in to pri vsestransko tako neizčrpnem mitu, kot so zadnji Kristusovi dnevi, in pri 2000-letni umetnostni zgodovini ter njenih neštetih referencah. Poleg tega pa še pri temi muzikala, ki je po svoje kar subverzivna: rojstvo mita in vsesvetovne jebe iz duha moralistične in megalomanske blodnjavosti.

Ocena

Nekatere živali so enakopravnejše

George Orwell, Andrej Rozman Roza, *Živalska farma*, režiser Vito Taufer, Lutkovno gledališče Ljubljana, 2012.

Orwellov roman *Živalska farma* (1945) je sprva veljal za kritiko stalinizma, a se je zelo kmalu izkazalo, da je alegorija precej splošnejša. V Rozini priredbi za ljubljansko Lutkovno gledališče je ta splošnost ostala, a so jo posamezne domislice naredile še prav posebej srhljivo slovensko. Pred nami se odvije slovenska zgodovina v kratkem, od Vodnika do sodobnosti, od revolucionarnega prevzema oblasti do montiranih procesov, od dovoljenih sanj do jutrišnjega dne. Kaj se torej zgodi, ko revolucionarna množica (živali na kmetiji) odstavi tirana (kmeta) in prevzame oblast? Nič kaj dosti, bi lahko rekli. Pojavi se novi tiran (prašič Napoleon), in to iz te iste množice revolucionarnih tovarišev. Pri pohodu na oblast se posluži vseh znanih strategij, predvsem ustvarjanja notranjih in zunanjih sovražnikov ter odstranjevanja bivših, manj pokvarjenih sodelavcev (prašiča Kepce). Pravila se lahko napišejo na novo ali priredi jo, a zmeraj se na eni strani najde neki prasce, ki bo vse skupaj zlorabil, na drugi pa tisti, ki bodo pri tem nasankali. Za drugo revolucijo pa zmanjka energije. In posameznikov ter posameznic, ki bi jo še lahko izpeljali.

Ocena

Politika spola/teksta

Choderlos de Laclos, Christopher Hampton, *Nevarna razmerja*, režiser Aleksandar Popovski, SNG Drama Maribor, 2012.

Laclosov roman iz leta 1782, ki ga je Hampton dvesto let pozneje priredil za oder, lahko beremo na več načinov – kot, recimo, podobno sprevržene (?) aristokratske družbe tik pred francosko revolucijo ali pa kot intimen spopad med glavnima protagonistom in protagonistko. Vsekakor je film v zvezdniški zasedbi (John Malkovich, Michelle Pfeiffer in Glenn Close) iz leta 1988 roman naredil za svetovno slavnega. Kako se je nevarnosti razmerij lotila gledališka postavitev v Mariboru? Krasno. Uprizoritev izkazuje inspiriranega režiserja, ki s svojim delom uravnoteži tudi nekatere nekoliko šibkejša igralske prispevke. Scenografija in kostumi, glasba in projekcije tvorijo zelo zanimivo celoto, ki je obenem (kvazi)historična in sodobna ter – še posebej s potujitvami (vse to je gledališče) – deluje večravninsko in mnogopomensko. Zelo pohvalen je tudi poudarek na vlogi spola kot temeljnega gibala na vseh nivojih človeškega bivanja, ki ga ostro zarisuje markiza de Merteuil; ta vidik bi morda, s kakšno dodatno intervencijo, lahko še zaostri. Nasploh pa je boj s plesi nadvse natančna demonstracija prepleta seksualnosti in tekstualnosti. Torej – vojna!

Ocena

Drsenje pomladi

Hommage à Stravinsky, koreograf Edward Clug, Balet SNG Maribor & EPK, 2012.

Clugova počastitev Igorja Stravinskega (1882–1971) ima dva dela, v prvem na glasbo Boruta Kržišnika *Pesmi iz obdobja parjenja* gledamo zanimiva izvajanja poslovnicev in poslovnice, ki na hecen način spominjajo na živali v vseh svojih paritvenih protokolih in napihovanjih. Drugi del, *Posvetitev pomladi* (1913) na glasbo Stravinskega, pa je še toliko bolj navdušujoč. Vsaj zame je ta reinterpretacija *Posvetitve* povsem zasenčila prvi del. Tukaj si je Clug v drugi polovici domislil drsljiv oder in ga dodobra izkoristil. Ko oder enkrat zalije voda, se namreč začne drsenje po mokrih tleh, še posebej balerine v elegantno sedečem položaju po odru drsijo kakor kakšne poetične ladje, zaključni prizor pa je sploh impresiven. Zanimiv premik od veličastnega poloma Nižinskega ob prvi postavitvi do Clugovega uspeha sto let pozneje.

Ocena

LUKA PIERI

Kotlar, Krojač, Vojak, Vohun (Tinker Tailor Soldier Spy)

Zapleten vohunski film, ki zahteva brezpozorno pozornost. Ob prepletanju šifer, prihodov, odhodov, nadutih pogledov in obrazov, ki jih obliva mrzel znoj, se ni težko zvesti, toda splača se potruditi. Režiserjevemu matu se ne moremo izogniti, lahko pa v njem zelo uživamo, če se pustimo voditi skozi igro.

Produkcija: VB/Francija/Nemčija, 2011
Scenarij: Bridget O'Connor, Peter Straughan
Režija: Tomas Alfredson
Igrajo: Gary Oldman, Colin Firth, John Hurt, Mark Strong

Šved Tomas Alfredson se je uveljavil na mednarodni ravni s srhljivko *Vampirski ljubezen* (n-ti primer bedastega slovenskega naslova) po romanu Johna Ajvida Lindqvista, ki je zaradi izvirnega obravnavanja bolj ali manj obrabljene tematike znova obudila bistvo vampirske zvrsti. Dokler Američani niso posneli svoje priredbe (*Spusti me k sebi*, 2010). Njegova izjemna vizionarska žilica pride spet do izraza v ambicioznem trilerju o britanskem vohunstvu med hladno vojno, ki temelji na romanu Johna le Carréja.

Upokojeni agent obveščevalne službe George Smiley (neverjeten Gery Oldman) mora razvozlati tesno zamotano mrežo zarot in prevar ter se dokopati do dvojnega agenta, ki naj bi obveščal Sovjetsko zvezo in ga je zavohal že odstavljeni direktor Kontrola (John Hurt). Kdo je izdajalec? Vsak je lahko osumljenec v množici namigov in zabrisanih sledi.

Leta 1979 je BBC že predvajal miniserijo po le Carréjevi knjigi (ki izhaja iz dogodkov ob razkrievanju petih britanskih dvojnih

agentov med drugo svetovno vojno, ko je avtor delal za MI6), Alfredson pa z neverjetno natančnostjo prenese zapleteno zgodbo na veliko platno. Opira se na odlično zasnovan scenarij, ki skrajno učinkovito zajame bistvo knjižne predloge, ob tem pa lahko računa na elito britanskega igralsstva.

Film zahteva neprekinjeno pozornost, saj niza in prepleta podatke, poglede, kretnje in detajle, ki imajo bodisi očiten bodisi skrit pomen. Napetost filma se stopnjuje ob občutku nelagodja, tesnobe prej kot frenetični akciji, na kakršno so nas navadili sodobni ustvarjalci. Odvija se kot njegova osrednja prispodoba, partija šaha, pri kateri analitični Smiley nalepi slike ključnih akterjev na figure.

Mark Twain je pravil, da so besede samo naslikani plameni – pravi ogenj so pogledi. In to je predvsem film pogledov – živčnih, hinavskih, ošabnih, vdanih, zvestih, ljubečih, nostalgičnih, zaskrbljenih, ranjenih, prizadetih, ponosnih ... Pogledov, ki bi lahko sami pripovedovali zgodbo in zaplete njenega večplastnega jedra. Jedro filma pa so seveda dialogi, čeprav v njem ne manjkajo zasledovanja, begi, streli in skrivanja. To je torej film naslikanih besed, ki vsiljivo in zahrbtno nadomeščajo dejstva – skladno z vzdušjem hladne vojne. Prežema ga skoraj klavstrofobično, paranoično vzdušje, ki ga mojstrsko vzbudi fotografija Hoyta Van Hoyteme. Temu primerna je tudi upodobitev mest, kjer se zvrstijo ključni dogodki (Budimpešta, London, Istanbul, Pariz), ki so si srhljivo podobna – hladna, mračna, brezosebna.

Atmosfera, ki jih Alfredson in Hoytema naslikata, so pomembne za razumevanje notranjih konfliktov likov in njihovih odnosov. In ker

smo na začetku 70. let, so prav sporna skrivna razmerja najmanj jasna. Tu so besede najbolj skope (razmerja so kot tajna sporočila, ki se podajajo v šifrah), pogledi najbolj dvoumni.

Zanimivo je, da sta scenarista namenjala eno od razmerij v knjigi v homoseksualno (interpretaciji pa prepustila razmerje, ki je v knjigi očitnejše). Odločitev ni samo praktična, temveč tudi zgodovinsko umestna. Film si ne more privoščiti poglobljanj v ozadje posameznih odnosov, zlasti ko gre za varanje soproga ali bolečo razvezo. Toda neprizanesljivost vohunskega poklica pride do izraza z uvedbo homoseksualnega lika, za katerega vemo, da mora biti posebno previden pred šefi (in seveda pred sovražnikom zaradi morebitnega izsiljevanja), in lahko v nekaj kadrih izrazi občutek nemoči, kot bi ga tisti, ki so morali skrivati razmerja iz političnih razlogov, ali tisti, ki jih niso bili pri-

ljeni skrivati, a so vseeno trpeli zaradi neusmiljenega poklica.

Daleč od tega, da bi *Kotlarja* zato uvrščali med filme z gejevsko tematiko, ampak kljub bežnim namigom je to v filmu s toliko različnimi podzgodbami pomemben dodatek, ki kaže na dejstvo, da je imela britanska tajna služba že takrat nemalo homoseksualnih uslužbencev, ki so bili samski – vsaj uradno – in zato čustveno osredotočeni in zanesljivi. Mimo grede, le Carré, ki se je strinjal s spremembo v scenariju, je bil s temi vidiki dobro seznanjen; tudi med takratnimi marksisti v študentskih in intelektualnih krogih je bilo veliko homoseksualcev, npr. v tajnem društvu študentov Cambridge Apostles, katerega člani so bili tudi vohuni, na katerih temelji njegov roman (o njih je BBC leta 2003 produciral odlično miniserijo *Cambridge Spies*).

Ocena ◆◆◆◆◆

J. Edgar

Produkcija: ZDA, 2011
Scenarij: Dustin Lance Black
Režija: Clint Eastwood
Igrajo: Leonardo DiCaprio, Armie Hammer, Naomi Watts, Judi Dench

Medtem ko je oče računalništva Alan Turing (glej str. 47–49 v tem *Narobe*) postajal ključni akter v poteku druge svetovne vojne, je J. Edgar Hoover spreminjal FBI v vodilni obveščevalni organ ZDA. Eastwood prikaže njegovo zgodbo od vzpona ob preganjanju komunistov in drugih radikalcev, navezanosti do pomočnika Tolsona, ki mu je bil zvestejši, kot je Hoover sebi, vdanosti gospodovalni materi, ki mu da jasno vedeti, da bi raje imela mrtvega kot pa homoseksualnega sina, vse do vrhunca kariere, uvedbe registra prstnih odtisov in neizbežnega propada. Eastwood se je že izkazal za izjemnega režiserja, ampak Blackov scenarij mu očitno ni sedel. Black je že z *Milkom* dokazal, da ima izrazit čut za poglobljanje v čustvene vidike svojih likov, in prav prizori med Hooverjem in Tolsonom so najsolidnejši (nelagodje ob spogledljivih damah, besni prepir, ko Hoover razkrije načrt o poroki, pogovori na stara leta). Toda pripovedni duh razvedeni ob hladnosti zgodovinskih dogodkov. V veliki meri tudi zato, ker je Eastwoodova režija prepočasna, pompozna, nezavzeta. Moteča je tudi ogabno neprepričljiva maska. Film sicer ponuja dobre iztočnice in vzporednice z današnjim časom, je tudi gledljiv in zanimiv, vendar brez duše.

Ocena
LUKA PIERI

Melting Away

Produkcija: Kanada/Izrael, 2011
Scenarij: Billy Ben-Moshe
Režija: Doron Eran
Igrajo: Chen Yani, Ami Weinberg, Limor Goldstein

Shlomo in Gallia ugotovita, da je njun najstniški sin Assaf gej. V poduk ga brez milosti zabrišeta iz hiše in mu tako uničita možnosti za nadaljnje šolanje in spodobno življenje. Štiri leta pozneje mati s pomočjo detektiva poskuša najti izginulega sina, ker mu hoče sporočiti, da njegov oče umira za rakom. Toda Assaf, ki zdaj že vrsto let nastopa kot lepa transdiva v klubu svojega fanta, se je preimenoval v Anno, detektivu pa zatrdi, da nikoli več noče imeti opravka s starši. Pa vendarle kri ni voda, zato se Anna spet preobleče, tokrat v medicinsko sestro in kot zunanja negovalka v službi zavarovalnice redno obiskuje umirajočega očeta v bolnišnici. Kot ženska poskuša z njim vzpostaviti vez, ki je nikoli nista imela. Ne prepozna je niti lastna mati in prvi, ki mu zazvoni opozorilni alarm, je šele Annin ogorčeni brat. Film, ki se začne kot detektivka, se na sredini spogleduje z dramo in s trilerjem, v katerem se napoveduje škandalozno razkritje spolne identitete, konča pa se kot melodrama z vonjem po pravljici. Kajti tik pred očetovo smrtjo in tudi koncem filma gledalec dobi namig, da je oče bržkone že ves čas vedel, da je Anna njegova izgubljena in ponovno najdena hči.

Ocena
SUZANA TRATNIK

Circumstance

Produkcija: Francija/ZDA/Iran 2011
Scenarij in režija: Maryam Keshavarz
Igrajo: Nikohl Boosheri, Sarah Kazemy, Reza Sixo Safai

Atafeh in njen brat Mehran sta odrasčala v privilegirani iranski družini, ki ji niso bile tuje vrednote, kakršne so glasba, umetnost in intelektualna radoživost. Atafeh sanjari o slavi in avanturističnem življenju in z najboljšo prijateljico Shireen drzno raziskujeta teheransko podzemlje zabave, odločeni, da bosta počeli to, kar prija njima, ne okolju. Ko se Atafehin brat Mehran vrne z rehabilitacije, nekdanjo odvisnost od drog in vadbe klavirja zamenja z verskim fanatizmom. Medtem imata Atafeh in Shireen zaradi nočnega življenja težave s policijo, skrivati pa morata še svoje prepovedano razmerje. Da bi si vendarle ostali blizu, se Shireen poroči z Atafehinim bratom. Sestajata se na skrivaj in sanjari, da bosta nekoč živeli svobodno v razkošni hiši z bazenom (!), ne da bi vedeli, da jima je Mehran na sledi. Kljub prikazu underground plesne in mladinske, tudi homoseksualne v Teheranu, dramatičnim zapletom in družbeno strogo prepovedani lezbični zvezi Irank – zelo lepih, kot se nenehno poudarja v filmskih napovedih – pa prvenec nikakor ne preseže dolgčasa in ne pritegne gledalke v dogajanje, zaradi česar tudi politična sporočilnost izvisi. Sicer pa lep poskus.

Ocena
SUZANA TRATNIK

Mrha (Dirty Girl)

Produkcija: ZDA, 2010
Režija in scenarij: Abe Sylvia
Igrajo: Juno Temple, Jeremy Dozier, Milla Jovovich, William H. Macy

Jezikava Danielle (Juno Temple iz filma *Zaljubljeni*), ki jo pozna, in s tem mislim »pozna«, večina sošolcev, je tipična pokvarjenka, ki se upira avtoriteti, odraslim, vrstnikom, skratka sistemu. Nima očeta, njena mimozna mama pa hodi z mormonskim usekancem. Po sili razmer se spoprijatelji z drugim izobčencem, gejem Clarkom, in skupaj jo ucvreta na pot, da bi našla njenega očeta. In seveda sama sebe, saj vemo, kako to gre. So banalni filmi, ki jih kritika povečuje zaradi odmevnosti in udarne promocije, in so filmi brez posebnih ambicij, ki jih kritika raztrga zaradi pomanjkljivosti, ki bi jih lahko očitali večini filmov. Takšna usoda je doletela *Mrho*, ki je bila ena največjih finančnih polomij pretekle sezone. Velik del kritike je že zaradi naslova domneval, da hoče biti film izzivalen, a mu to ne uspe. Napačna predpostavka marsikaj pove, vendar ne o filmu. Prvenec Abe Sylvie – nekakšna samoizpoved, »pravljica o tem, kaj je pomenilo odrasčati v Oklahomi« – je kljub svojim klišejem in pomanjkljivostim čisto posrečena mešanica humorja, drame in optimizma. Je tudi dobro odigran in po svoje ganljiv. In poln tiste kičaste glasbe, ob kateri potrkvamo z nogami in trzamo z brado, ko nas nihče ne vidi.

Ocena
LUKA PIERI

PLOŠČE POSLUŠA JANIS.

Garbage – Not Your Kind of People

Po dolgem premoru so se na sceno vrnili prvaki alternativnega rocka devetdesetih z navidez vedno jezno Shirley Manson na čelu. Ob poslušanju najnovejše stvaritve legendarnih Smetkotov (po analogiji z »Začimbicami« Andreja Stareta) se zdi, kot da se zadnjih petnajst let sploh nikoli ne bi zgodilo. Garbage so vedno imeli precej prepoznaven zvok, zato se ne poslužijo nobenih revolucionarnih pristopov, ne izumljajo novega sloga in se ne bojijo oživljati tistega, kar se je nekoč že izkazalo kot uspešno. Pri prvih albumih jim je nedvomno pomagalo to, da so v svoji glasbi združevali vse bistvene različice takratnega alter rocka, od elektronike do punka in grungea v spremstvu glasnih kitar. Komadi so še vedno polni bolečine, tesnobe, prezira do sveta ter zloveščih trenutkov brezsrčne ranljivosti in temačne čutnosti, ob katerih se mi je vedno naježilo tistih nekaj nepobritih dlak. Kljub vsemu naštetemu pa Garbage niti ne zvenijo pretirano zastarelo ali retro. Morda gre to pripisati pomanjkanju kvalitetnega uporniškega pop-rocka in enotirnemu razvoju popularne glasbe v zadnjem desetletju. Morda pa si zaradi silne nostalgije in spominov na najstniške čase to le želim(o).

Ocena

Blood on the Dance Floor – Evolution

Duo Blood on the Dance Floor sta že od vsega začetka glasbeni ekvivalent podreptih muh. Nadležna, a neškodljiva. Očitno pomanjkanje glasbenega znanja in talenta ter brezštevilne pomanjkljivosti, ki pestijo njune glasbene zmazke, poskušata prikriti z zlorabo različnih bruhanje-povzročajočih pristopov. Tokrat sta se poleg brezsmiselno glasnega elektro-pop nabiranja in domnevno šokantnih besedil, po katerih sta zaslovela (»I'll throw a dildo in your grave, party up and start a rave« je le en primer njune pesniške nadarjenosti), osredotočila še na plemeniti cilj ozaveščanja o preprečevanju samomorov. Ta občudovanja vredni namen se nikakor noče uspešno spariti z njunimi siceršnjimi umotvori (»You always said you would die to be famous, but you never thought it would be because of your anus« je vsekakor med zmagovalnimi), ki sta jih tokrat sicer nekoliko omejila oziroma omilila, kljub temu pa neskončno kopičenje elektronske nesnage in neubrano petje še vedno ni vredno vaše pozornosti, tudi če se znajdete na samotnem otoku z le eno ploščo poleg te. Poslušajte tisto drugo.

Ocena

Sigur Rós – Valtari

Da so islandski glasbeniki čudaki, je dobro znano. Poleg Björk so za ta sloves zaslužni predvsem Sigur Rós, ki svoje vulkansko-ledeniško navdahnjene vizije uspešno pretvarjajo v obliko neobičajno dolgih komadov. Tokratni album, njihov šesti studijski izdelek, se po nekaj izletih v bolj pop vode vrača nazaj k ustvarjanju (poljubno) čudaških svetov v glavah poslušalcev. Glasba Sigur Rós je prav zato nadežno neopisljiva, saj močno slovi na ponujanju možnosti različnih interpretacij. Kot meglica lebdi nekje v zraku, vsa prekrasna in izmuzljiva. Tokrat je estetski vidik morda še bolj v ospredju kot sicer, saj album ni tako nepredvidljiv ali osupljiv kot nekatere predhodne stvaritve, je preprosto plošča, ki si jo predvajamo, zapremo oči in odpotujemo vsak v svojo smer. Brez pretiranih novosti, očitnega vrhunca ali zemljevida poti, po kateri naj bi poslušalci potovali, bo album morda koga razočaral. Tistim pa, ki uživajo v razpoloženjskih glasbenih zagonetkah, bo služil kot dobrodošla podlaga za raznovrstne sanjarije. Prav tako si lahko tisti z manj domišljije/časa/potrpljenja na medmrežju ogledate, kako je posamezne komade doživelo dvanajst različnih režiserjev, ki so jih Sigur Rós povabili k sodelovanju. Zanimivo.

Ocena

Jessie Ware – Devotion

Čeprav bi nas njen res kvaliteten album lahko hitro zavedel, je Jessie Ware v glasbenem svetu precej novo ime. Gospodična prihaja iz Londona, ni tako rosno mlada kot večina novopečenih r'n'b-jev, ima pa zato toliko bolj izdelan slog in nezmotljiv občutek za pravo mero. Njen prvenec ponuja umirjen, prefinjen pop s plesnimi podtoni, ki se nevsiljivo naseli v naših ušesih. Jessie ne čuti nobene potrebe po bombastičnosti in ritotresenju á la Beyoncé, navidez brez posebnega truda nas zveče v svoj svet in dokaže, da ni nobene potrebe po preganjanju duše iz sodobne pop glasbe. Le-ta je tokrat potisnjena v ozadje, zgolj spremljava v službi pevkinega zanimivega glasu, zaradi česar pride do izraza vsaka najmanjša podrobnost ali sprememba, ki izkazuje čustveni naboj posamezne stvaritve. Manj je v tem primeru resnično več. Gospodična upravičeno velja za odkritje leta, njen topel, odkrit in eleganten album pa prinaša novo upanje v nekoliko zastali svet r'n'b-ja. Jessie Ware je njegova nova diva, in to v najbolj pozitivnem pomenu besede.

Ocena

Priporočamo: Lovable Summer

Se tudi vi vsi bledeči zavijate v plašče in šale? Vam je jesenski dež premočil še zadnji spodobni par čevljev? Se vam že toži po poljetju? MTV vam ponuja brezplačno dolčkanje kompilacije Lovable Summer, ki prinaša vroče tuc tuc ritme in vas popelje nazaj na razgrete plaže. Se še spomnite, kako ste še pred nekaj meseci s kokteljom v roki razkazovali svoje seksi zagorelo telo in se perverzno nastavljali sončnim žarkom? Na kompilaciji je svoje moči združilo pet ustvarjalcev iz štirih držav »bivše naše«: Slovenije, Srbije, Hrvaške in Makedonije. Podalpsko čast brani Matthew Hoag in nam dobro znana Nina Hudej, članica kolektiva ustvarjalk in izvajalk elektronske glasbe Female's'cream. Kompilacija je dostopna na <http://www.mtv.si/downloads/mtv-download-kompilacija-lovable-fairy-tale>, lenuhi pa lahko preprosto poguglate geslo »Lovable Summer«.

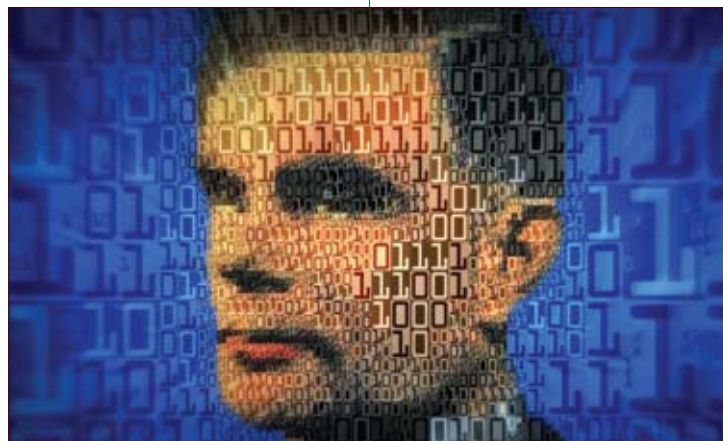
DOC. DR. MATJAŽ KONVALINKA

Alan Turing: najpametnejši gej vseh časov

»Na tisoče ljudi zahteva pravico za Alana Turinga in priznanje, kako grozljivo so ravnali z njim. Čeprav ga je sodstvo obravnavalo po črki tedanjega zakona in čeprav ure ne moremo zavrteti nazaj, je vseeno naša dolžnost reči, da so z njim ravnali popolnoma nepravilno. Vesel sem, da imam priložnost povedati, kako globoko nam je žal za stvari, ki so se mu zgodile. V imenu britanske vlade in v imenu vseh tistih, ki danes živijo svobodni zaradi Alanovega dela, želim reči naslednje: oprostite, zaslužili si si mnogo več.«

Tako se je glasilo opravičilo, ki ga je 10. septembra 2009 izrekel tedanji britanski premier Gordon Brown kot odgovor na 30.000 podpisov pod peticijo programerja in pisca Johna Grahama-Cummingsa. Grozljivo ravnanje, ki ga omenja Brown: sodni pregon in kemična kastracija. Razlog: homoseksualnost. Žrtv: eden od genijev 20. stoletja, eden od začetnikov računalništva in umetne inteligence, eden od najpomembnejših borcev proti nemški vojski v drugi svetovni vojni, Alan Turing.

Leta 2012 mineva sto let od rojstva Alana Mathisona Turinga. Rodil se je 23. junija 1912 v Londonu, kamor sta se njegova starša, Ethel Sara in Julius Mathison Turing, preselila iz Indije tik pred njegovim rojstvom. Poleg posebnih znamk, ki jih je izdala britanska pošta, in prizadevanj za opravičilo in posmrtno pomilostitev ga v tem letu obeležujejo predvsem ustanove, s katerimi je bil povezan. Organizirajo posebna javna predavanja, konference, tekmovanja. Največja konferenca, ki jo je organizirala univerza v Cambridgeu, se je končala 23. junija, na Turingov rojstni dan.

Turing je pri šestih letih začel obiskovati šolo St Michael, pri trinajstih pa se je vpisal na Sherborne, deško šolo v juhozahodni Angliji. Učitelji so že zgodaj videli, da je nadarjen, bil je tudi zagnan – ker zaradi stavke leta 1926 niso vozili vlaki, je prekolesaril skoraj 100 kilometrov, da ne bi zamudil začetka pouka – a svojih idej velikokrat ni znal prikazati na razumljiv način. Pri šestnajstih je že študiral Einsteinovo teorijo relativnosti, pri dvaindvajsetih pa je diplomiral na slovitom King's College v Cambridgeu. V svoji diplomski nalogi je dokazal centralni limitni izrek (ta – v poenostavljeni obliki – pravi, da so pri velikem vzorcu rezultati meritev približno razporejeni po Gaussovi krivulji), ne da bi vedel, da ga je že leta 1922 dokazal finski matematik Lindeberg. Doktorski študij je sicer začel v Cambridgeu, a je med 1936 in 1938 večino časa preživel v Princetonu, kjer je doktoriral pod mentorstvom še enega pionirja teoretičnega računalništva, Alonza Churcha.¹ Njegova doktorska disertacija in druga zgodnja dela so bistveno pripomogla k razvoju modernih računalnikov.

Po vrnitvi v Cambridge je začel sodelovati z Vladno šolo za kode in šifriranje (*Government Code and Cypher School*). Ta je igrala ključno

vlogo v drugi svetovni vojni z dešifriranjem sporočil Enigme, kodirnega stroja, ki ga je uporabljala nemška vojska. Po vojni mu je Jurij VI., oče sedanje kraljice, za zasluge podelil viteški naziv (OBE, *Order of the British Empire*).

Med 1945 in 1947 je Turing živel v Londonu in sodeloval pri ustvarjanju računalnika ACE (*Automatic Computing Engine*), ki sicer ni bil nikoli zgrajen, pomeni pa pomemben korak v razvoju teh, danes tako nepogrešljivih naprav. Bil je namreč prvi model, ki bi lahko shranil programe v svojem elektronskem spominu (in ne, denimo, na preluknjanih trakovih, s katerimi so »krmili« računalnike v 50-ih in 60-ih letih). Leta 1948 je z Davidom Champernownom, angleškim matematikom in ekonomistom, začel pisati verjetno prvi program za igranje šaha. Ker računalnika, na katerem bi program tekel, še ni bilo, je Turing leta 1952 na roko izračunaval poteze v več tednov trajajoči igri proti nekemu kolegu in izgubil, premagal pa naj bi Champernownovo ženo.

Od leta 1948 do smrti je Turing živel v Manchestru in delal na tamkajšnji univerzi. Januarja 1952 je spoznal devetnajstletnega Arnolda Murraya in ga povabil k sebi domov. Nekaj tednov kasneje je Murray s prijateljevo pomočjo vlomil v Turingovo hišo. Turing je zločin prijavil, policija pa je začela preiskovati njuno razmerje. Po Razdelku 11 Britanskega kazenskega zakonika iz leta 1885 je bil Turing obsojen hude nespodobno-

¹ Dana Scott, še en Churchov študent, je častni doktor Univerze v Ljubljani in mentor pri doktorski disertaciji dveh slovenskih matematikov, Andreja Bauerja in Marka Petkovška, ki sta tako Turingova (akademsko) nečaka.

sti in je bil prisiljen izbirati med zaporom in hormonsko terapijo, ki bi mu zmanjšala libido. Izbral je slednje; posledice so bile, med drugim, impotenca in rast prsi, izgubil pa je tudi dovoljenje za nadaljnje delo za vlado na področju šifriranja.

Junija 1954 so Turinga našli mrtvega. Ob njegovi postelji je bilo na pol pojedeno jabolko, avtopsija pa je pokazala smrt zaradi zastrupitve s cianidom. Jabolka sicer niso testirali v laboratoriju, a mrliški oglelnik je razsodil, da je šlo za samomor z zastrupitvijo. Čeprav večina zgodovinarjev meni, da je bila razsodba pravilna in da je Turing padel v depresijo ter naredil samomor, dokončnega odgovora verjetno ne bomo nikoli poznali. Jack Copeland, profesor filozofije in avtor več knjig o Turingu, meni, da je možno tudi, da je Turing umrl zaradi kalijevega cianida, ki ga je

uporabljal v svojem domačem laboratoriju; več prič namreč trdi, da je svojo usodo sprejel dokaj mirno in da je bil v dneh pred smrtjo dobro razpoložen. Čeprav je bil Turing že takoj po smrti prepoznan kot eden izmed pionirjev na področju računalništva (po njem je imenovana *Turingova nagrada*, ki jo za dosežke na

Kip Alana Turinga z mavrično zastavo na tleh v spominskem parku Sckville v Manchesteru.

področju računalništva podeljujejo od leta 1966 in ima podoben prestiž kot Nobelova nagrada v fiziki ali kemiji), pa njegovo delo na področju kriptografije in doprinos k zmagi nad nacistično Nemčijo kot državna skrivnost še vrsto let po vojni nista bila splošno znana. Po tem razkritju, pa tudi s silovitim razvojem računalnikov v za-

dnjih desetletjih, se je njegova slava samo večala, hkrati pa so se stopnjevali tudi pritiski na britansko vlado, da Turinga posthumno pomilosti. Čeprav je peticija, ki je zahtevala pomilostitev, pritegnila podobno število podpisov kot peticija, omenjena v uvodu, jo je Tom McNally, pravosodni minister, zavrnil z utemeljitvijo, da je

Doprinos k znanosti

Turing je odločilno vplival na razvoj računalništva: teorije izračunljivosti, umetne inteligence in kriptografije.

V teoriji izračunljivosti je najbolj znan po konceptu *Turingovega stroja* (ki mu je sam rekel *automatic machine* ali *a-machine*, na sliki). To je teoretični model stroja s končno mnogo stanji ter bralno-pisalno glavo na neskončnem traku. V vsakem koraku se na podlagi trenutnega stanja, simbola pod glavo ter vnaprej podanih pravil premakne v novo stanje, na trak pa vpiše nov simbol ter ga premakne za največ eno polje v levo ali desno. Dejanski računalnik ima na voljo samo končno mnogo spomina, zato Turingovega stroja ne moremo zgraditi, pač pa ga uporabljamo za modeliranje računanja samega, zato daje pomembne teoretične rezultate o tem, kaj je mogoče izračunati. Turing sam je z njegovo pomočjo dal (nikalen) odgovor na *Entscheidungsproblem* (problem odločljivosti) Davida Hilberta (ki ga je sicer leto pred njim našel tudi Alonzo Church): ali

Turningov stroj

obstaja algoritem, ki za dano logično izjavo ugotovi, ali je resnična ali ne? Pred njima je Gödel dokazal svoj znameniti in sorodni izrek o *nepopolnosti*, ki pravi, da obstajajo resnične izjave, ki jih ne moremo dokazati. Omenimo še *Church-Turingovo tezo*, nedokazano trditev, da so vse (tudi še neodkrita) definicije izračunljivosti (npr. Turingov stroj ali Churchev lambda račun, funkcije, izračunljive s kvantnimi računalniki itd.) ekvivalentne. Vse do sedaj odkrite definicije so dokazano ekvivalentne, zato je trditev na splošno sprejeta.

V umetni inteligenci se uporablja izraz *Turingov test*. Turing je namreč predlagal, da se pri ocenjevanju, ali je stroj inteligenčen, ne vprašamo, ali zna razmišljati (koncept razmišljanja je namreč zelo težko definirati), temveč ali zna tako

Enigma

dobro oponašati ljudi, da se človek, ki se hkrati pogovarja s človekom in strojem, ne more odločiti, kateri je kateri.

Njegov največji prispevek na področju kriptografije je bil izjemno pomemben tudi za potek druge svetovne vojne. Proti koncu prve svetovne vojne je nemški inženir Arthur Scherbius izumil elektromehaničen šifrirni stroj, ki je zaslovel pod imenom *Enigma* (na sliki). Osnovni princip je, da se vsaka črka v sporočilu zamenja z drugo; s katero, pa je odvisno od nastavitve rotorjev, ki se neprestano spreminja. Od začetka dvajsetih let naprej so Enigmo uporabljale številne vojaške in državne

službe, tudi nacistična vojska pred in med drugo svetovno vojno. Poljski znanstveniki so leta 1932 dešifrirali prva nemška sporočila, a od leta 1938 naprej je nemška vojska Enigmo izpopolnjevala, tako da je bilo dešifriranje vedno težje. Po začetku vojne je skupina britanskih strokovnjakov pod Turingovim vodstvom nadgradila delo poljskih kolegov in uspešno dešifrirala veliko število nemških sporočil; proti koncu vojne so skoraj vsako sporočilo lahko razvozlati v dnevu ali dveh. Ocenjuje se, da je bila zaradi tega druga svetovna vojna krajša vsaj za dve leti, če ni celo, kot je menil Churchill, prevesila tehtnice na stran zaveznikov. Nemška vojska skoraj do konca vojne ni vedela, da njihova skrivna sporočila berejo britanski in ameriški generali; zavedali so se sicer, da Enigma ni nepremagljiva, vendar so domnevali, da nasprotniki nimajo dovolj časa in ljudi, da bi jim to tudi zares uspelo. Turingov prispevek je bil tajen do sedemdesetih let prejšnjega stoletja.

potrebno zagotoviti, da se kaj podobnega nikoli več ne zgodi, ne pa poskušati spremeniti zgodovinskih dejstev.

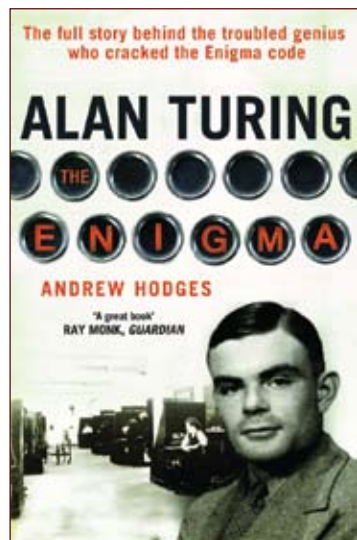
Maja letos je John Sharkey, član zgornjega doma britanskega parlamenta in liberalnih demokratov, vložil predlog zakona, ki bi Turingu pomilostil. Usoda tega zakona pa seveda ne bo spremenila tragike življenja in zgodnje smrti enega največjih znanstvenikov vseh časov.

Pet let po Turingovi smrti je njegova mama napisala prvo biografijo, osredotočeno predvsem na njeno videnje briljantnega, a nekoliko neprilagojenega sina v njegovih mlajših letih. Precej podrobnejša je Hodgesova več kot 600 strani dolga Alan Turing: the Enigma, ki bolje predstavi Turingove znanstvene rezultate, pa tudi njegovo ljubezensko plat. Hodges ureja spletno stran <http://www.turing.org.uk/turing/index.html>, na kateri lahko najdemo odlomke iz knjige, kratek opis Turingovega življenja, dodatne informacije o nastajanju knjige in številne zanimive povezave. Tudi angleška verzija Wikipedije ima izvrstne (tehnične) članke o Turingovih znanstvenih dosežkih.

O Turingu sta bila napisana drama Breaking the Code Hughja Whiteheada iz leta 1986 (BBC je deset let kasneje posnel tudi verzijo za televizijo, ki si jo lahko ogledate na <http://www.youtube.com/watch?v=S23yie-779k>) in roman Cryptonomicon Neala Stephensa. Filma The Imitation Game, v katerem naj bi Leonardo di Caprio igral Turinga, pa zaenkrat ne bodo posneli, kot so letos avgusta sporočili iz Warner Bros.

Avtor prispevka je docent na Fakulteti za matematiko in fiziko, Univerze v Ljubljani.

Turingove ljubezni

Medtem ko biografija, ki jo je o Turingu napisala njegova mati, ne omenja ne njegove homoseksualnosti ne kakšne njegove zveze, pa je matematik in gejevski aktivist Andrew Hodges dokumentiral kar nekaj njegovih ljubezni. Prva naj bi bil Christopher Morcom, sošolec v Sherbornu. Ni indicov, da sta bila tudi ljubimca, je pa Christopher pri osemnajstih letih umrl (za posledicami tuberkuloze v

otročtvu), kar je Turinga zelo pretreslo in hkrati omajalo njegovo versko prepričanja. Pozneje je, delno morda tudi zaradi te izgube, postal ateist. Njegov prvi ljubimec naj bi bil James Atkins, matematični kolega na univerzi v Cambridgeu, a Turing je bil z mislimi še vedno pri Morcomu in razmerje ni trajalo dolgo.

V zgodovino se je zapisal predvsem Arnold Murray, zaradi katerega je bil Turing obsojen. Poleti leta 1952 je obiskal Norveško; po tem je za svoje programe pogosto uporabljal norveška imena, na primer Ibsen5 po slovitim dramatik in Kjell po mlademu Norvežanu, ki naj bi bil njegov ljubimec. Omenimo lahko še Joan Clarke, Turingovo sodelavko, ki jo je zaprosil za roko, a ji je hkrati tudi povedal za svojo homoseksualnost; do poroke ni prišlo. Zelo blizu sta si bila tudi z Robinom Gandyjem, njegovim edinim doktorskim študentom, ki je po njem podežoval njegove knjige in članke, vendar nista bila ljubimca.

V Društvu informacijski center LEGEBITRA nudimo anonimno in brezplačno testiranje na HIV ter nekatere druge SPB (Hepatitis B, C, Sifilis) izven zdravstvenih institucij.

Testiranje poteka vsak ponedeljek med 18. in 20. uro v prostorih društva na Trubarjevi 76a v Ljubljani. Enkrat mesečno je test mogoče opraviti tudi v klubu k4 (Roza sobota, Kersnikova 4, Ljubljana) in klubu Tiffany (Metelkova mesto, Masarykova 24, Ljubljana). Test v klubih poteka med 23. in 2. uro zjutraj.

Več informacij o testu na HIV izven zdravstvenih institucij lahko najdete na: www.testiran.si

Roza sobote
22. oktober
24. november
22. december

ROZA BAR
gay & lesbian evening hangout

Sobotni roza večer v K4 se lahko začne in konča tudi nekoliko drugače. Za vse tiste, ki si od večera preprosto želijo več, je tu ... Roza bar! Dober čvek s prijatelji in znanci, občasno kakšna konstruktivna debata, morda novo poznanstvo ... Jih pogrešate? Časi so takšni, da je sproščena atmosfera, odprta za najrazličnejše poglede, že prava redkost. Prav zato odpiramo Roza bar! Bar z drugačnim programom in ambientalno glasbo bo vrata odprli enkrat mesečno – prav takrat, ko bo v K4 Roza sobota. Zato vabljeni tudi k sosedom – v Caffè Metropol na Kersnikovi 6.

Gibt frendli lokal, ki s pogovori, literarnimi večeri in koncerti odpira aktualne družbene teme z drugačnega vidika.
Hrenova ulica 19, Ljubljana.
www.open.si

Foto: kk+

ANA M. SOBOČAN

POGOVOR S
STEPHANIE
COONTZ

Povprečna družina je zgolj statistični konstrukt

Stephanie Coontz, avtorica knjig Poroka: Zgodovina (Marriage, a History, 2005) in Strange Stirring (2011) o legendarni knjigi Betty Friedan The Feminine Mystique poučuje zgodovino in sociologijo družine na ameriškem Evergreen State College v mestu Olympia v državi Washington. Deluje tudi kot vodja oddelka za javno izobraževanje in so-predsednica Sveta za sodobne družine (Council on Contemporary Families), neprofitne, neodvisne zveze raziskovalcev in strokovnih delavcev na področju družine iz univerze v Miamiju na Floridi. Njeni avtorski prispevki se pojavljajo v številnih publikacijah, časopisih kot je The New York Times, in znanstvenih revijah kot je Journal of Marriage and Family, pogosto pa je tudi vabljena komentatorka na temo družine v različnih drugih medijih.

Kakšne spremembe družin je mogoče zaznati danes?

V nekaterih pogledih se približujemo situaciji, ki je prevladovala v

preteklosti. Družinska oblika, ki temelji na moškem preskrbovalcu, je pravzaprav zelo novodoben izum dvajsetega stoletja. Skozi večji del zgodovine so bili tako moški kot ženske odgovorni za preskrbo lastne družine. V večini družb, kjer sta prevladovala lov ali nabiralništvo, so pravzaprav ženske poskrbele za večino hrane, ki so jo družine zaužile. Tudi po izumu pluga, ki je povečal vrednost moškega dela, so imele ženske veliko vlogo pri proizvodnji dobrin, potrebnih za preživetje družine. Tako so družine, kjer oba partnerja skrbita za preživetje, zelo tradicionalen pojav, le da v preteklosti kljub enakovrednemu prispevku ženske niso imele enakovredne vloge niti v družini niti v družbi na splošno. Prav rastoča enakopravnost žensk pomeni veliko revolucijo.

Drug način, na katerega se vračamo v preteklost, je raznolikost družinskih oblik. Družine z enim staršem ali posvojiteljske družine so bile zelo običajne pred dvajsetim stoletjem, čeprav so nastale predvsem zaradi smrti (ne pa ločitve). Možnost ločitve, še posebej za ženske, je bila v preteklosti zelo omejena. Zelo običajno je bilo tudi starševstvo izven zakonske zveze. Sredi devetnajstega stoletja je bilo v različnih delih Evrope enako ali celo bolj številno kot danes. Vendar so hude kazni za nezakonski status vodile v visok delež zapuščanja otrok, pogosto tudi smrti novorojenčkov. Na ta način je pravica otrok do tega, da roditelji ali starši za njih tudi skrbijo (naj bodo poročeni, ali ne), nekaj novega. Podobno je tudi z vse večjim deležem otrok in mladih, ki imajo možnost izobraževanja, in obenem z upadom otroškega dela. Na žalost so rastoče neenakosti na globalni ravni v nekaterih delih sveta povečale

delež otroškega dela v njegovih najbolj izkoriščevalskih oblikah.

Kdaj v zgodovini pa so se zgodili največji premiki ali spremembe v družinskem življenju?

Družine so se od nekdaj spreminjale. Prevlada rigidnega patriarhalnega sistema v antičnih družbah je pomenila veliko spremembo glede na prakse prejšnjih družb. Tisoče let družine niso nastajale na podlagi ljubezni ali vzajemne naklonjenosti, ampak zaradi pridobivanja prednosti zaradi na novo sklenjenih zavezništov in povečevanja družinske delovne sile. Na Zahodu, ob koncu osemnajstega stoletja, je tako ideja o tem, da lahko mladi ljudje sami izberejo svoje partnerje, in spodbuda, da se to zgodi zaradi ljubezni, pomenila velik in hiter premik, revolucijo.

V prvi polovici dvajsetega stoletja sta ukinitve otroškega dela in javno izobraževanje izjemno spremenila družinsko življenje. V obdobju po svetovni vojni so moški postali glavni preskrbovalci družine, baby boom je spet pospešil demografsko rast, ki je upadala osem desetletij. Sedemdeseta pa so sprožila nove spremembe, ki so izhajale iz ženske revolucije, dostopnih in učinkovitih sredstev za preprečevanje nosečnosti in širitev pravic tudi za rasne in etnične manjšine. Dandanes spremljamo tudi vse večje sprejemanje istospolnih družin.

Kaj pa bi lahko rekli o razširjeni sintagmi »propad družine«? Nam ne govori o tem, da se dogaja nekaj radikalnega?

To, kar lahko spremljamo – v slabem in dobrem – je propad institucionalne moči poroke. To pa zagotovo ni le slabo. V ZDA npr. je možnost ločitve brez krivdnih razlogov vodila v 8 do 16 % upad v stopnji samomorov poročenih

žensk in v 30 % upad družinskega nasilja. Ukinitve kaznovanja nezakonskih rojstev in njihovo večje sprejemanje je vodilo v enakovrednejši položaj in možnosti otrok neporočenih staršev. Zavračanje ideje, da bi se moral prav vsakdo poročiti, pa pomeni, da ljudje gojijo večja pričakovanja glede enakosti in zvestobe v zakonu ali partnerstvu, kot je to veljalo (še posebej za moške) v preteklosti.

Obenem pa so prav iste sile, zaradi katerih zakon in družinsko življenje postajata bolj enakovredna in prijazna do obeh spolov in otrok, vplivale tudi na porast alternativnih oblik partnerskega življenja in odločitev – včasih z dobrim razlogom, včasih pa nepremišljeno – da sta ločitev in neporočeno življenje boljša kot nezadovoljiv zakon. Povečevanje števila kohabitacij ima mešane učinke. V nekaterih primerih gre zares za boljšo alternativo zakonu in se ponekod povezuje tudi z manjšim deležem ločitev ali razhodov. Na drugi strani pa je lahko povezano tudi z lažjo prekinitvijo skupnega življenja in virom večje nestabilnosti in nezaščitenosti otrok.

Velika sprememba pa je tudi to, da imajo izobražene ženske danes več možnosti kot kdajkoli – glede tega, da živijo zadovoljno življenje tudi izven zakona in glede tega, da dosežejo zadovoljiv zakon. V Veliki Britaniji in ZDA stopnja ločitev pada. Vendar pa v številnih delih sveta součinkovanje rastoče neenakosti med spoloma in rastoče ekonomske neenakosti (vključno z zniževanjem dohodkov in možnostmi za zaposlitev, posebej v primeru manj izobraženih moških) vpliva na to, da je zakonska zveza postala manj dostopna za ljudi z nižjimi prihodki, in da so trenja v zakonski zvezi v istih okoliščinah mnogo večja kot nekoč.

Kakšna pa je pravzaprav podoba 'družine' v glavi današnjega belega Zahodnjaka v srednjih letih? Če ta ideja pomeni 'pravo' družino, kako vidi potem 'slabo' ali 'nepravno' družino?

Za številne Zahodnjake podoba prave družine temelji na ameriških televizijskih nadaljevanjih iz petdesetih in šestdesetih let – oče, ki 'najbolje ve', mama, ki skrbi za gospodinjstvo (in zato ni v plačani zaposlitvi) in dva otroka. Še pred tridesetimi leti je ta podoba veljala za edino pravo vrsto družine, vse ostale pa so bile 'slabe' ali nepravne oblike. Čeprav vrednote variirajo od države do države, so bile spremembe v idejah v zadnjih tridesetih letih povsod zelo vidne: s porastom v sprejemanju mater, ki so tudi zaposlene, s podporo pravice do ločitve, z naraščajočim zavračanjem patriarhalne avtoritete in s sprejemanjem večje raznolikosti oblik sobivanja, od samskega statusa do izvenzakonskih zvez in istospolnih partnerstev.

Bi bilo mogoče opisati, kakšna je povprečna družina v zahodnem svetu danes?

Mislim, da je zaradi vse močnejšega spoznanja, da obstaja preveč variacij družinskega življenja, nesmiselno vse vreči v isti koš in govoriti o povprečju na kak drug način kot na primer v obliki statističnega konstrukta.

Katere pa so največje zmote, ki prevladujejo glede 'tradicionalne' družine?

Eno od velikih zmotnih prepričanj je že to, da sploh obstaja kaj takega kot ena oblika tradicionalne družine. Številne oblike družinskega življenja so se pojavljale vseskozi, vključno s sobivanji gospodinjstev, razširjenimi družinami, kjer vsi člani družine živijo skupaj, nuklearnimi družinami, 'navideznimi' porokami, polianidrijo in poligamijo. Pravzaprav je bila zgodovinsko najbolj zaželeni obliki zakonske zveze tista, ki je vključevala enega moškega in več žensk, ne pa enega moškega in ene ženske. In tudi v okviru vrednot in družinskih praks, ki se na površju zdijo podobne, obstajajo velike razlike.

Drugo veliko zmotno prepričanje je, da so imele družine v preteklosti boljše vrednote in so bolj kot danes varovale svoje člane. Pravzaprav sta bili nezvestoba moških in nasilje nad ženskami in otroci, ki ga izvaja glava družine, v preteklosti bolj pogosta. Res je, da so bile prej razširjene sorodniške vezi, ki so se nato omejevale na nuklearno družino, nemalokrat v pomoč in koristne za ljudi, vendar so bile v enaki meri tudi vir zatiranja.

nja. To bi lahko bil razlog, da danes številni starejši ljudje, tudi v azijskih družbah, kjer bolj cenijo razširjene družine, vse pogosteje raje živijo sami kot pa skupaj s svojimi odraslimi otroki.

Kako je zakonska zveza (kot pravni koncept) povezana z družino (kot vsakdanjo, življenjsko izkušnjo)?

Prav nič znotraj zakonske zveze kot pravnega razmerja ne zagotavlja izkušnje ali doživljanja dobre

družine. Vendar pa v številnih družbah zakonska zveza ljudem zagotavlja določene pravice in privilegije, ki jim omogočajo, da bolj uspešno opravljajo dolžnosti do svojega partnerja ali partnerke in njunih otrok. Poroka pa prinese tudi družbena pričakovanja glede tega, da bosta zakonca dejansko izpolnjevala te dolžnosti. Zakonska zveza pomeni tudi pravila prekinitve, t. j., da ljudje, če se njihovo partnersko razmerje konča, ne

morejo zgolj odkorakati stran od svojih obveznosti, ne da bi se ozrli.

Številne države v ZDA imajo referendum glede ustavnih sprememb, ki bi preprečevale določenim oblikam partnerstev do-stop do poroke (npr. istospolnim partnerjem) ali ukinile določene pravice, ki velja-jo za zakonsko zvezo (npr. izvenzakonskim skupnostim). Ali je mogoče identificirati glavni razlog, ki leži za tem – je ideološki, verski, ekonomski?

Glavni razlog za takšne pobude izhaja iz odziva na rastoče sprejemanje izvenzakonskih in istospolnih skupnosti. Del tega so 'pobožne želje': nekateri ljudje mislijo, da je s tem, da bi potegnili črto, mogoče ustaviti razvijanje in spreminjanje poroke, spolnih vlog, in družinskega življenja. Del tega pa je tudi poskus, da bi ustavili plimo sprememb, ki prihaja. Sprejemanje istospolnih partnerstev je v javnosti zraslo z nepojmljivo hitrostjo: pred šestnajstimi leti jim je v ZDA nasprotovalo 70 % ljudi (in samo 27 % sprejemalo), danes pa več Američanov in Američank istospolna partnerstva sprejema (po nekaterih raziskavah 50 % in po drugih 48 %), kot pa nasprotuje porokam istospolnih (43 %). Tako so referendumske zmage, ki preprečujejo istospolne poroke pravzaprav zavestno zavlačevanje neizbežne zmage oz. javnega sprejemanja: takšni referendumski izidi namreč zahtevajo popolno večino, da bi jih bilo mogoče razveljaviti.

Zakaj ima pojem 'poroka' še vedno tako veliko vrednost, če pa se je na drugi strani tako preprosto ločiti, če je zakonska zveza zares samo ena od možnosti, ki se je ne poslužujejo vsi odrasli heteroseksualci? Kot kaže, nekatere skupine ali populacije 'bežijo' pred poroko, nekaterim drugim skupinam pa se vztrajno preprečuje vstop v poroko?

V svoji knjigi pišem o tem, da smo istočasno znižali svoja pričakovanja glede tega, da bi zakonska zveza lahko bila primarna institucija, ki ureja družbeno in osebno življenje, in zvišali pričakovanja v primerih, kadar ljudje poroko zares izberejo – da bo zgrajena na poštenem, intimnem in ljubečem

odnosu. Prav zato, ker je poroka nekaj veliko bolj prostovoljnega kot v preteklosti in ker je mogoče izstopiti iz zakonske zveze, imamo lahko višja pričakovanja glede tega, kaj bi zakon moral biti. Ob tem imajo Američani in Američanke še posebej nasprotujoče si ideje o poroki. Na eni strani, kot narod, ki ceni pravice vsakega posameznika, vse bolj podpiramo idejo, da bi morali biti ljudje svobodni glede tega, da se ne poročijo ali da se ločijo, če so nesrečni v zakonu. Vendar nas individualnost dela tudi bolj odvisne od zakonske zveze. Ker zavračamo ali zmanjšujemo družbene obveze do širše skupnosti kot celote, sta zakon in družina tisti točki, kjer ljudje omejujejo svoje lastne interese in kjer se pričakuje altruistično vedenje. Tako nastane začaran krog. Npr. ZDA v socialnovarstvene sisteme za otroke vlaga veliko manj kot večina zahodnoevropskih držav. To pomeni, da morajo posamezni starši veliko bolj sami poskrbeti za sredstva in čas, ki ga namenjajo otrokovi izobrazbi, varstvu, dodatnim dejavnostim itd. Vendar to le povečuje neenakosti med ljudmi v Ameriki, in obenem tudi partnerski stres v odnosu med staršema-zakoncema.

Predsednik Nixon je potem, ko se je uveljavilo sprejemanje porok med zakoncema različnih barv kože dejal, da lahko istospolni partnerji sprejemanje pričakujejo z novim milenijem, torej leta 2000. Kaj bi rekli da je danes tisto, kar si v zvezi s poroko lahko predstavljamo kot nekaj nezamisljivega, nekaj v daljni prihodnosti?

Ne vem, kako naj odgovorim na to vprašanje. Moje UPANJE je, da bi lahko zmanjšali družbene neenakosti in da bi delo postalo razdeljeno bolj enakovredno, tako da bi vse družine, poročene ali ne, imele v svojih življenjih manj težav in stresa.

Jernej Verbič,
novinar, urednik in
voditelj na Valu 202,
priporoča

PET DOBRIH

1 Radio

Malo samopromocije.

Petkova centrifuga Vala 202.

Ker jo od vsega najraje delam in ker vedno znova z veseljem prisluhnem tudi tistim, ki jih obrnejo kolegi.

2 TV

The Newsroom.

Ena zadnjih iz HBO-jeve zakladnice. Tako zelo ameriška, ampak tako zelo današnja.

3 Splet

www.novinar.com

Portali globalnih medijskih suverenov (BBC, Al Jazeera, Huffington Post) so sicer nujno branje, a realnost slovenskega medijskega prostora na enem mestu je vseeno večja nuja.

4 Tisk

Global.

Ker je treba vsaj enkrat mesečno (kar se, na srečo, velikokrat zavleče do nove izdaje) pogledati čez planke, sicer se bomo od silne samozadostnosti zadušili.

5 Performer

Jože Pirjevec, Tito in tovariši, Cankarjeva založba, 2011.

Ker so nam politiki (čisto vseh barv!) v navezi z mogotci ukradli državo. In ker se zgodovina ponavlja. Zato se je treba z njo primerno oborožiti.

LOTHAR OREL

Operacija spola v Sloveniji: operacija (skoraj) nemogoče

»Če ste bolj zapečarski tip in neradi potujete, pa bi si želeli kljub temu opraviti operacijo, prezrite pravkar prebrano in počakajte na naslednjo številko, kjer se boste lahko poučili o tem, kako stvar poteka v Sloveniji.« Tako se je končal moj članek v prejšnji številki *Narobe*. Tokratnega začenjam s popravkom: če ste bolj zapečarski tip, raje na hitro obogatite in si uredite operacijo na domu. Že samo zbiranje informacij o postopku operacije me je namreč pripeljalo do spoznanja, da je bil Odisej navaden amater. *Prava* odisejada je priti do slovenskih strokovnjakov, ki bi nastopili kot kompetentni sodelavci na to temo, kaj šele izvesti celoten postopek spremembe.

Resnici na ljubo, članek v majski številki bi moral vsebovati primerjavo Slovenije in Srbije, a ker so bili domači sogovorniki iz Kirurškega sanatorija in Ambulante za mentalno zdravje tri tedne pred oddajo člankov »na dopustu, na službenem potovanju, v operacijski sobi, še ne v službi, ne več v službi, trenutno nedosegljivi«, smo del projekta prestavili na jesen; taktika, ki se je izkazala kot le delno uspešna.

Ob zadnjem klicu na Ambulanto za mentalno zdravje v Ljubljani me je pričakal tale dialog:

Lothar: Dober dan, Lothar Orel pri telefonu, go. Otokrepec iščem.

Otokrepec: Ja, katero?

Lothar: Psihiatrinjo, go. Otokrepec.

Otokrepec: Mi imamo dve!

Lothar: Pardon, nisem vedel. Gospo Ireno Rahne Otokrepec.

Otokrepec: Aha, no, nje pa ni.

Lothar: Mhm ... Kdaj pa jo lahko pokličem?

Otokrepec: Ja, veste, je na bolniški, letos je ne bo več v službo.

Lothar (preveri koledar in se prepriča, da je še vedno avgust): Aha, razumem. A lahko govorim z nekom, ki jo nadomešča, pišem namreč članek o transseksualnosti in ...

Otokrepec: Pri nas se nihče drug ne ukvarja s to problematiko. Pokličite kam drugam.

Lothar (zagrizi v žarek upanja): Ja, kam pa naj pokličem?

Otokrepec: Tega pa ne vem, v Sloveniji se s tem nihče drug ne ukvarja.

Po vseh dosedanjih izkušnjah me tole presenečenje niti ne preseneti preveč ... Naslednjo sredo mi po petih dneh vztrajnega klicanja v Kirurški sanatorij Rožna Dolina uspe na telefon dobiti kirurga Planinška, ki je del komisije, ki odloča o spremembi spola. Domeniva se, da se slišiva ponovno v nedeljo, ko se ponovno domeniva isto in ko se v sredo slišiva v tretje, potrdi, da mi bo v četrtek naklonil čas za intervju. V četrtek ob devetih zjutraj se oborožen z diktafonom, rezervnim diktafonom, pisalom, rezervnim pisalom in blokom pojavim pri sprejemnem pulu sanatorija: »Dober dan, z dr. Planinškom sem dogovorjen ob devetih,« povem, in prijazna receptorka odvrne, da ... ga ... ni. Ni. NI! »Dr. Planinška ob četrtek ni pri nas.«

Zabodeno gledam in nekoliko lovim pospešen dih, v mislih pa sestavljam možnosti. Zamešal sem dneve. Zamešal sem ure. Zamešal sem lokacije. Zamešal sem priimke. Receptorka je nekaj zamešala.

Spomnim se, da imam njegovo telefonsko številko, se obesim na mobilni in oglasi se mi ležerni glas dr. Planinška, ki mi pojasni, da sva sicer zmenjena tam, kjer ga čakam, da pa je on na Polikliniki, kamor je skočil na eno operacijo. Naj nikar ne hitim, ker ne bo tako kmalu gotov.

Prebijem se skozi center nazaj do Poliklinike, si utrem pot skozi labirint hodnikov, sob in oddelkov in se najdem tik pred vrati, za katerimi menda lahko najdem svojega potencialnega sogovornika. »Čez 10 minut bo,« me obvesti medicinska sestra in mi predlaga, naj se »tamle usedem in počakam.«

Sedem na udobno leseno klop in čakam deset minut, enkrat, dvakrat, trikrat, nato pa po petdesetih minutah sklenem, da bom uporabil Murphijev zakon v svoj prid in pokličem predstojnika Ambulante za mentalno zdravje, dr. Mravljeta, da bi preveril svojo tezo. »Ja, odsotnost go. Otokrepec zaradi bolezni pomeni, da trenutno v Sloveniji nimamo ekipe, ki bi se ukvarjala s področjem transseksualnosti. In ja, zdravstvena blagajna bi morala potemtakem odobriti brezplačno zdravljenje v tujini, ampak bi bilo treba napisati prošnjo,« mi pojasnjuje, medtem ko Murphy stopi v akcijo in pošlje na hodnik še dr. Planinška. Izza vrat nenadoma pogleda karikatura starejšega krka: siva, skušana glava, obraz na pol zakrit s kirurško masko, na očalih pa dva črna tulca za povečavo: »Lot'r, prid'te not'r!« zakliče – nato pa vidi, da telefoniram in se vrne v ordinacijo, vrata pa se spet zaprejo.

Ravno toliko hitro, da še ni povsem nevljudno, odslovim dr. Mravljeta (zabeležka: kdor hoče brezplačno v Srbijo, ima zdaj priložnost) in se zaženem v vrata, za katerimi me zdaj pričaka popolnoma druga podoba: nasmejan, prijeten možak v rdeči kratki majici, ki me povabi na pijačo v bližnji lokal, da se bova v miru pogovorila. Še vedno nekam nejevoljno mu sledim, ampak čutim, da moje ogorčenje izginja, in ko se bližava mizi, zadovoljstvo nad tem, da mi je končno uspelo (Napisal bom ta članek!) nekako preglasi zoprnijo štirih mesecev neuspehov.

Pogovor s Francijem Planinškom

Na koga se lahko obrne oseba, ki si želi v Sloveniji urediti vse potrebno za spremembo spola in kako ta postopek poteka?

Prva postaja je psihiater, to je dr. Otokrepec, ki je trenutno na bolniški. Zihlerl je umrl, podmladka pa ni, tako da trenutno v Sloveniji nimamo ekipe, ki bi se s tem ukvarjala. Načeloma pa se postopek začne z obiskom psihiatra, ki počasi izoblikuje individualno psihiatrično oceno in zagotovi primeren tretma, ki je v najvišje dobro pacienta. To pomeni, da je v tem obdobju treba izključiti ostale možne diagnoze, med drugim transvestizem, homoseksualnost ali na primer nevrotično sociopatijo, kjer se oseba okliče za transseksualno, da bi tako pridobila medijsko in družbeno pozornost. V slednjem primeru bi namreč z operativno-hormonsko spremembo odstranili to, kar hrani ego te osebe in to bi v resnici po-

rušilo notranje, psihično ravnoesje take osebe, ki bi potem, ko se ne bi več mogla napajati v izmenični vlogi žrtve/zmagovalca, postala nezadovoljna, depresivna.

Po naših izkušnjah gre pri transseksualnosti za osebno stisko. Transseksualne osebe niso izjemno ekstrovertirane, večinoma želijo neopazno skozi tranzicijo in zaživeti v spolu, ki ga čutijo kot svojega. S tem ne mislim, da nikoli ne spregovorijo o svoji izkušnji, ampak po pravilu ne iščejo medijskega pompa.

Koliko časa traja celoten postopek?

Ko se potrdi diagnoza transseksualnosti – približno po dveh letih – se komisija ponovno sestane. V Sloveniji se s tem namreč ukvarja petčlanska komisija, multidisciplinarna ekipa, katere del so poleg mene in dr. Otorepec še urolog, ginekolog in endokrinolog. Komisija vedno vodi psihiater; ko ta potrdi diagnozo, se komisija ponovno sestane za odločanje o endokrini preobrazbi pacienta ali pacientke.

Teoretično obstajata dva spola, moški in ženski, a to sta ekstrema, med katerima so vse permutacije. Vsakdo od nas je malenkost vmes, čistega spola ni. Primarni spolni znaki so genomsko oziroma kromosomsko pogojeni, to je zapisano v celicah in se razvijajo že v maternici. Na nas v otroštvu vplivajo tudi kompleksni eksogeni dejavniki, ki sooblikujejo naš socialni spol. Sekundarni spolni znaki, npr. lasje, glas, porazdelitev maščobe itd., pa se pojavijo s puberteto; na te lahko vplivamo s hormonsko terapijo. Ta traja minimalno eno leto in v tem času pacient redno obiskuje psihiatra, ki ocenjuje stopnjo zadovoljstva s spremembo. Idealno je namreč, če je prepoznavanje transseksualnosti pravočasno, torej kar se da zgodaj, preden svoje delo opravijo prirojeni hormoni telesa. Če se oseba za hormonsko terapijo odloči pozneje, je treba upoštevati, da nekaterih lastnosti ni več mogoče spremeniti oziroma so spremembe omejene.

Pri transpacientih (torej FtM) je iluzorno pričakovati, da bo sam vnos testosterona poskrbel za sanjsko mišično maso – za to je treba delati; prav tako se lahko sčasoma pojavi plešavost, udar mozoljev ipd. Pri transpacientkah gre pogosto za nezadovoljstvo z lastnim videzom zaradi neskladnosti pričakovanj in realnosti: transseksualne ženske se ob vnosu estrogena soočajo s povečano telesno maščobo, prsi sicer malo porastejo, ampak ne dajejo nujno vtisa ženskega oprsja, kjer je bilo prej vitko, mišičasto telo, lahko nastane en »knedlček«. Prav tako lahko nastopijo težave ob stikih s socialnim okoljem, zato je pomembno, da pacienta v tem času spremlja psihiater.

Se lahko vaši klienti odločijo samo za hormonsko terapijo brez operativnega postopka?

Če je stopnja zadovoljstva s spremembo, nastalo s kemičnimi vplivi na shemo hormonov, dovolj visoka, se za nekatere paciente tukaj tranzicija zaključi in operativni poseg ni potreben. Na tej stopnji naj bi bilo možno, ob podpori komisije, tudi spremeniti ime, osebne dokumente in rojstni list. (Osebno ime je mogoče spremeniti kadarkoli, ne glede na proces tranzicije, z vlogo na upravni enoti in plačilom takse, ki znaša okoli 50 evrov, op. a.)

Za paciente in pacientke, ki jim hormonska terapija ne zadošča, se na tej točki začenja priprava na operativni poseg. Za operacijo je ključna odobritev endokrinologa, ki potrdi, da je pacient v ustreznem zdravstvenem stanju. To obdobje v teoriji znaša eno leto, žal pa je čakalna doba precejšnja, hkrati pa so transseksualne osebe v isti čakalni vrsti s karcinomskimi pacienti, kar pomeni, da ima vsak urgentni pacient prednost in se zato čakalna doba za »neurgentne« operacije povečuje. Celoten postopek tranzicije zato lahko preseže minimalno teoretično dobo štirih let.

Koliko operacij povprečno naredite na leto?

V povprečju štiri na leto, je pa res, da zadnji dve leti nismo naredili nobene. Očitno neke blokirajo operacije. Problem je tudi v tem, da celoten postopek plača država, ki je že nekaj časa na robu bankrota. Ena operacija, govorim na pamet, stane okrog 60.000 evrov, kar je precejšen strošek. Ravno zato se tudi držimo smernic, da ne oglašujemo naših storitev.

Kaj vse sodi v sklop operacij zaradi transseksualnosti?

Operacija prsnega koša in genitalij, pri transmoških tudi odstranitev jajčnikov, ki proizvajajo ženske spolne hormone.

Pa dodatne operacije, denimo spreminjanje ličnic ali čeljustnih kosti?

Ne, to ne sodi v paket brezplačnih operacij, ki jih krije država. Za slednje bi se morali pacienti odločiti samoplačniško, na maksilofacialni kirurgiji, pri dr. Ihan. Netransženske imajo navadno poudarjene ličnice, čeljustne kosti pa bolj zaobljene, obraz v obliki jajčka, netransmoški pa imajo angulus, oglate čeljusti. Kdor bi želel popravljati te detajle, bi se moral tega lotiti samoplačniško. Že tako je država zmanjšala delež, ki ga krije pri teh operacijah, tako da ni več 100 %. Sedaj država pokrije strošek dela in uporabe prostorov, priskrbi tudi kader, ki vrši operacije – dodatne materiale, denimo penilno protezo, pa si mora plačati pacient sam.

Se ukvarjate tudi z operacijami interseksualnih pacientov?

Ne, to ni naša domena. S tem se ukvarjata dr. Šolfa in dr. Fettich, to je v sklopu ginekoloških operacij.

Kaj se zgodi v primeru, da potreba pacienta preseže vašo ponudbo, kam napotite pacienta?

To se še ni zgodilo. Ljubljanski KC je namreč najbolj znan center za mikrokirurgijo v Sloveniji, medtem ko je Kirurški Sanatorij vodilni v estetski kirurgiji. KC naredi le 5 % tega, kar naredi v istem obdobju Kirurški Sanatorij.

Ne, iz Ljubljane ne bi nikogar poslal, denimo, na Ptuj. Ljubljana je bila nekaj časa vodilna v Evropi na področju mikrokirurgije, ampak sčasoma so te tehnike napredovale, Ljubljana pa ... Sedaj je vodilni evropski center v Belgiji, v Gentu.

Kaj je razlika med mikrokirurgijo in plastično kirurgijo?

Pri mikrokirurškem postopku odzameš tkivo, ga na mizi oblikuješ in z žilicami povežeš na drugo mesto. Ko delaš iz punce fanta, gre za mikrokirurgijo. Ko delaš iz fanta punco, je to plastična kirurgija.

Kaj je največja težava, s katero se soočate pri operacijah?

Vpliv testosterona na naše paciente. Ob nenadnem povečanju nivoja testosterona mnogi postanejo agresivni in to bojevitost izražajo tudi v komunikaciji z nami. Spomnim se primera, ko je pacient dobil »VIP tretma« – vzeli smo ga preko vrste in namesto eno leto je čakal le en mesec. Operiral sem ga štirinajst ur in staknil tak išias, da sem komaj hodil, ampak naredil sem zelo lepo operacijo. Čez par dni sem dobil njegov mejl, v katerem mi je napisal, da smo grozni in neprofesionalni, ker je moral na začetek operacije čakati dvajset minut. Tega ne smeš jemati preveč osebno, ker to niso oni, to je testosteron, ki govori iz njih. Sem jo pa sicer še dobro odnesel. Naš kolega Šolinc, ki je dolgo let delal v našem v timu, je odpovedal sodelovanje prav zaradi nesoglasja z nekim pacientom. Operiral je transseksualca, ki je bil po izobrazbi pravnik, delal je faloplastijo, kar je zelo zahtevna operacija. Med operacijo je prišlo do zapleta in potrebno je bilo prekiniti mišično ovojnico na nogi. Od tega je ostala brazgotina, ampak s pacientom je bilo zdravstveno na koncu vse v redu in dobil je organ. Ko se je prebudil in zagledal brazgotino, je po*** in tožil Šolinca; vmes je celo naredil pravniški izpit in Šolinc je moral plačati odškodnino. Takrat je rekel, da ne bo več delal transseksualnih operacij, tako da sem ostal samo še jaz.

IGOR ŽABJEK

Paradno romanje: Madrid, Barcelona, Sitges

Letošnje poletje sva z boljšo polovico pričakala v deželi, ki jo svet pozna po paelji, tapasih, flamenku, bikoborbah, nogometu, plažah in seveda simpatičnih fantih (guapos), zabavah in s slovenskega gledišča tudi po dokaj neobremenjenem odnosu družbe do gejev in lezbijk. Govor je seveda o Španiji, kjer vsako leto prirejajo parade ponosa (orgullos) v kar nekaj mestih: Alicante, Barcelona, Cartagena, Fuerteventura, Jerez, Madrid, Mallorca, Toledo, Sitges, Valencia, Zaragoza ... Nama je v šestnajstih dneh uspelo obresti Madrid, Barcelono in Sitges, mavrično razvedrilo pa sva začinila z nogometnim navijanjem za Španijo, ki je ponovno osvojila naslov evropskega nogometnega prvaka.

V Madridu nama sredi vročinskega vala ni preostalo drugega, kot da sva se vsako popoldne zatekla na kopališče *Lago*, kjer sva dobila dnevni odmerek sonca, osvežitve in razgleda na zagorela telesa bolj ali manj postavnih fantov. Kopališče je obdano z zelenjem in zelo priljubljeno med geji, saj je bilo več kot polovica obiskovalcev »naših«. A še pomembnejše od tega je dejstvo, da se preostali ob tem niso prav nič vznemirjali, kljub temu da si je sem ter tja kakšen par izmenjal poljub ali nežen objem.

Gejevskemu turistu v Madridu zvečer zagotovo ni nikoli dolgčas, za kar poskrbi že iskanje tako značilnih tapasov. To se za neveščega obiskovalca lahko hitro spremeni v stresno beganje in iskanje kompromisnih rešitev v restavracijah s hitro prehrano. Za nebolečo izkušnjo se odpravite v bar *El Tigre*, ki ga boste našli na poti iz centra v

Chueco, in kjer vam bodo poleg piva brez vprašanj postregli zvrhan krožnik nasitnih prigrizkov.

Chueca med nogometom in mavričnimi zastavami

Pred dvanajstimi leti se mi je še kot mulcu Chueca, gejevski predel v Madridu, zdel vznemirljivo alternativen, danes pa že kar preveč

samoumeven in nezanimiv zaradi kopice nepotrebnih turistov. A uličice okoli trga so ljubke in privlačne ravno zaradi živahne gejevske scene. V daljni preteklosti so se v Chueco naselili študentje in posledično so tam nastale številne taverne, trgovine in gledališča, ki so soseski prinesle vsesplošno popularnost. Ko se je univerza preselila na drugo lokacijo, je Chueco preplavila dekadenca, ki je zlasti v

šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja območju prinesla slab sloves in izseljevanje nezadovoljnih stanovalcev. Izpraznjene poceni hiše so nato postale prostor za nove dejavnosti ... in za nove prebivalce. Tam so se začeli naseljevati in ustvarjati umetniki, dizajnerji, geji. Povrnjena varnost in gejevska skupnost sta pripomogli k regeneraciji Chuece, ki je danes odprta za vse, z resta-

vracijami, bari, galerijami, knjigar-nami in modnimi trgovinami po-leg gejev privablja tudi druge obi-skovalce.

Ulice Chuece so dva dni pred pa-rado dobesedno preplavili geji iz vseh koncev Španije in se začeli ogrevati za eno največjih parad ponosa na svetu. Pozitivno vzduš-je je bilo dodatno začinjeno z ve-seljem ob nogometni zmagi Špa-nije nad Portugalsko, ko se je španska nogometna ekipa po na-peti tekmi s podaljški in prostimi streli le uvrstila v finale evropske-ga nogometnega prvenstva. Tek-mo sva spremljala v pretežno geje-vskem baru, in pokazalo se je, da stereotipi o nezanimanju gejev za nogomet v Španiji ne držijo po-polnoma. Navijanje je bilo bučno, veselje ob zmagi pa nepopisno, saj

smo si ob koncu tekme histerično popadali v objeme sreče. (In, pro-sim, nehaite zavijati z očmi!)

Prva parada ponosa v Madridu se je zgodila leta 1979, nekaj let po Francovi smrti, ki je v Španiji od-prla vrata demokraciji. Madridske parade se zadnja leta udeležuje prek dva milijona ljudi. Čeprav tako velika parada pušča vtis, da gre zgolj za zabavo, je sporočilo vsake parade tudi politično. Letošnje sporočilo se je glasilo »Matri-monio igualitario«, kar lahko raz-umemo kot zavzemanje za ena-kopravnost porok.

Barcelona v dežju

Naju med zabave željno množico v Madridu tokrat ni bilo, saj sva morala isti vikend odhiteti k gosti-

telju v Barcelono, kjer je mesto že dihlo v pričakovanju tamkajšnje parade. Zbiranje na *Plaza de la Uni-versidad* je obetalo: praznično na-pravljeni in razpoloženi transve-stiti, razgaljeni in postavni mladci ter ostala razigrana raja s piščalka-mi in zastavami so se zibali ob ritmu glasbe, ki je bobnela s to-vornjakov. Takoj ko je parada kre-nila na pot do dva kilometra od-daljenega cilja na *Plaza de España*, jo je prekinil močan dež, ki so ga že ves dan napovedovali težki črni oblaki. Nekateri smo zato v bli-žnjem lokalu, kamor smo se zate-kli, raje počakali na nogometni finale med Španijo in Italijo, če-prav sem dvomil, da bo navijaško vzdušje takšno kot v Madridu, saj menda nekateri Katalonci celo v nogometu ne navijajo za Španijo. Lokal se je napolnil s prav pestro

družčino: bučarke so ob vsakem голу za Španijo izražale zadovolj-stvo z zadržanim kimanjem, sku-pina gluhonemih gejev in lezbijk je razposajeno krilila že pred tek-mo, nekaj italijanskih obiskoval-cev pa je bilo ob vsakem novem голу, ki ga je prejela njihova re-prezentanca, vedno bolj skisanih. Navijači Španije smo bili na drugi strani toliko bolj veseli in po osvojitvi evropskega pokala smo se hitro premaknili na *Plaza de España*, kjer bi se morala odviti velika zabava po zaključku parade ponosa. A zaradi dežja smo ostali prikrajšani tudi za ta obetaven žur na prostem. So se pa zato na trg začeli zgrinjati ponosni navijači s španskimi in katalonskimi zastava-mi, med katerimi se je po sili raz-mer znašla tudi kakšna mavrična. Množica se je povzpela na fonta-

no, zganjala hrup, v zrak pošiljala rakete. Le dež je torej preprečil, da bi se na istem trgu družno veselili lgbt in nogometna skupnost, a pogled na takšno kičasto harmonijo dveh na videz nezdržljivih svetov bi bil verjetno preveč za naša homofobije vajena srca.

Večer sva nadaljevala z že tradicionalnim mojitom v nama ljubem baru *La Chapelle*, koder se poleg dobre pijače ter simpatičnega in nadvse pozornega osebja, ki nama je letos podarilo celo reklamne spodnjice, vedno najde tudi zani-

miva družba za nadaljevanje večera. Ta se je tokrat zaključil v *Metroju*, diskoteki dvomljivega slovesa, do jutra pa so nama družbo poleg dveh domačinov delali še sveži prijatelji iz Srbije in že vidno zdelana »Angela Merkel«, ki je sicer popoldne še prisebna pozdravljala udeležence parade.

Traktorji in parada na plaži

V tretje gre rado, sva si rekla in svojo srečo s španskimi paradami čez teden dni preskusila še enkrat, tokrat v Sitgesu, med geji iz vse

Evrope priljubljenem obmorskem letovišču blizu Barcelone. Tam se je odvila prav posebna parada na promenadi ob plaži. Vsaj kakšnih dvajset traktorjev, ki so jih za dogodek posodili okoliški kmetje, je bilo spredaj opremljenih z ozvočenjem, zadaj pa s kičastimi vozovi in še bolj kičastimi paraderji. Celo mesto je dihlo s parado: gladiatorji, medoti, dive, vladarice, kanarčki, mavrice, mišice in perje so bili prisotni na vsakem vogalu. Obiskovalci smo se pomešali med nastopajoče, se z njimi fotografirali in soustvarjali to na

neki način intimno parado. To je bil dogodek z res pozitivnim vzdušjem in neverjetno energijo, ki se je po paradi prenesla na plaže in zvečer v bare in klube. Sitges, čigar meščani s parado in siceršnjim gostoljubjem do gejev z veseljem pobirajo roza evre, je pravi gejevski biser v senci Barcelone, ki se ga splača obiskati – in kjer sva midva končno doživela tudi najino letošnjo špansko parado.

Na poti nazaj sem razmišljal, kako Ljubljana dnevno izgublja roza evre. In malo tudi o tem, kako bi bilo, če bi bili tisti načičkani traktorji del ljubljanske Parade ponosa. Saj veste, Ljubljana je velika vas – in na vas sodijo tudi traktorji. Morda pa se splača poklicati na telefonsko številko kakšnega kmečkega združenja traktoristov Slovenije, sem pomislil, ali pa na kakšen aktiv kmečkih žena. Ob tej misli smo trdo pristali doma. Čisto tako, za opomin, da sem vedel, kam se vračam ... ➡

LUKA PIERI

Joseph Hansen: detektiv pred svojim časom

Ko je pokojna Joan Kahn, ugledna urednica pri založbi Harper and Row, sprejela ta roman, je napisala mojemu agentu: »Kje se je ta pisatelj skrival?« Moral sem se smejeti, da se ne bi zjokal. Nikoli se nisem hotel skrivati, daleč od tega. To je bilo leta 1969. Star sem bil 46 let in pisal sem že vse življenje.

(Predgovor k ponatisu romana Fadeout, 2004)

»Megla je zakrivala slepo sotesko nad kalifornijskim mestecem Prima. Deževalo je. Ne močno, toda vztrajno, sivo in turobno. Razmršeni borovci so gledali skozi meglo kot preteče pojave. Platane so iztegovale bele, skrivljene roke nad potok. Nekoliko nižje je voda udrihala po strugi, umazana, besna in globoka. Potok je odrival cesto. Slabo cesto, ki ji je deževje ogledalo robove. Bila je polna lukenj. Vanjo sta bila mestoma vkopana blato in kamenje.«

Tako nas Joseph Hansen (1923–2004) vpelje v prvega od dvanajstih romanov o detektivu Davu Brandstetterju, *Fadeout*. Nekoliko neznačilni slog za detektivske romane sicer sodi v t. i. literarni noir, ali žanr trde detektivke, vendar nam da že v uvodu slutiti, da roman ni prepojen z grozljivim, divjim in krvavim nasiljem, ki je značilno za to zvrst. To še zlasti

velja danes, 40 let po izidu romana, ko kriminalke povezujemo z brutalnimi umori, pretepi, oboroženimi obračuni, s tolkami surovežev in s svetlolasimi razgaljenkami. Kar bržkone izvira iz podob sodobnih filmskih *blockbusterjev*. Natančneje, akcijskih filmov, ki se izdajajo za trilerje, v dobi, kjer je vizualni učinek zasenčil pripovednega.

Morda je prav otopenost povprečnega gledalca, ki mu je treba vse nazorno pokazati, da bo dojel bistvo prizora, kriva, da se v tem času tako dobro prodaja literatura, ki temelji na vizualnem učinku in kjer avtorji in avtorice opisujejo dogajanje, kot bi že vnaprej pripravljali zasnovo za filmsko priredbo (od prebrisane *Da Vincijeve šifre* do razvpitih, kolikor tudi cenenih, *50 odtenkov sive*).

Čeprav se Hansenove detektivke dogajajo v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja, je za njegovo pisanje značilno, da si tudi dandanes, ko so podobe iz klasičnih hollywoodskih filmov noir ukoreninjene v naši podzavesti, ob branju predstavljamo mračne prizore, kot bi gledali črno-belo detektivko na platnu. Tipična primera sta tu seveda prvi večji predstavnik te zvrsti, *Malteški sokol* (1941) s Humphreyjem Bogartom, in »paradigmatični« noir Billyja Wilderja *Dvojno zavarovanje* (1944). Toda Hansenov jezik je tako bogat in sočen, da nas tudi najmanjši opis pokrajine (ne pa samo zapleti, ki v detektivkah že sami po sebi zahtevajo več pozornosti) prisili k poglabljanju v pripoved. Kot velja za

vso dobro literaturo, torej pri branju nismo zgolj gledalci »filma«, ki se nam vrti v mislih, temveč tudi soustvarjalci.

Hansenov najznamenitejši junak Dave Brandstetter je žanru primerno resen, skoraj ciničen, seveda šarmanten, ne pa tudi spogledljiv zavarovalniški preiskovalec iz Los Angelesa, ki razkriva spletkarske barabe, kadar skušajo ogoljufati njegovo (pravzaprav očeto) zavarovalniško podjetje in ubijajo za denar. In ki ne prikriva svoje homoseksualnosti.

Kot je ni tudi njegov ustvarjalec, ki je svoja dela – najprej poezijo – začel objavljati leta 1952 v *New Yorkerju*. V 50. letih je objavljati tudi v drugih uglednih revijah, leta 1964 pa je neki obskurni založnik izdal njegov gejevski roman *Valley Boy* in po več letih životarjenja se je Hansen uveljavil, potem ko je prvi amandma dokončno zaščitil svobodo govora in svobodo tiska. Nadobudneži vprašljivega slovesa so izkoristili priljubljenost za lahek zaslužek in sledil je razcvet pornografije. In ker so mnogi novepečeni založniki dojemali homoseksualnost kot samo po sebi pornografsko, je Hansen, ironično, prišel na svoj račun.

Pod psevdonimom James Colton je pisal za različne založbe, ki so od njega zahtevale čim več erotike, čeprav je sam čutil, da želi marsikaj resnejšega povedati o tem, kaj pomeni biti homoseksualec v tedanji družbi. Po šestih šundih je leta 1967 dokončal roman *Fadeout*, za katerega je menil, da je

njegovo daleč najboljšo delo. Toda v njem ni bilo seksa. Zanimivo pa je, da to ni bil razlog, da zanj ni našel založnika. Tako rekoč vsak, komur je ponudil rokopis v objavo, ga je zavrnil, ker je bil preprosto predober in si je zaslužil boljšega založnika.

Našel ga je šele tri leta pozneje. Edini pogoj, ki so mu ga postavili, je bil, da roman izda pod svojim imenom. In to kljub temu, da je že v 60. letih sodeloval s prvo ameriško osrednjo gejevsko revijo *One*, soustanovil literarno gejevsko revijo *Tangents* in vodil radijsko oddajo o homoseksualnosti.

Leta 1970 se je Hansen udeležil prve parade ponosa, čeprav je zase trdil, da je konservativec v gibanju za svobodo. Zavračal je oznako *gay* in se opredeljeval izključno kot homoseksualec, ampak skozi svoje romane in novele je vselej skušal prispevati k ustvarjanju strpnejšega odnosa do homoseksualcev v ameriški javnosti. V smislu uglednosti in priljubljenosti se lahko mirno primerja s Trumanom Capotejem in Tennesseejem Williamsom, ki sta v svojem času uživala izjemen ugled tudi med puritanci.

V času, ko še ni bilo aidsa, in je bil Stonewall samo neki lokal v New Yorku, je Hansen pisal o detektivu srednjih let, ki je pač gej. In ima ljubezenske težave kot kdorkoli drug. V dobi, ko so bili homoseksualci v krmičih, če so se sploh pojavili, prikazani kot zlobni izrodki. Občudoval je Rossa Macdonalda, enega vidnejših ameriških predstavnikov detektivskega žanra. Toda motilo ga je, da njegov detektiv Lew Archer nima zasebnega življenja in se nikoli ne spremeni. Tako je sklenil izhajati iz klasičnega trdega detektiva ameriške literarne tradicije, da bi ustvaril homoseksualnega junaka, ki bo prijazen, dober človek, ki dobro opravlja svoje delo.

Njegovi romani so natančno prikazovali gejevski svet, ampak ne kot nekaj posebnega. Povprečne-

mu bralcu je skozi zapletene zgodbe sporočal, da so homoseksualci (lahko tudi ali celo predvsem) običajni ljudje, ki se ne razlikujejo od drugih.¹ Ob osrednji detektivski zgodbi se v Hansenovih romanih vedno odvija tudi zasebna zgodba glavnega junaka, čigar spolnost in razmerja so v določeni meri izpodbijali klišeje tistega časa. V detektivsko zvrst je uvedel homoseksualne moške in ženske kot osrednje like ter jim vdihnil vso raznolikost, ki v tistih časih nikakor ni bila značilna za marginalce, brez senzacionalizma, pač pa kot moške in ženske s povsem običajnimi željami, ambicijami, dosežki in neuspehi.

Vse to dodatno bogati njegov izjemno prefinjeni, pronicljivi, po svoje poetični jezik (*»Prostor je mašila tišina, ki jo je prebadal pisalni stroj.«*). Njegove zgodbe so realistične, hkrati napete in umirjene. Homoseksualnost njegovih likov ni posebno poudarjena – razen če predpostavljamo, da je že dejstvo, da je glavni lik detektivke gej, samo po sebi poudarek, ki v svojem zgodovinskem kontekstu pomeni pravo inovacijo, celo revolucijo. Nekje sredi prve zgodbe nam Hansen bežno omeni, da je Brandstetter izgubil partnerja. Ni bilo prijetno. Posledice ga preganjajo še danes. Naprej: nekaj ga ne prepriča, osumljenca bo imel na očeh. Češ: spolna usmerjenost mojega junaka ni nekaj, s čimer bi se bilo treba obremenjevati.

Brandstatter je eden tistih homoseksualcev, ki se ne prepoznajo v hedonistični plehkosti mlade generacije, pa tudi ne v zafrustrirani osamljenosti starejših gejev, ki se skrivajo, da ne bi izgubili dobrega imena. Hansen se spušča v podrobnosti o njegovi seksualnosti povsem odkrito, brez ovinkarjenja in opravičevanja. Njegova neuspešna razmerja z moškimi opisuje neposredno, brez zadržkov, iskreno in včasih nežno, spet drugič

nostalgичno in jezno. Nihče nima recepta za uspešno razmerje.

Kot je značilno za junake tega žanra, Brandstatterjeva razmerja pogosto trpijo zaradi njegovega dela. Čeprav je v ljubezni predan partner, je bolj kot ljudem zvest svojemu poklicu. Kot preiskovalec je nepopustljiv, preudaren in inteligenten. Sam priznava, da nima smisla za humor, kar pa je zgolj fraza, ki izvira iz njegove samotarske skromnosti. Hansenovi romani namreč v veliki meri temeljijo na »noirsko« odrezavih, pikrih dialogih, ki nam dajo vedeti veliko več od tega, kar povedo. Prav zaradi mešanice mračnosti, zrelosti in natančno odmerjenega sarkazma je njegov detektiv ne le prepričljiv, temveč tudi všečen, celo privlačen in dostojanstven. Povsem »neškodljiv« za takratno družbo. Družbo, ki jo zna Brandstatter opazovati in razumeti tako dobro, kot razvzroča primere, ki jih preiskuje.²

Čeprav je ameriški bum žepnih izdaj negativno vplival na prodajo manj odmevnih kriminalk, si je Hansen le ustvaril sloves dobrega pisatelja, ki izstopa po slogu in dovršenosti. Michael Nava, ki je v 80. letih zaslovel s serijo kriminalk o homoseksualnem odvetniku latinskoameriškega porekla Henryju Riosu, je o njem dejal, da v svojem obsežnem opusu natančno in iskreno opisuje, kaj pomeni biti gej, in je pravzaprav »oče vseh nas gejevskih in lezbičnih pisateljev oz. pisateljic«.

»Je peder?« je vprašal Dave.

McPhailove predrafaelitske oči so se zaostrole. »Vsa študentska leta sem bil njegov prijatelj. Sem mar videti kot peder?«

»Ne vem, kakšni naj bi bili pedri,« je odvrnil Dave. »Tega nihče ne ve. Konec tedna ob božiču sta šla jadrat. Z njegovim očetom in dr. De Kalbom.«

(Death Claims, 1973)

2 »[...] Ste edini novi Tomov prijatelj, ki sem ga spoznal. In prav takšni ste, kot sem pričakoval.«

Še zlasti zanimivo je dejstvo, da je bil Hansen že od leta 1943 poročen. Z lezbijko, umetnico Joan Bancroft. Njun zakon, ki ga je opisal kot »razmerje homoseksualnega moškega in ženske, ki se pač imata rada«, je trajal vse do njene smrti leta 1994. Leta 1944 se jima je rodila hčerka Barbara, ki je spremenila spol in je zdaj Daniel James Hansen.

V romanu *Strange Marriage* (1965), ki ga je izdal pod psevdonimom, je še najbolj učinkovito opisal homofobijo tistega časa, v zgodbi o homoseksualcu Randyju Halu, ki se poroči, da bi živel »normalno«, vendar ga življenje neizbežno pahne v skrivno razmerje z moškim. V skladu z medicinskim diskurzom 50. in 60. let se njegova žena o tem posvetuje z zdravnikom, ki par slednjič privede do kompromisa, skupnega življenja v »nenavadnem zakonu«.

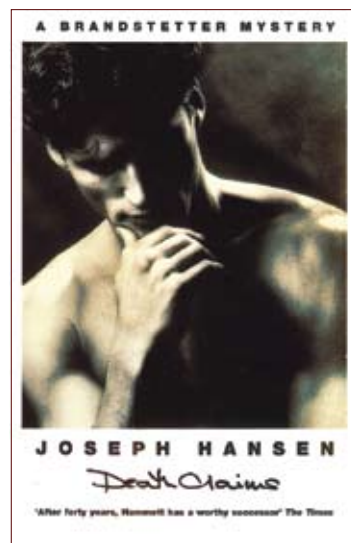
Če so prve Brandstatterjeve dogodivščine omogočale Hansenovim likom srečna in stabilna razmerja, sta poznejša, zelo hvaljena romana *A Smile in His Lifetime* (1981) in *Job's Year* (1983) zaznamovana s tragičnostjo in osamljenostjo, ki ju glavnima junakoma vsiljujejo okoliščine prej kot osebne razmere. Časi so se spreminjali in z njimi se je spreminjal ton Hansenovih zgodb. V devetem romanu iz serije o Brandstatterju, *Early Graves* (1987), se njegov slaven preiskovalec spopade z dvema hladnokrvnima morilcema – človekom, ki tokrat preži tudi nad njim, in aidsom, ki je skupni imenovalec psihopatovih žrtev.

V 90. letih je Hansen opustil Brandstatterja in pisal o gejevskem

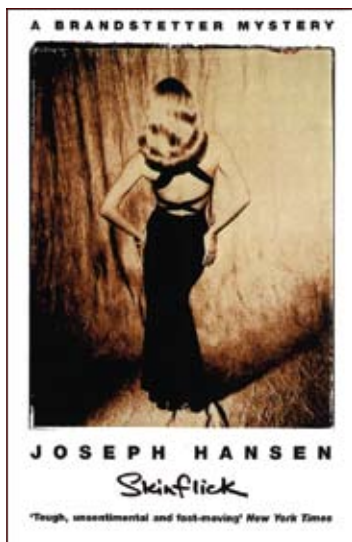
»Ja,« je rekel Dave. »Nosim fine obleke in vozim drag avto. G. Taylor, nehaite tako površno ocenjevati ljudi.«

»To je vendar ameriško,« se je branil Taylor.

»Ali pa nigerijsko. Ali bolivijsko,« je odvrnil Dave. »Začelo se je v Sumeriji.«
(Troublemaker, 1975)

1 »[...] Nenadoma odkrijem, da je postal igravec. Z Whittingtonom in tistimi pedri.«

življenju na Zahodni obali v 40. in 50. letih, kot bi se hotel z nostalgijo otresti brezdušnosti moderne dobe. Roman *Living Upstairs* (1993) je nežna ljubezenska zgodba, umeščena v čas druge svetovne vojne, katere protagonista ponovno srečamo v naslednjem romanu, *Jack of Hearts* (1995), zgodbi o spolnem dozorevanju, ki se dogaja tri leta prej. Poleg privlačnega in bogatega sloga ter slikovitih opisov takratnega Los Angelesa oba romana zaznamuje Hansenov značilni čut za pripovedno napetost. Zgodbi sta obenem presunljivi in boleči, vendar nikakor depresivni; v nasprotju z romani iz 80. let skoraj ganljivo odražata radost in nelagodje gejevskega življenja v starih časih.

Čeprav Hansen ni imel posebno širokega kroga bralcev, si je z leti pridobil zvesto publiko. Težko bi rekli, da je z Brandstetterjem odprl vrata gejevskim detektivkam, vsaj ne v *mainstreamu*. Res pa je, da danes, zlasti ob razmahu e-knjig, kar mrgoli gejevskih kriminalk, toda njihova literarna vrednost je, milo rečeno, vprašljiva. Nase je nekoli-ko bolj opozoril Richard Stevenson, ki je med letoma 1981 in 2011 ustvaril serijo 12-ih romanov o homoseksualnem zasebnem detektivu Donaldu Stracheyju. Štirje (*Third Man Out*, *Shock to the System*, *On the Other Hand*, *Death, Ice Blues*) so postali sorazmerno posrečeni televizijski filmi.

Vsekakor pa se je Hansen s svojo iskreno, elegantno prozo in brez moraliziranja naposled uvrstil med najuglednejše predstavnike žanra svojega časa, pisal in objavljaj pa je vse do leta 2002. Za sabo je pustil približno dvajset romanov in prav toliko kratkih zgodb, ob katerih lahko še danes neizmerno uživamo. Njegovi romani o Brandstetterju so bili prevedeni v nemščino, nizozemščino, francoščino, italijanščino in celo japonščino. Zadnji, *A Country of Old Men*, je izšel leta 1991, zanj pa je prejel nagrado Lambdinega sklada za književnost. Leto zatem ga je združenje Private Eye Writers of America nagradilo za življenjsko delo.

Umrli je novembra 2004 zaradi srčnega zastoja. Ob ponatisu romana *Fadeout* je še na začetku istega leta zapisal: »Zdaj si lahko končno privoščim, da sanjam o tem, da bo Dave Brandstetter, potem ko bo moje življenje sklenilo večno spanje, prevzemal domišljijo novih generacij bralcev in bralk še dolgo potem, ko njegova nekdanja pretresljiva spolna usmerjenost ne bo več burila duhov.«

ANAMARIJA ŠPORČIČ – JANIS

GAYLE IN ISIGQUMO

Kot večina gejevskih skupnosti po svetu je tudi tista v Južni Afriki v zadnjih petdesetih letih razvila lastno besedišče. Apartheid je botroval nastanku dveh ločenih gejevskih besedišč indoevropskega in nigerijsko-kongoškega izvora. *Gail* ali *gayle* (beseda *gail* pomeni govoriti, klepetati) je argo, osnovan na angleškem in afriškem jeziku, ki se uporablja predvsem v urbanih središčih in je v mnogočem podoben polariju, iz katerega si tudi izposoja nekatere besede. Drugo besedišče, znano kot *isiGqumo*, pa je osnovano na ngunskem besedišču in ga govorijo predvsem črnci, katerih materni jezik je eden izmed bantujskih. Isigqumo do danes ostaja slabo raziskan, gayle pa je podrobno opisal Ken Cage v svoji knjigi *Gayle: The Language of Kinks and Queens*, ki vsebuje tudi slovar z okrog 1400 izrazi in zgodovino besedišča, katerega izvor naj bi segal vse tja do poznega srednjega veka.

Za prvo moderno različico velja *moftietaal* (v afrikansu dobesedno »jezik gejev«), ki ga je uporabljala črnska transvestitska skupnost v petdesetih letih. V šestdesetih je ta način komunikacije postal popularen v belskih homoseksualnih krogih, med prvimi pa so ga uporabljali stvardi (t. i. *koffie-moffies*). Poleg nekaterih osnovnih besed iz polarija večino besedišča gayle sestavljajo ženska imena, ki so podobna besedam, katerih pomen nosijo. Ta pojav je edinstven, saj ne gre zgolj za klasično feminizacijo temveč za celotno besedišče, osnovano na ženskih imenih. Nekaj primerov: Aida – AIDS, Annie – anus, Connie – kondom, Beulah – lep (ang. beautiful), Elsie Geselsie – klepetulja, Erica – erekcija, Olga – star in grd (ang. old and ugly), Priscilla – policist, Ramona Rottencrotch – moški vprašljive čistoče, Stella – krasti (ang. steal) ipd.

Gayle, kot ga poznamo danes, je po vsej verjetnosti nastal kot skrivni jezik v času zatiranja, služil pa je tudi kot način prepoznavanja med geji. Kljub razširjeni uporabi se zdi, da je gayle bil in je še vedno domena gejev, saj ga lezbijke nikoli niso uporabljale. Prej omenjeni Ken Cage je poskrbel, da je gayle postal predmet akademskih razprav, vendar je kljub temu prepričan, da bo zaradi vedno bolj pozitivnega odnosa do gejevske kulture kmalu izumrl.

Podrobnejša raziskava o isiGqumu ne obstaja, znano je le, da izvira iz afriških rudnikov, kjer so moški živeli v nekakšnih samskih domovih brez svojih družin. Posledično so si med svojim bivanjem tam omislili nekakšne »moške žene« in se nato, ko se jim je iztekla pogodba, vrnili k tistim »pravim«.

Napovedujemo

28. festival gejevskega in lezbičnega filma

Tole je prvi pogled v katalog letošnjega gejevskega in lezbičnega filmskega festivala. Celoten program in več informacij v kratkem na spletni strani festivala (www.ljudmila.org/siqrd/fglf).

IGRANI FILMI

Otvoritveni film!

Zgubljeni v raju

(Lost in Paradise), režija Ngoc Dang Vu, Vietnam 2011, 103'

Mladenič Khoi je zaradi homoseksualnosti moral zapustiti rodno vas in se odpraviti v Saigon, kjer spozna Donga, ki ga povabi, naj stanuje z njim in s prijateljem, vendar mu fanta nastavita past in ga oropata. Obubožan Khoi je tako primoran stopiti na težko pot preživetja. Prvi odkriti gejevski film v Vietnamu je navdušil kritike in gledalce. Otvoritveni film letošnjega festivala!

Teksas Severnega morja

(Noorzdee Texas / North Sea Texas), režija Bavo Defurne, Belgija 2011, 94'

Pim živi s samsko materjo, nekdanjo misico, v majhnem mestecu na belgijski obali. Introvertirani deček si popestri vsakdan z risanjem in s fantaziranjem, svoje porajajoče se želje pa teši z zbiranjem »izposojenih« predmetov v škafli za čevlje. A lepi prijatelj Gino, v katerega se Pim zaljubi, je seveda prevelik za skrivno škaflo.

Poljubi me

(Kyss mig / With Every Heartbeat), režija Alexandra-Therese Keining, Švedska 2011, 107'

Mia in Frida se spoznata na zabavi in se zaljubita. Nič posebnega, če ne bi šlo za zaročno zabavo njunih staršev – Mijin oče je zasnubil Fridino mamo. Toda obeta se še ena poroka, saj Mia prav ob tej priložnosti naznani zaroko s Timom, s katerim je že sedem let. Obe se bosta morali spopasti s strastjo ter z družinskimi vezmi in s težkimi odločitvami.

Zeleno zeleno

(Verde verde / Green Green), režija Enrique Pineda Barnet, Kuba 2012, 76'

Prvi kubanski gejevski film po slavnem Jago-de in čokolada je Fassbinderški pastel o mačizmu, strahu in zahrbtnih razsežnostih spolnosti. Usodna privlačnost pripelje izzvalnega mladeniča v stanovanje zapeljivega mornarja, toda igra osvajanja je zapletena in dvoumna; tu telesa kričijo, medtem ko se čutnost cedi z vsake besede, naj bo še tako nasilna.

Margarita

(Margarita), režija Dominique Cardona in Laurie Colbert, Kanada 2012, 90'

Japijevski par Ben and Gail je nenadoma na robu bankrota, zaradi česar morata odpustiti tudi Margarito, mehiško varuško in deklico za vse, ki ji zaradi neurejenega statusa grozi izgon v Mehiko. Reši jo lahko le še poroka, ki ji njena partnerka nikoli ni bila naklonjena. A nenadoma je Margarita tarča večkratnih poročnih ponudb.

Razbijači

(Bashment), režija Rikki Beadle-Blair, VB 2010, 110'

Nasilneži, ki na reggae tekmovalju surovo napadejo fanta enega od nastopajočih, dobi-jo presenetljivo zmerno kazen. A ko se ta bliža izteku, skuša njihov odvetnik s pomočjo žrtev, ki so jima suroveži pretresli življenje, raziskati vzroke nasilnega dejanja. Delo režiserja lanskega filma FIT se pogloblja v kontroverzne vidike reggaeja in posledice homofobnih besedil.

Ljubki moški

(Lovely Man), režija Teddy Soeriaatmadja, Indonezija 2011, 76'

Devetnajstletna Cahaya je odrasčala z materjo, ki jo je vzgajala v skladu s strogimi muslimanskimi vrednotami. Ko zaide v težave, se odpravi v Džakarto, da bi poiskala očeta, ki je odšel, ko je imela štiri leta. A ko ga najde, povsem šokirana ugotavlja, da bi tudi sam potreboval pomoč in zaščito.

Soodvisna lezbična vesoljka išče sebi podobno

(Codependent Lesbian Space Alien Seeks Same), režija Madeleine Olnek, ZDA 2011, 75'

Na Zemljo prispejo tri vesoljke, da bi se tako znebile romantičnih občutij, ki domnevno zastrupljajo njihov rodni planet Zots. Ker naj bi jim na Zemlji zagotovo zlomili srca, se bodo lahko kmalu vrnile domov. Toda vesoljka Zoinx se zbliža z ljubečo Zemljanko Jane in njihova mislija je zdaj resno ogrožena. Duho-vita in inteligentna komedija!

Brez besed

(Wu Yan / Speechless), režija Jan Komasa, Hong Kong/Kitajska 2012, 92'

Na rečni obali na jugu Kitajske policisti najdejo golega Zahodnjaka, ki ne govori. Zdravniki ga hočejo poslati v umobolnico, vendar ga reši bolničar Jiang. Po naključju odkrije ključ do Zahodnjakove skrivnostne preteklosti. Napeta romanca, ki vas bo prepričala, da ljubezen preglaši vse besede.

Moj brat hudič

(My Brother the Devil), režija Sally El Hosaini, VB 2012, 111'

Brata Mo in Rachid živita v egiptovski družini v Londonu. Mo občuduje svojega starejšega brata Rachida, ki preprodaja drogo. Toda Rachid želi svojemu bratu plačati šolo, da bi

ponovitve: Celje, Koper, Ptuj, Maribor

Slovenska Kinoteka v Ljubljani

24. november do 2. december 2012

imel boljše življenje. Ko Mo odkrije Rachido-vo skrivno razmerje, ga premagajo predsodki, ki resno ogrozijo njuno vez.

Mami prihaja

(Mommy is Coming), režija Cheryl Dunye, Nemčija 2012, 65'

Berlinska femica Dylan in njena ameriška ljubica Claudia imata vroče, odprto ljubezensko razmerje, ki seveda ni brez težav in ljubosumja. Vse skupaj še zakuri vihravi prihod Dylanine mame Helen. Seksi multi-kulti romanca v Berlinu, o kateri se nemški kanclerki Angeli Merkel niti ne sanja!

Taprav dec

(Stud Life), VB, 2012, 80'

Lezbijka JJ in gej Seb sta najboljša frenda. Ko se JJ po dolgem času zaljubi, se mora posvečati ljubici in frendu hkrati. Ali so frendi pomembnejši od bejbe? Kaj, za vraga, bi naredili vi?

Življenje ni pesem s Havajev
(Nije ti život pjesma Havaja / Family Meals), Hrvaška, 2011, 50'

Dana se je že zdavnaj svoji družini razkrila kot lezbijka. Med obroki z očetom, materjo, bratom ali vsemi skupaj poskuša načenjati lezbične in druge teme, ki so bile dotlej tabu.

Brüno

ZDA, 2009, 81'

Sacha Baron Cohen v vlogi avstrijskega gejevskega „fashionista“, ki ga zanimajo moda, denar in mladi fantje. Izjemno neko-rektna in žaljiva komedija v kvazidokumentarnem slogu!

DOKUMENTARNI FILMI

Razmerja

25 let lezbične sekcije ŠKUC-LL Ljubljana, Slovenija 2012, 84'

Avtorice Marina Gržinič, Aina Šmid in Zvonka T. Simčič so ob 25-letnici sekcije LL posnele dokumentarni video film, ki predstavlja različne procese marginalizacije in boja lezbične scene in LGBTQ-skupnosti za pravice in vidnost, a tudi neverjetno moč lezbičnega gibanja, njegov umetniški in kulturni potencial, kritični diskurz in emancipacijske politike.

Kralj stripov

(König des Comics / King of Comics), režija Rosa von Praunheim, Nemčija 2012, 80'

Ralf König, izjemno uspešen nemški gejevski avtor stripov, se v svojih delih, ki so pritegnili tudi strejtovski bralstvo, duhovito poigrava s queerovskimi klišeji. V dokumentarnem portretu ga spoznamo kot nepretencioznega in skromnega človeka, čeprav je njegovo večje in natančno opazovanje sveta zaznamovalo več generacij.

Umreti pokončno

(Morir de pie / Die Standing Up), režija Jacaranda Correa, Mehika 2011, 74'

Irina Layevska je bila v 80-ih še sin mehiških komunističnih staršev, zelo podoben Cheju Guevarri in tudi sam vodja solidarnostne kampanje za kubansko revolucijo. Po poroki z Nelido operativno spremeni spol kljub prirojenim zdravstvenim težavam, zaradi katerih je na vozičku, zdaj pa je še slepa. Zgodba o pogumu in ljubezni, ki ne pozna spola.

Trans

(Trans), režija Chris Arnold, ZDA 2012, 93'
Izjemen celovečerni dokumentarec o moških

in ženskah in o vseh vmesnih variacijah. Zgodbe posameznikov in posameznic sestavljajo podobo transspolne skupnosti, morda najmanj poznane in razumljene tako v Ameriki kot po svetu. A tudi polne izrednih osebnih in političnih pričevanj o zmedeni in pogumu, toplini in iskrenosti, kakršnih ne slišimo pogosto.

Posebna gostja festivala bo legendarna ameriška režiserka eksperimentalnega lezbičnega in feminističnega filma Barbara Hammer! Videli bomo več deset njenih starejših in novejših kratkih filmov, 25. 11. bo vodila filmsko delavnico, 26. 11. pa se nam bo pridružila še na pogovoru po projekciji.

POMAGAJ FESTIVALU

Svoj prispevek lahko nakažeš na Škuc, Stari trg 21, Ljubljana
račun: SI56 02083-0017013681
sklic: 00-703
namen: prispevek FGLF

SUZANA TRATNIK

POSVETITEV

To poletje me je večkrat mikalo, da bi se sprehodila mimo ruske ambasade z balaklavo na glavi, poskakovala v ritmu pankerskega poga in vpila: »Osvobodite Pussy Riot!«

Ali pa da bi se sprehodila mimo ameriške ambasade z rdečo zvezdo na svojih lezbičnih prsih, strumno korakala in pela o slovenskih pionirjih in pionirkah.

Če pa grem mimo slovenske vlade ali parlamenta, me še najbolj zamiha, da bi jim pokazala golo rit. Pa ne gre za golo prostastvo, saj sem bila tudi sama vzgojena za spodobno heteroseksualko, tako kot skoraj sleherna deklica v sleherni kleni družini, ki zna ločiti med moškim in ženskim spolom. Čeprav se včasih poštena vzgoja ne obrestuje, kar nazorno kaže primer treh zaprtih Rusinj iz Pussy Riot, od katerih je ena celo mati – kako neodgovorno od nje in tudi od njenega moža, sicer člana druge ruske umetniško-avantgardne skupine Vojna. To so neodgovorni starši, saj bi te jesenske dni morali skakati okoli učiteljev po vrtcih ali šolah, ki jih obiskujejo njihovi otroci, ne pa se vlačiti po zaporih zaradi nekih idej. Revolucija je primernejša za mlade, samske nematere in neočete, v zrelih letih je tak prekomeren aktivizem že kar nezdrav, če ne celo egoističen.

A kar bi sama želela demonstrirati z golo ritjo vodilnim slovenskim političnim telesom, nikakor ni politično dejanje, še manj pa, boh varji, huliganstvo. Ker nimam otrok, bi si sicer lahko privoščila tak neodgovorni revolucionarizem, a nogometa in slovenske

politike ne spremljam posebej natančno – na vsake toliko samo preverim, kaj dogaja po naslovnicaх časopisov, revij in v napovedih tv-informativnih oddaj, in ko ugotovim, da je še vedno in povsod v ospredju ustaljeni trojček: kri-za-šparanje-JJ, sem pomirjena. Nič novega torej.

Kazanje gole riti, o katerem govorim, je pravzaprav posebna spolna praksa, zelo razvita v večini zahodnih držav, pri nas pa še v plenicah. Reče se ji *moonning*. Luna je bila običajna metafora za ritnico na Angleškem, bojda že od leta 1743. Nekoč je »svetiti z golo ritjo« pomenilo sramotiti sovražnika, kar je bila trdovratna tradicija kmečke kulture v srednjem veku. Tovrstno kulturo bi v klenem slovenskem parlamentu gotovo odlično razumeli in toplo pozdravili. Saj nam tudi vlada večkrat s čim »posveti«, denimo, z varčevalno shemo, dizajnirano posebej za brezpravno rajo. Slednjič so nam simbolno pokazali rit, kar se tiče Družinskega zakonika. Že parlamentarne razprave so pokazale, da imajo zastopniki in tudi zastopnice slovenskega ljudstva obilo znanja o spolnem fetišizmu in praksah. Parlamentarci so zelo razgledana manjšina, kar se tiče človekove spolnosti – naslednjo raziskavo o slovenskem seksu je treba narediti prav med njimi. Bržkone bi brez dlake na jeziku razkrili svojo bogato domišljijo in poznavanje seksualnega vedenja. Le kje bi sicer izvedeli za že skoraj legendarne spolne prakse, kakršna je kopanje dveh očetov oziroma dveh kosmatih gejev skupaj z njunim otrokom

v banjici – tega še v pornografiji ni, ampak naši vrli parlamentarci ne molčijo, to so vendar drzni možje! Veliko so omenjali tudi mejne spolne navade, kot je sodomija, torej občevanje z živalmi, najpogostejše s psi. Sleherniki bi se sramovali govoriti o tem pred kamerami (saj zato pa imamo anonimne spletne forume, kajne?), toda v parlamentu so pogumni in iskreni ljudje, zato sem prepričana, da bi razumeli tudi *moonning*, saj ga simbolno pogosto prakticirajo. A vsega tudi na kameri ni videti, ker bi jih lahko kdo ovadil zaradi nespodobnega razkazovanja – in že bi se vmešala varuhinja človekovih pravic, ki so jo opravljal zaradi posebne vrste nespodobnega razkazovanja, ker je baje grda. O tem je pisalo in tvitalo kar nekaj slovenskih lepotic in lepotcev. Res ganljivo, da jim je toliko do tega, da bi morali biti tudi vsi drugi lepi. To je bil res plemeniti, kleni intelektualni prispevek, ne kakšne večne lajne mislic o tem, da bi rade reševale svet. Koga to briga.

Nadškof makedonske pravoslavne cerkve je nedavno poročanje homoseksualcev primerjal z zakonsko zvezo med živalmi. Tudi to juristično prakso v našem parlamentu gotovo kaj poznajo, nekateri so že bili toliko napredni, da so tudi o tem kaj namignili. Mislim celo, da bo sprejemanje živalskega družinskega zakonika naslednja pereča tema in gotovo se bo organizirala kakšna mesarska skupina, ki bo zbiralala podpise, da so živali za pojesti, odstreliti, uporabiti za delo in šport ter za pocr-

kljati, ne pa za poroko. Mene bi zelo veselilo videti kak nov občinski oddelek za registracijo živalskih zvez. Tu je bil gospod nadškof premalo natančen, ne gre namreč za poroke vseh povprek, poročali bi le mačke z mačkami, pse s psi, krave z biki ali s kravami, papige s papigami ...

Pari bi imeli možnost skupnega vzgajanja ali celo posvojitve mladičev, a le iz svoje vrste. Kam pa bi prišli, če bi ribi posvojili kačjega pastirja! Že to, kar se dogaja med konji in osli, da se namreč enkrat skoti mula, drugič pa mezgga, se mi je že od nekdaj zdelo sumljivo, celo malce sprevrženo. Mula je namreč križanec med oslom in kobilo in se oglašja z rigom, mezga pa križanec med žrebcom in oslico in se oglašja z rezgetom. Rigajoča mula in rezgetava mezga sta hibrida, ki se ne moreta razmnoževati! Zato je le treba paziti, katere živali bi poročali med seboj, saj to ni noben cirkus. Kočno pa so tudi slovenske predsedniške volitve postale cirkus in prav je tako, ker sem jaz zelo proti cirkusu z živalmi! Naj pred kamerami pucajo ceste, delijo zvezke šolskim otrokom, poljubljajo svoje poročene žene, tvitajo in uganjajo podobne vragolije in norčije določeni predsedniški kandidati in kandidatke. Ti namreč, za razliko od cirkuških živali, to počnejo po svoji volji in za lastno politično korist. Vse za to, da bi se približali ljudstvu. Samo čakam, kdaj se bo kdo od njih še spomnil biti lezbijka in za urco ali dve posediti pred homoplacom in požreti kakšno žaljivko ali pa se sprehoditi s steklenim stropom nad glavno. S tako obešenjaško gesto bi lahko pokazali nekaj cinične naklonjenosti še za lezbično manjšino, ki letos praznuje 25-letni jubilej. Kopriva pa res ne pozebe.

Pomoč

LEGEBITRINA SVETOVALNICA – poteka v obliki osebnega svetovanja, podpore in pomoči. Vsak ponedeljek, sredo in petek od 12h do 16h, ob torkih in četrtek pa od 12h do 18h na Trubarjevi 76/a ali po telefonu 01 430 51 44. [www.drustvo-legebitra.si]

SKUPINA ZA SAMOPOMOČ OKUŽENIH GEJEV – v Sloveniji deluje internetna mreža HIV-pozitivnih gejev in skupina za samopomoč: člani se dobivajo enkrat na dva tedna. Če bi se jim rad pridružil, vprašaj svojega zdravnika na Infekcijski kliniki za kontakt. Anonimni e-mail: gaypoz.si@gmail.com

PROJEKT EVERYWHERE
Certifika družbene odgovornosti za ozaveščena in varna mesta za moške, ki imajo spolne odnose z moškimi. Glej: www.everywhereproject.eu

Gejevske in lezbične pogovorne skupine

DIC Legebitra organizira družabne aktivnosti, namenjene mlajšim gejem in lezbijkam do 30. leta starosti. Za več informacij pokliči 01 430 51 44 ali piši na naslov: legebitra@siol.net

DIC Legebitra organizira tudi »Iskrene pogovore« za razpravo o tistem, kar želiš in te muči. Za več informacij pokliči 01 430 51 44 ali piši na naslov: legebitra@siol.net

Društvo za integracijo homoseksualnosti (DIH) pogovorne skupine organizira izmenjave vsak petek ob 19.30 uri v Ljubljani (Slomškova 11) in in občasno v Kopru (klub MKC). Za program in vsebino pogovornih skupin glej: www.dih.si

V ŠKUC – Kulturnem centru Q (klub Tiffany) po predhodni napovedi potekajo pogovorno- filmski večeri, delavnice in bralni krožek Anonymous readers. Za program in vsebino glej: www.kulturni-centerq.org/ in klub Tiffany na Facebooku.

V ŠKUC – Kulturnem centru Q (klub Tiffany) poteka dvakrat na mesec Lezbično-feministična univerza, kjer potekajo predavanja, pogovorni večeri in kulturni dogodki na temo lezbičnega feminizma. Za program in vsebino glej: lezbicnofeministcauniverza.wordpress.com/ in <http://twitter.com/lezfemuniverza> in LFU na Facebooku.

Informacijski centri in knjižnice

Info točka Legebitre, Trubarjeva 76/a, 1000 Ljubljana. Odprto vsak delovni dan med 12. in 16. uro. E-mail: legebitra@siol.net. Telefon: 01 430 51 44. [www.drustvo-legebitra.si]

Lezbična knjižnica, Metelkova 6, 1000 Ljubljana (1. nadstropje, prostori Škuc-LL). Telefon: 01 432 73 06. Izposoja: četrtek in petek od 15. do 19. ure [www.ljudmila.org/lesbo/knjiznica.htm]

Galerija Media Nox (Kotiček za istospolno usmerjene mlade) in Homodok Maribor (Arhiv za gejevske in lezbične študije), Židovska 12, 2000 Maribor.

Revije ter radijske oddaje

Narobe [www.narobe.si]
Lezbomanija na Radiu Študent (vsako prvo soboto v mesecu ob 13. uri) [www.radiostudent.si (kultura – lezbomanija)]
Transintegral na Radiu Marš (vsak zadnji četrtek v mesecu ob 13. uri) [www.radiomars.si]

GLBT organizacije

DIC Legebitra [www.drustvo-legebitra.si]
Gejevska sekcija Škuc Magnus [www.ljudmila.org/siqrd/magnus]

Lezbična sekcija Škuc LL [www.ljudmila.org/lesbo]

Društvo za integracijo homoseksualnosti DIH [www.dih.si]

Društvo Parada ponosa [www.ljubljana.pride.org]

Heterhomo naveza [www.facebook.com/heterohomo.si]

Športno društvo Out in Slovenija [www.outinslovenija.com]

Lingsium – skupina za istospolno usmerjene mlade Maribor [www.lingsium.org]

Neformalna skupina Medoti [www.medoti.si]

Klubi in bari

Café Open – gej frendli lokal, Hrenova ulica 19, Ljubljana [www.open.si]

Green Moon
Poljanska cesta 3, Ljubljana
[Facebook: Green Moon – Agwa cocktail bar]

Tiffany – LGBTQ klub v okviru ŠKUC – Kulturni center Q, Masarykova 24, stavba Lovci, pritličje desno (Metelkova mesto, bivša vojašnica). Zabave potekajo vsak petek in občasno ob sobotah. www.ljudmila.org/siqrd/tiffany in www.kulturni-centerq.org/ in klub Tiffany na Facebooku.

Monokel – lezbični klub v okviru sekcije ŠKUC – LL, Masarykova 24, stavba Lovci, pritličje desno (Metelkova mesto, bivša vojašnica). [www.klubmonokel.com]

Klub K4 – sobotni gejevski in lezbični disko enkrat na mesec. Kersnikova 4, Ljubljana. [www.klubk4.org]

Gymnasivm – klub in savna: »moški za moške«, Ulica pohorskega bataljona 34, Ljubljana. Telefon: 01 5342 485. Odprto: Nedelja, ponedeljek, torek, sredo, četrtek med. 15. in 22. uro, petek in sobota med 15. in 23. uro. [www.klub-libero.si]

Internet

Slovenski seznam virov za geje in lezbijke SIQRD [www.ljudmila.org/siqrd]
Blog Glavca [http://glavca.blog.siol.net/]

Mejling liste

Mreža – poštni seznam (mailing lista), ki je namenjen diskusijam o queer (gejevskih, lezbičnih, biseksualnih, transvestitskih in traseksualnih) temah in obvestilih o queer dogodkih v Sloveniji. [www.ljudmila.org/siqrd/mreza]

Forumi

Forum za asekualce [http://asslo.mojforum.si/]

Mavrični forum [www.mavricni-forum.net]

Open Cafe forum [http://forum.open.si]

Drugačen [www.drugacen.net]

Rozalija (za roza mame in očete) [http://rozalija.editboard.com/]

Kultura

Ljubljanski festival gejevskega in lezbičnega filma – najstarejši tovrstni festival v Evropi. Poteka vsako leto konec novembra / začetek decembra. [www.ljudmila.org/siqrd/fglf/]

Roza kino
Kino Udarnik, Maribor
<http://zavodudarnik.wordpress.com/roza-kino/>

Zbirka Lambda, zbirka literarnih in teoretskih del s področja homoseksualnosti. [www.ljudmila.org/siqrd/lambda.php]

Zbirka Vizibilija, lezbična knjižna zbirka. [www.ljudmila.org/lesbo/vizibilija.htm]

ŠKUC – Kulturni center Q (klub Tiffany) – literarni večeri, bralni krožek Anonymous readers, performansi, koncerti, razstave, filmski večeri, delavnice idr. www.kulturni-centerq.org/.

Zavod Pink Klip – razstavi in drugi projekti. pink.klip@gmail.com.

Prijava homofobičnega nasilja

Povej naprej! [DIC Legebitra]
Prijava: legebitra@siol.net
ali po telefonu 01 / 430 51 44 (Jasna)

Roza alarm [Škuc-LL]
Prijava: www.ljudmila.org/lesbo/alarm

Gibt-frendli usluge

Zdrav splet
Analno zdravje, testiranje, kirurgija, estetika
Cesta v Mestni log 55, Ljubljana
Telefon: 040 431 070
Lackova cesta 54, Maribor
Telefon: 02 614 44 77

Zobozdravnica Mojca Koželj, dr. dent. med. Zdravstveni dom Ljubljana
Enota Polje (Vevče)
Cesta 30. avgusta 2, Ljubljana
tel: 01/5864-951

Turistična agencija Let's go rainbow
Dunajska 29, 1000 Ljubljana
[www.letsgorainbow.com]

maribor

Andrej Brdnik
24
Lingisum Maribor,
študent Zakonskih
in družinskih študij,
Gregorjev starejši brat
gej

Gregor Brdnik Gregij
19
Pesnik, blogger,
nasmejan človek,
Andrejev mlajši brat
gej

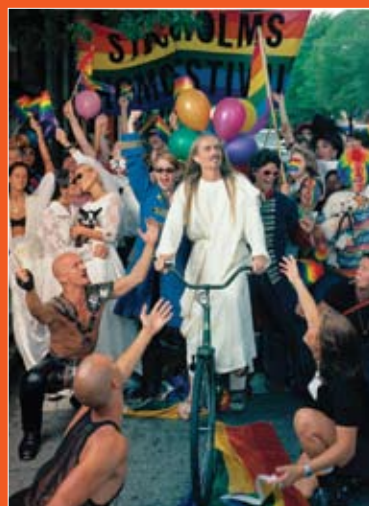
Foto razkritje

Vabljeni k sodelovanju pri akciji Foto-razkritje!
Kontakt: Lothar Orel, tel.: 040/522-881;
e-pošta: gink.biloba@gmail.com

Tara Stefanišin
22
Preveč organizirana,
včasih »prtegnena« in
nora na eno osebo.
lezbijka

Foto: Nada Žgank / Memento

Nina Tupy
22
Rada štrikam.
Zakaj ne bi bili vsi skupaj
malo bolj pisani?
queer

V podporo ponovno prepovedani beograjski Paradi ponosa objavljamo nekaj fotografij z razstave Ecce Homo švedske fotografkinje Elisabeth Ohlson Wallin (na sliki levo, otvoritev in protesti spodaj desno). Razstavo so v paradnem tednu kljub protestom in ob strogem policijskem varstvu odprli tudi v Beogradu. Fotografije prikazujejo znane biblične zgodbe, le da so te postavljene v sodobni kontekst lgbt-subkulture. Avtorica fotografij je tako poskušala pokazati na podobnost bibličnih zgodb s položajem lgbt-skupnosti v sodobnem času. Jezus se je namreč pogosto družil z ljudmi, ki jih družba ni sprejemala.

ISSN 1854-8474
9 771854 847004